

Ag. Sc.
CÁFOLOATA

ARGENTI tr.

„A KÜLÖNFÉLE BETEGSÉGEK“

„HOMOEOPATHIAI-HASONSZENVI GYÓGYÍTÁSA“

CIMŰ MAGYAR MŰVÉNEK,

VAGY IS

A HOMOEOPATHIA

TISZTA SZEMŰVEGEN VIZSGÁLT ALAKJA.

ISMERTETI

SZÖHNER JÓZSEF, tr.

BÁCSMEGYE VOLT ALK. T. FŐ-ORVOSA.

BAJA, 1862.

MEDERSCHITZKY IGNÁC KÖNYVNYOMDÁJÁHÓL.

CÁFOLATA

ARGENTI tr.

„A KÜLÖNFÉLE BETEGSÉGEK“

„HOMOEOPATHIAI-HASONSZENVI-GYÓGYÍTÁSA“

CIMŰ MAGYAR MŰVÉNEK,

VAGY IS

A HOMOEOPATHIA

TISZTA SZEMŰVEGEN VIZSGÁLT ALAKJA.

ISMERTETI

SZOHNER JÓZSEF. tr.

BÁCSMEGYE VOLT ALK. T. FŐ-ORVOSA.

BAJA, 1862.

MEDERSCHILZKY IGNÁC KÖNYVNYOMDÁJÁBÓL.

PA JUN 20

BAJA 1862

Opinionum commenta delet dies; naturæ
judicia confirmat. Cicer. de Nat. Deor.
Lib. II. Cap. 2.

ÉRTESÍTÉS.

Λ „Magyar Sajtó“ március havi néhány számában egy befejezetlenül maradt vita folyt ez évben, melynek keletkeztét a „Gyógyszerészi Hetilap“ első évfolyama 6-ik számában foglalt „Egy két szó a homoeopathiáról“ című cikk idézte föl akaratlanul, s melynek befejezéseül a vita tárgyának minden oldalról fénybe állítására e füzetet szenteljük mindazoknak kik minden ügyet a maga meztelenségében szeretnek nézni, hogy a homoeopathiának belbecséről, s használható érvényéről meggyőződjenek.

Midőn a „Gyógyszerészi Hetilap“ föntebb megjelölt számának nevezett cikke szemünkbe ötlött, mérlegelni kezdénk gondolatinkban a célt, mit tartalma által a cikk elérni törekedhet, az okot, mi a „Gyógyszerészi Hetilapot“ szakmányát fényesen képviselő föladatához szorosan nem tartozó tárgynak fölvételére határozhatta. Elolvasására a cikknek azonnal föltűnt előttünk a tárgyról magas áthatottság, mely annak közzé tételét sugalta, a jó szándoku nemes törekvés, melylyel a valóban pusztá ábrándokon nyugvó, s minden tudományos alapot nélkülöző homoeopathia állittatván elő, egyttal s tulajdonkép a homoeopathiával testvérült Isopathia gyógyszereinek keletkezése, s azoknak forrása mutattattik be a nevezett Hetilap olvasóinak Dr. Hager latin műve után, hogy

fogalmuk legyen a gyógmód nevezetet bitorló homoeopathia rendelkezésére álló gyógyszerceinek nagyon is saját s különös lényegéről, ha még azzal tán nem bírnának.

A cikk névtelen közlőjének szándékán kül látszott lenni a „Prager Vierteljahrschrift für Pharmacie“ után hozott cikket alkalmul használni egy keletkezhető vita támasztására, midőn a cikket bevezető jeles avatottságú soraiban a homoeopathia- és követőinek kijuttatja az őket teljes mérvben megillető érdemet; csak benső meggyőződésből fakadt saját nézetét fejezte ki a homoeopathia és követői felől, mit szinte már régebben tön az egész mivelts orvosi világ, azon időtől fogva t. i. mióta a legjelessebb orvosok kórodai kísérlete által ki lön mutatva a homoeopathia semmisége. És ha a homoeopathia e semmisége feletti meggyőződésében annak követőiről is kimondja véleményét a cikk közlője, s méltó csodálkozását nyilvánítja szinte a fölött, hogy mind a mellett találkoznak mivelts, s előkelő emberek, kik jámbor híveinek vallják magokat ezen bűvészi mesterségnek; azzal csak az igazság érdekében adott saját érzületének hangot, hogy a józan ész javaslata szerint követendő ösvényről letért, vagy letérendőknek kellő fölvilágosítást nyujtson; saját izlésére hagyván egyébkint mindenkinek egészsége ügyében tetszése szerint rendelkezni.

Ki e szemfényvesztést üzö képzelményi tannak belbecsét, vagy is inkább belürességét megismerni magának fáradságot von, s meg van gyözve hamis állitmányairól; — miröl egyszeri elolvasásával az „Allopathia, és homoeopathia közti viszony“ című magyar műnek könnyen meggyőződhetni: az nem tehetett egyebet, csak méltányolhatta az ész kívánalmi ellen vétkező ál-tannak lerombolására irányzott abbeli törekvését a cikknek, mely szerint Lux lipcei baromorvos által valószínűen gunyűzésből vagy éppen is pajkos játékból föltalált, s a homoeopathiába fölvetts undorító állati gyógyanyagok fölsorolása által tükör állittatik a könnyen hívök, s ámíthatök elibe, hogy a homoeopathia hívei varázs sajátóságokkal fölruházottnak hitt, s a szellemiség egy nemét negölyező ál-tannak szépsöges alakját e részről is szemlélhessök.

Hogy az „Égy két szó a homoeopathiaról“ című cikk akár bevezető sorai által, bár jellemzők, s meggyőzők voltak; akár további tartalma által halálos dőfést adjon a homoeopathiának, annál kevésbé volt valószínű, miután a homoeopathia semmisségét híven ábrázoló „Az Allopathia, és homoeopathia közti viszony“ című mű, — mely igaz ez ideig kevesek kezében forog; — még Argenti urat sem riasztotta vissza művének negyedszeri kiadásától, és pedig még Krisztus urunk születése után 1862-ik évben: és minthogy az abbeli tudományos hetilapok olvasása többnyire csak kevesek kezébe jut; rendszerint csak azok viseltetnek érdekekkel irántok, kik a homoeopathia ámitása- s hiú ábrándozásáról ugy is áthatva vannak. De hogy a cikk folytán a homoeopathia védőjére találjon fölvilágosult napjainkban, s hogy további érvénybe tartására valaki fegyvert ragadjon, az sem tanítványai, sem hívei valamelyikétől nem vala várható: a nevezett cikk délibábos fölkerekedésre egyébiránt nem is célozván.

Hetek multak, s a cikk senkit sem látszott bántani, míg egyszerre szinte egy hónap múlva a cikk közzétételétől megjelen a Magyar Sajtó március hó 4-ik számában egy támadó levél a homoeopathia érdekében Argenti tr. urtól, melyben a „Gyógyszerészi Hetilap“ olvasóinak szerény körén alig túl terjedő cikke ellen erőltetett megfeszítéssel s rosszul alkalmazott ál-okoskodással fegyvert ragadva, a közbeesült politikai lap hasábjaira teszi át a vitát, hogy a t. közönséget is részesítse azon fondor hadművelletben, melyet kevés ügyességgel, s oly lovagiatlan merész fejtegetéssel bontakoztatt ki a nyilvánosság előtt ugy látszik csak azért, hogy híveinek könnyen veszthető kegyeletos pártfogását biztosítsa magának; bátor föllépése által a nem sokára örök bukásnak indulandó ál-tanának tapasztalati tényekre fektetett valódiságát kimutatni szinleg igyekezővén.

Mert miért állította volna Argenti úr, hogy csak „azon férfiak védpaizsa alatt terjedhetett a homoeopathia, kik tanának hitelt adva, eddigi föntartásának voltak biztosítékai;“ ha azok kegyeletére nem építendette sikerét keltett vitájának. A megdönt-

hetlen igazság, s az örökké változhatlan természet törvényei szerint fejlett alap elveknek nincs szüksége kegyeletes pártfogókra; föntartják azok magokat saját érvényök — s azon jótékony hatásuk által, mit az emberiségre árasztanak s ennél fogva védelemre nem is szorulnak. Önnön magok biztosítékai azon tan- és rendszer fönmaradásának melyet alkotnak; s ha néha találkoznak is párthivek, kik az örök igazság égő fáklyáját eloltani törekszenek, vagy világító fényét homályos szinekkel bevonják; hogy saját ál- s csalodásokra hogy ne mondjam csalárdságra épült tanoknak tűnékeny hirt szerevezve; magok részére az emberiség nagy kárára egy meg nem érdemlett bizalmat hajtsanak egy időre, melynek veszélyeztetésében semmi fegyvertől vissza nem riadnak: ugy csak is a szakadár párthivek önérdektől vezérelt buzgosága az, mely okozza, hogy az ál-tannak is akadnak egy időre hivei, kik szint-ugy mint apostolai az ész szentesítette rendszertől elfordulván, a negélyezésben tetszelegnek magoknak, míg a kényszerűség vissza nem tereli őket sokszor nagyon is bűnbánatos kebellet az igazság ölébe.

A megkezdett vitázást, mely ellenében Felletár tr. észszerű okokkal szokott fényes irányú tollával lép föl a Magyar Sajtó március 20-ik számában, s a legvalóbb kimutatással mintegy darabokra szeldeli, s megsemmisíti a védett észszerűtlen tant, Argenti ur tovább folytatja, s vég erőmegfeszítéssel az által akart magának némi győzelmi részt biztosítani a Magyar Sajtó 70-ik számában, hogy az általa kiadott „különféle betegségek hasonszenvi (homoeopathiai) gyógyítása“ című munkájára hivatkozik, mely négy ezer példányban forog a t. közönség kezében, azon önhittséggel telt megjegyzéssel, mely szerint némely falusi lelkész és iskolamester nem a Jahr német műve után arat oly fényes sikert a gyógyításban, hanem saját magyar műve után. Ezenfölül azon tényre is hivatkozik Argenti ur, hogy az 1844-ik országgyűlés egy hasonszenvi tanszék fölállítására szavazott; miből azt következteti a buzgó hasonszenvész ur, — no ha jól tudja hogy soha sem fog teljesülni, — miszerint lelkes hazánkfiait, illetőleg

honatyáinkat csak a nehéz események hátráltatták az ügy létrehozatalában, és még leendő tanszéke, s kóródája a hasonszenvnek hazánkban. Szegény ábrándozó!

Miután Argenti hasonszenvész ur minden okos ellenvetésre álokoskodással, s kitéréssel felelt és soha nem meggyőzőleg a vitatkozás terén, mint tudományos s az ész bírálatát kiálló rendszer emberéhez illet volna, s mégis a t. közönség kezében forgó művének négy ezer példányára mint döntő tényre hivatkozik; nem marad egyéb hátra, mint művét magát önhittségének talpkövével bírálgatás alá venni; s annak tartalmát szinte négy ezer példányban illő fénybe állítani, hogy jusson egy egy példány mind azon boldog hiveinek, kik azt birni szerencsések, hadd lássák a vakító fénynek árny-oldalát is, s győződjenek meg mily bálványának áldoztak. Mielőtt azonban ezen nem annyira nem fáradtságos mint rendkívüli türelmet igénylő munkálatnak fejtegetésébe ereszkednők, vissza kell mennünk a vitatkozás megszüntetését szülte abbeli megjegyzéséhez a Magyar Sajtó általunk nagyra becsült szerkesztőségének, melylyel a vitát lapjában befejezettek kívánta tekintetni.

A magyar Sajtó t. szerkesztősége Argenti ur második levelének közzététele után ajtót zárt a további vitatkozásnak azt nyilvánítván, hogy mind a két félnek igaza van; mely sajtóságos ítélet után — mi a részrehajlatlan igazság, a tudomány és emberiség érdekét illető ügy mellett egyiránt harcoló szerkesztőség-től egy kissé váratlan volt, — kényszerülve vagyunk a „Gyógy-szerészi Hctilap“ 14. számában megjelent Argenti ur második levelére vonatkozó választ előbb ide foglalni, s csak azután Argenti ur művét magát kissé átvizsgálva, tartalmának jelentőségével a t. közönséget megismertetni mennyire lehet rövid rajzban: hogy Argenti ur által legnyomatekossabbnak hitt, a homoeopathia érvényéről tanuskodó állításait tiszta fénybe láthassa.

Válasz Argenti ur második levelére.

„Argenti ur a M. S. 70-ik számában 1862. e levelével válaszol azon cikkünkre, melyel ugyanazon lap 66-ik számában

az ő tudományos képzettségét, és a homöopathiát minden hielgéstől ment modorban mutattuk be a nagy közönségnek.“

„Kiváncsiak voltunk, hogy mikép fogja magát védeni a magyar homöopathák tekintélye ama általunk fölsorolt kétségbe vonhatlan igazságu tények ellenében, melyek őt és kedvenc tauát nem a legragyogóbb fényben világíták meg, melyek ellenében az észszerű védelem valóban nem a legkönnyebb föladatok közé tartozik, sőt a lehetetlenséggel is határos.“

„S ime azt tapasztaljuk, hogy A. urnak esze ágában sincs magát mentegeetni, s a tudomány bizonyítékai ellen komoly harcot vivni; nem is gondol ő arra, hogy a tudományosan művelt, s szakértő közönséggel valamikor elhitesse, miszerint a homöopathák álmadozásai a valóságot csak távolról is megközelítik; ő nagy politikus s mint ilyen csupán közönségéhez szól; hallgatva elismeri, hogy igazuk van, de azért jónak látja, hogy e neu szakértő, s a titokszerű után mindig kapkodó — közönségnek egy jó adag homokot szórjon szemé közé, mert hisz jelszava: „mundus vult decipi ergo decipiatur“ mert tudja, hogyha a közönség a bűvészet eme különös neméről kellő fölvilágosítást nyert, ha a szemé közé szórt homokot onnan eltávolítja: az illető bűvészeket komoly veszély fenyegeti.“

„Azért fönnebbi levelét is azzal kezdi, hogy „a homöopathia ügyében csak tapasztalati tényekre szeret hivatkozni.“

„Lám mily szerény! ő csak tapasztalati tényekre szeret hivatkozni, mert alattomban jó izüen s amugy hamisan mosolyogva elismeri, hogy e két szó: homöopathia és észszerűség egymással merő ellentétben állanak; mert tudja, hogy a hasonszenvészet ingó épületét a napszámosok szalmából építék a levegőbe, s következésképp, hogy alapjának leggyöngébb rázkodtatásánál az épület összeomlik, s eloszlik mint a buborék.“

„Tapasztalati tényekről szolván eszmetársítás nyomán legyen szabad saját tapasztalataimból a következő kis vázlatot idéznem:“

„Élt Kaposvárott 1853-ban (s ha az ég úgy akarta, még ma is él;) bizonyos Mihály nevű cigány, Mihály bácsinak hívták a jó öreget, e néven ismerte őt a fél megye. — Olvasni írni nem tudott; a bonctan, élet-tan, kórbonc-tan, általános és különös kórtan, vegytanról, úgy szintén a szülészet, szemészet és sebészetről is csak annyi fogalommal bírt, mint azon falusi lelkész vagy iskolamester, ki Argenti tr. munkája után gyógyítja a betegségek különböző nemeit. Mindezen körülmények dacára Mihály bácsi még is a környék hírhedt gyógyásza volt. (A méltányosság szempontjából meg kell említenem, hogy nem volt homoeopatha.) — Azonban az irigy megátalkodott világ minden új tudománynak ellene szegül, s így lőn, hogy Mihály urat is kérdőre vonta az orvosi hatóság az iránt: hogy mellyik egyetemben nyerte azon oklevelet, mely az emberiség legdrágább kincse, — az egészségi állapot-fölötti örökösre jogosítá; s továbbá: hogy minő rendszert követ gyógyításánál? Csalódik a t. olvasó, ha azt hiszi; hogy Mihály gazda praxissát ezuttal komoly megsemmisítő veszély fenyegette; nem, a szerencse mai napig feltünőleg kedvez a nyeglészeknek; Mihály bácsi tapasztalati tényekre meggyógyított betegeire — hivatkozott, s a sors úgy akarta, hogy az illető hatóság többé ne alkalmatlankodjék nála hivatalos kérdéseivel.“

„Mennyi hasonlat a kérdésben forgó ügy és e jó öreg életrajza közt!“

„Sajátságos, hogy oly tekintély mint A. tr. — ki a tudományokkal is akar coquettirozni — azon tan védelmére, mely annyi fölvilágosult embert elvakított már, 1862-ben nem hozhat föl egyéb döntő bizonyítékot, és érvet, mint puszta tapasztalati tény.“

És levelében még is különös súlyt fektet e szóra „tudomány“ midőn azon panaszt emeli, hogy „minden új tudománynak sorsa: az ellenszegülés, megvettetés.“ — Reméljük, hogy Argenti ur itt a „tudomány“ alatt nem a homoeopathiát értette, mert ezen esetben komolyan kellene tiltakoznunk a tudományos világ megsértett tekintélye nevében a kérdéses szó helytelen al-

kalmazása, bitorlása ellen. Vagy ki merészli tudománynak nevezni azon tant, melynek teremtője Hahnemann azt állítá: hogy midőn a — e tan elve szerint — higitott mirenyt bevévé: ez nála hitbéli bús komorságot, tudóvést és rákos fekélyt idézett elő. A belladonna ujjainak kifecamítására, arcának öklözésére a közelítő személyek harapására, s a vízbe ugrásra készítette. A verátrum éjjeli éneklésre kényszeríté. — A higany vágyat ébresztet benne az embereket orruknál fogva vezetni. (Valóban sok higanyt ehett Hahnemann.) A belladonna bevétele után a nyeglészhez (charlatan) hasonló mozgásokat csinált. (Itt bizonyval fölösleges volt a belladonna bevétele.) Vagy midőn Hahnemann tiltja az orvosoknak zsebben hordani gyógyszerháraikat; mert a járás, nyargalás, kocsizás általi rázatás következtében a gyógyszerekben létező — s a rendkívüli higitás által az anyagtól már különvált s fölszabadult — erő hihetlen fokra erőnyítettvén; e szerek villámkinl sujthatná a beteget.“

„Vagy szabad-e a tudományos műveltségnek csak nyomát is föltételeznünk azokban: kik a belladonnának következő nevezetes hatányt tulajdonitnak. Ugyan is: régi szokás s jelenleg is divatban van, hogy az egészséges ember midőn a reggeli fölkelés után étvágyat érez: elkölti reggeliét. — A homoeopathia dicő tana szerint ez fölöttébb hibás szokás; mert sokkal jobb e célra a belladonnának 30-ik higitásából egy csöppöt bevenni, miután ez a reggeli éhséget csillapítja, ha mindjárt farkas éhség volna is. (Az Allopathia és homoeopathia közti viszony 172. lap 4. sor.)“

„Ajánljon Argenti ur egy másodikat a déli éhség ellen, egy harmadikat az esti ellen, s én magam leszek az első, ki köszönetet szavazandok a hasonszenvéazeknek.“

„De ne csodálkozzunk ezen esztelenségek fölött, mert azon egyén, ki ezeket írta, 80. évében nősült meg, s tévelyekkel teljes élet pályáját egy örüldében végzé be; hanem sajnáljuk inkább azokat, kik egy szegény örült tanítványaivá, s utánczóivá váltak.“ (Allopathia és homocopathia közti viszony 168. lap 13. sor.)

„Azonban térjünk vissza Argenti ur levelére.“

„Hogy ő nem „universal genie“ ezt komolyan hisszük; de hogy a vegytanból oly ferde és zavart fogalma van: ezt mint orvostudornak meg nem bocsáthatjuk. Azt sem vonjuk kétségbe, hogy a hasonszenvészet hivatása, mert a közmondás szerint „születni kell az embernek mindenre:“ már pedig a hasonszenvészetre valóban külön kell születni.“

„Azon megjegyzésre,“ hogy az ecet és a többi készítményekre nézve is áll az, mit mondott „nem ajánlhatjuk eléggé a tanulást. Az egyetem tantermei mindenki előtt nyitvak, s tán nem hibázunk ha azt hisszük, miszerint a homoeopatha sem vétkezik, midőn a tudományoknak — e termekben hirdeteit igéit sajátjává teszi, legalább ha azután a tudomány fegyvereivel kelepébe szorittatik: önvédelmének ügyetlensége által nem teendi magát még inkább nevetségessé.“

„Hogy miért léptünk föl azon undorító anyagokkal melyek szerintünk (és minden józan eszű ember szerint) semmi gyógyanyagot sem tartalmaznak? egyszerűen azért, hogy a homoeopathiának a mese-világ határait is messze túlhaladó tanát saját meztelenségében mutattván be: figyelmeztessük a jámbor hiszékeny közönséget az esztelenségnek ama magasb fokozatára, melyel a hasonszenvészek a leghasonlóbbnak kutatására vetemedvén, oly szerek segélyéhez folyamodtak, melyek a legförtelmesb, s a borzadályig ronda utálatos anyagokkal voltak érintkezésben, s melyeket Argenti ur nem pirult „általunk (t. i. ő és társai által) használt“ gyógyszerekül nyilvánítani.

„Hogy ezen disznóságokból, valamint minden oldható és oldhatlan hom. gyógyanyagokból mit találand Argenti ur, nem a 30-ik hanem csak az 5-ik higitás egy csöppjében? erre nézve valóban szeretnők kendőzetlen meggyőződését ismerni; ugy szintén óhajtnók tudni, hogy hiszi-e komolyan elejétől végig azon hajmeresztő dolgokat, melyek minden tapasztalatot és az emberi józan egészséges észet kigúnyolják; hiszi-e azt, hogy a természet törvények a hasonszenvészeti gyógyszerekre nézve megszüntek

törvények lenni, hogy ezekre nézve törvényt csupán a homoeopatha akarata szabhat?

„Hogy a párisi tribunál ítélete részrehajló volt-e? erről nem vagyunk bővebben értesülve; annyit azonban tudunk: hogy a legműveltebb nemzet törvényhatósága, — mely vélemény-adás végett mindenesetre megkeresé ama tudományos testületet is melynek „francia orvosi akadémia“ a neve: helyben hagyá, és ítélete által mintegy megerősíté azok állítását, kik a homoeopathiát charlatanizmusnak nevezék.“

„Megengedjük hogy az 1844-ik országgyűlésen indítványba hozatott egy hom. tanszék és kóroda föllállítása: azóta 18 év vonult el fölöttünk, elég hosszú idő arra, hogy valamely indítvány helyessége vagy balgasága fölött ítélet hozathassék.“

„S ime a tapasztalás azt mutatja, hogy a nemzet fölvilágosultjai átlátták, miszerint a mesés tünetmények kora lejárt, s ma már nem omlanak össze a falak a trombita szóra, mint történt vala annak idejében Jerikó városában. — Honatyáink nem akartak szégyent hozni a polgárisodás dicső lobogója alatt haladó nemzetre az által hogy e hazában a babonaság terjesztésére segédkezet nyujtván, meghazudtolják könyves Kálmán ama nyilatkozatát: t. i. hogy „nincsenek boszorkányok“

„Egyébiránt fölösleges fényűzés, és haszontalan munka volna e tanszék és kóroda föllállítása, midőn az tény, hogy Argenti urnak 4000 példányban elterjedt hasonszenvi könyve ugyanannyi tökélyesen kiképezett hasonszenvészt ajándékozott a hazának, kikről — miután az ő munkája után gyógyitnak — Argenti ur maga is elismeri, hogy vele birre, következésképp orvosi tudományukra nézve is vetekednek. — Már pedig alig hisszük, hogy egy ily tanintézet föllállítása esetében Argenti ur ujra iskolába járjon, mikép követelhetnők tehát ezt azon 4000 falusi lelkész, iskola-mester, és öreg asszonyságtól, kik Argenti ur által minden előleges ceremonia nélkül ütettek föl a hasonszenvészet oly avatott bajnokaivá, kiknek — miután mesterökkel vetekednek — további tanulmányozásra nincs szükségök.“

Engedje meg Argenti ur, hogy figyelmeztessem, miszerint Sz.-Pétervárott az orvosi tanács kísérleteket tévén a hason-szenvészettel: ezt haszontalannak, oly esetekben pedig, hol tenni kell: károsnak nyilvánította; s a kórmánytól függő minden egészségi osztályban eltiltotta. (1. Gazette medicale 1853. tom. 1. pag. 569.) Ebből az következik, hogy azok az oroszok nem valami tudatlan emberek. (Felletár Emil tr. Gyógyszerészeti Hetilap 14. sz.)

Ezen meggyőző okokkal támogatott megcáfolás után alig lehet az ámitás, csalódás és szemfényvesztés szöveményéből összefont homoeopathia semmiségének kimutatására döntőbb érveket fölhozni. De minthogy az általános észbeli fejtegetésből származó kimutatás után tán meg lehet, hogy a könnyen hívők, s még inkább a nehezen meggyőzhetőek előtt a titokszerűséggel körülvett tan ál-arcáról még sincs egészen lerántva a fátyol; az a mögött rejlő titkok bűvös erejéhez kötött hitők könnyebben úgy fog eljutni a kiábrándulás jótékony világához, ha az egész hasonszenvi tan részekre osztva saját felosztása szerint kellő fölvilágosítás mellett szem elé állittatik.

Lássuk tehát Argenti ur a t. közönség kezcin 4000 példányban forgó művét, melyel oly sok hivatott A. ur a hasonszenvészettel vele mérkőzhető bajnokává; s vegyük érdem szerint bírálat alá az emberiség legfontosabb ügyét — az egészséget és életet — oly közel érdeklő tartalmát: nézzük, mást tartalmaz-e? mint hasonszenvészeti társainak művei, vagy épen is mint maga Hahnemann műve; minthogy A. ur a Magyar Sajtó 70. számában 1862. azt mondja a „Homoeopathia ügyében“ címzett levelében, hogy „nem Jahr német műve, hanem saját magyar munkája után gyógyítauak párthivei: vele hirre nézve vetekedve.“

FEJTEGETÉSE

Argenti tr. ur hasonszenvi magyar munkájának.

„A különféle betegségek hasonszenvi gyógyítása“ mű cimlap hátán Argenti ur a homoeopathiát mint művészetet lépteti föl, azon halandó szeme előtt, kinek a Fortuna égi sugallatára eszibe jött ezen taglalás elatti borzadályos munka megvétele, így kezdvén a tündér világba való bemenetelt: hogy „Minden művész művészetének legcélszerűbben megfelelő, tulajdon eszközeivel működik.“ Meglepő Argenti ur a világban divó művészetek körüli jártassága, mely szerint tapasztalásainak eredményeül azon tudós meggyőződésre jutott; hogy a festészek például csakugyan az ecset legmegfelelőbb eszköz művészetéhez, a kovácsnak a kalapács, az írónak a toll, a homoeopathának pedig az üres hitegető szó. Nem tagadhatja t. A. ur, hogy az ámitás álnok mesterségét már az első jeligés sorban kezdi meg, mert komoly ember létére csaknem mondhatna oly pattogósnak látszó, de semmi fontost magában nem rejtő phrahsist, minek hallatára a gyervis elkacagná magát, tudván azt: hogy az óra-művész csak ugyan nem használja óra-művének összeillesztésére a lakatos durvább eszközeit; — a bájoló hangokat hurjaiból elővarázsoló hegedüs vonójának kifenésére nem szurkot, hanem hegedü hurjai rikácsoló merevségének rezgésbe hozatalára gyantát használ; a szobrász durva márvány követ nem fejszével idomítja át kifejezés teljes alakká, hanem művészetének legmegfelelőbb eszközével, a vésűvel: mindezeket tudja a hét éves iskola-gyermek; csak A. ur előtt látszott fontosnak e köztudomásu kicsinyies dolgot alakos mondatba önteni, természetesen azért; hogy az ürességtől kongó ál-tanának földiszítésére annál rejtélyesebb keretet készítsen.

A jeligés mondat második pontja az elsőnek méltó társa; mert ki nem fog bámulni, midőn ezt olvassa. „A gépek föltalálása óta az ezekkel működő nem használ már annyi más erőt, mennyire az előtt szüksége volt, mert gépben rejlik a fő erő.“ Ki hitte volna, hogy A. úr oly rettenetes gépészi talentummal bírjon, mely előtt Watt Jakab lángelméjének porba kellene hullni, s örökített emlékének megsemmülni, ha az állítás fölületessége nagyon is föltűnő nem volna.

Hogy a gépek, különösen a gőzgépek föltalálása óta, miket úgy hisszük A. úr leginkább akart értetni, kevesebb emberi, vagy más állat erejére van szükség, az a dolog természetében fekszik, és senki előtt nem ismeretlen: de azt az iskolás gyermek is tudja, hogy bár mily oriai legyen is egy gép, arra hogy mozgásba jöjjön, s bizonyos célnak megfelelő erőt fejtheszen ki, egy a géptől idegen vagy is kül-erőnek kell hozzájárulni, minek hiányában az egész gép egy haszonvehetlen tárgyá válnék; de hogy a kül-erő hozzájárulása által hasznos eszközzé váljék a gép, szükséges annak beszerkezetét ismerui, valamint a szerkezetéhez megkívántató erő-menyiséget is tudni, máskint ismét célnélküli tárgyá válnék.

E szerint tehát nem a gépben rejlik a fő erő. — S azután mit akar A. ur a gépekben nem rejlő erő kifejtés által a hasonszenvészet előnyére, vagy összehasonlításra nézve kimutatni. Az abból származtatható következtetés épen is a hasonszenvészet hibás alapját tünteti föl, s azon hamis fogást, melylyel a hasonszenvészek üres tanok minden ároui érvényítésére élnek.

Alkalmazzon csak A. ur egy a toronyba felhuzandó ötven mázsás harang gép-állványához hat embert, mely a gép szerkezetéhez képest a megkívántató erő kifejtésre harminc ember erejét igényli, bizonyosan nem fogja az a hat ember a gépben rejlő fő erőt kiszabadítani fogságából. Vagy talán A. ur eszme menete szerint: indítsa meg előbb a gépben rejlő fő erőt a harminc ember, s azután vegye át működését a hat ember; valóban nem volna tanácsos, mert még a tapasztalatlan is borzadna e ki-

sérleten előre látván, miként a hat ember úgy elsodortatna a lök-erő által, hogy nyakát törné. — Látja A. ur, mily érvénye van állításainak, mondatainak, ha azokat közelebbről szemügybe veszi az ember.

Mi az ember-kéz, vagy más állati erő által mozgásba hozható közönséges gépekről áll, ugyan az mondható a gőz-erő által indítandó gépekről is. Egy száz ló-erőre készített gőz-gép nem fogja azon akadályt, vagy ellenerőt legyőzni, s nem fogja azon erőt kifejteni, ha csak 6 köb-láb gőz hat a gépezetre, midőn céljához megkivántató 50 köbláb gőzre, vagy is: ötven köb-láb gőz feszerejére van szüksége; bár mennyire a gépben gondolja rejteni a fő erőt A. ur.

Az erő tehát mindég alanyhoz van kötve, s az erő kifejtés által elérhető eredmény nagysága, terje és gyorsasága mindég az alany nagysága s terjétől van föltételezve. Hibásan keres e szerint támpontot a művészet- és gépészetben A. ur a homoeopathia érvényítésére nézve, midőn a legmegfelelőbb eszközökre és a gépekben rejő fő erőre hivatkozik; s így hibás A. urnak azon Hahnemann által föltalált alapelvére való hivatkozás, mely szerint „a gyógyszerek legkisebb adagával gyógyít okszerűleg a homoeopatha, mert gyógyelvében van a fő hatalom: midőn az állopatha más gyógyelvet követve, szükségkép nagyobb adaggal orvosol.“

Mennyire vaktában mongja ki A. ur nagy mestere által föllállított elvet, vagy is inkább elvtelenséget, s mennyire észérütlen annak tartalma, már az előzménykép előadott pontok elemzéséből tűnik ki; melyekből mint rosszul választott, s semmikép meg nem állható hasonlatból nem foly ama következtetés; miszerint a homoeopathia azért gyógyít okszerűleg a gyógyszerek legkisebb adagával, mert a festésznek az ecset legmegfelelőbb eszköz művészetéhez, a kovácsnak a kalapács; s „mert a gépek föltalálása óta nincs már annyi más erőre szüksége az azokkal működőnek.“

Azon hitben voltunk eddig, hogy Hahnemannt csak a kinal tanulmányozása vezette a homoeopathia fölfedezésére, s ime

mily becses adatnak jutunk birtokába A. ur jeligés mondata által: tehát a művészetnek megfelelő eszközei nyomán jutott Hahnemann a homoeopathiának legmegfelelőbb eszközei ismeretéhez, a gépekben rejlő fő erő engedték fölfedezni a hasonszenvészet nagy mesterének a homoeopathia gyógyelvében rejlő nagy hatalmat. Mily lángeszűség! Csodálnunk kell, miért hogy Fulton, és Stephenson, a gőzerőnek gépekhez alkalmazásakor nem fedezték föl egyuttal a homoeopathiát, miután a Mechanikában rejlett egyike a csirának, melyből a homoeopathia kikelt. Meglehet hogy volt is távol sejtelmük a gépészet ebbeli alkalmazhatásáról; de mint-hogy a sors csak ritkán hoz a világra universal genie-t, s csak is minden egyes találmányra nézve teremti meg illető lényét, s ruházza föl isteni szikrával, hogy a természet titkaiba avatván őt, általa hirdesse nagyságát: úgy valószínűvé válik, hogy a sors Hahnemannt szemelte ki a dicső homoeopathia fölfedezésére, mely nem csupán a legkisebb adagokban találja súlypontját, hanem gyógyelvében bírja fő hatalmát.

Ugyan ugy-e? tehát elv az t. A. ur, mit ön a hasonszenvi gyógyításban követ; elvnek mondja ön azt, hogy a legkisebb adagban rejlik a gyógyerő. — Ki volt mutattva föntebb, mitől függ az erő nagysága, hogy mihez van kötve; s ugy hisszük, csak kiméletes hangon szólunk, ha az egyszerű ész által megfogható tények ily elferdítése ellen nem mondunk egyebet, mint: csodálkozásunkat fejezzük ki nem a fölött hogy vannak homoeopathiak, mint inkább azon; mikint találkozhatnak oly jámborsággal eltelt emberek kik magokat Pythia, s Didyma szerű mondatokkal elámittatni engedik, és felvilágosodott napjainkban miként adhatnak hitelt oly tannak, mely az ésszel, s tapasztalással oly fennhangon kiáltó ellentétben van.

Mert lehet-e? az, hogy az alanyhoz lévén kötve az erő, s az alany mennyiségétől függvén az erő nagysága, a legkisebb adagban több erő létezzék, mint a nagyobb adagban, nem vagyunk-e a közönséges eszünk járása szerint inkább az ellenkezőről meggyőződve, s nem kell-e azt hinnünk, hogy a ki illyest állit, an-

Az imént fejtegetett, s szándékosan mystificationora alapított jeligés mondat végen Dr. Argenti ur neve csillog, azon előző két betűs ragasztékkal, mely logikai fogalom, és a dolog természete szerint csak azt illeti meg, ki annak viselése fölhatalmazottságában nem más egyéb eltérő dologgal foglalkozik, mint a mire eredetileg az neki méltólag megadatott. S most nem előszó lép elibünk, sem a könyv céljával ismertető rövid bevezetés az, mely sovárgó hivat karon fogva vezeti be a bűvös tan előcsarnokába, a tudományal szivessen ölelkező ez udvariaság szigoruan mellözve van; csak a tárgy maga lép elő egész komolyságában, hirdetvén az igaz ígét ezen szóval „Tartalom.“

Eljuttottunk elvégre a régen olajtott üdvhonának határára, melyen tul a fergetegek vihara, a villámok pusztító hatása, az ágyú golyók rombolása, a betegségek félelmitő ragálya, s a járványok fékezhetlen hatalma csak pusztá gyermekjáték! megbocsásson a t. olvasó, valamint A. ur is, ha keblem áradata nem bírja féken tartani képzelményim dagályát; a bűvös ország tárt kapuja oly nagy varázs hatalmat gyakorolván fölöttem.

Lépünk tehát bátor szível a szentélybe, s tekintsünk körül elfogulatlanul az anyagiságtól ment szellemi világban, hol „a természet legnagyobb szerűbb működéseiben az erő anyagától elvállva, alkalmazás módja“ által viszi véghez csodás cselekményeit. Ismerkedjünk a tündér világ lényeivel, s nézzük a szerencse kit vezet előbb élénkbe. — De ime itt! „Hahnemann Életrajza:“ Életrajz! Ne akadjon fön a t. olvasó, hogy a „Tartalom“ sorozatában életrajzzal találkozunk először; a tündér világban nem követik a földiek szokásait, s aztán ez életrajz ama halhatatlan ember élete folyamával ismertett meg, ki ezen tündér világot „Homocopathia“ név alatt fedezte föl. Csodaszerű az, mit föl talált, s azért nem lehet fönnakadni, hogy utó-

dának egyike 73 nagy 8-ad rétű lapot szentelt élete leírásának hálás elismerésből, mely szerint üdvös föltalálása által ő is a felkenettek egyikévé lehetett, s az anyagtól megvált erőnél fogva ő is juttatthat a halandóknak azon varázs cseppek- s gömbök-ből, melyek által ama tündér világba minél hamarább eljuthatnak.

Az életrajz képezi e szerint a hidat, melyen keresztül juthatni csak a vakító fényt árasztó regés-tan titkos országába, vagy talán éppen is a dicső tannak értelmezése rejlik benne, minthogy 73 lapra irt életrajz nem minden közönséges halandónak jut osztályrészül dicső tetteinek örökítésére. — Mi voltakotok ti — Copernik, Keppler, Fáraday, Franklin, Guitenberg, Jenner, Neuton az árnyvilágba már rég eltűnt férfiak, a szellemi világot meghódított oriás Hahnemannhoz képest; — csak parányi lények, kiknek mind össze sem szentelhetett a hálás utóvilág érdemeitek legnagyobb elismerése mellett 73 lapot dicső életrajzok rajzára, bár tanaitok igazságát milliárdnyi iverk hirdették, s azok világító fénye a tudatlanság, balhit sűrű ködét eloszlatták, — és miért kérdi tán a kegyes olvasó? mert az, mit a természet isteni titkaiból elorzott azon férfiak lángelméje, sokkal nagyszerűbb, értelem-világítóbb, s igazabb, sem minthogy hosszú dicsőítő életrajzra kellene szorulniok fölfedezéseik általános, és örök hasznosságának kimutatására. Az igaz valónak kevés dicsőítő szóra van szüksége, fön áll az, ha a világ minden tekintélye és hatalma fegyvert ragad is ellene.

A mai mivelte kor a méltánylat és elismerés kora. Az emberiség érdeke, vagy értelmisége előmozdítását magában foglaló valamely tan — vagy fölfedezés ma már nem talál egyetemes ellenzésre; sőt egyetemes támogatásra, és követésre számolhat. Sajnos azonban, hogy az igaz ismeret felé való köztörekvés mellett az áltanoknak is akadnak apostolai és hívei.

Mellőzvéen a „Tartalom“ további sorozatát még most megérinteni; nézzük, mily rendkívüli tények ismeretét foglalja magában Hahnemann „Életrajza“? az általa fölfedezett gyógy-

módnak nevezett homoeopathia érvénye föltalálmányában rejlike-?, vagy csak nevének varázs hangzatában keresendő.

Meg ne ijedjen a t. olvasó, hallván már a hetven lapra terjedő életrajzról; nem fogom azt egész terjedelmében szemle alá véve, pontról pontra közölni. Azon négy ezer boldog hiveknek, kik Argenti ur négy ezer példányban kézen forgó művének birtokában vannak, úgy is elég alkalmuk van a dicsőültnek élete folyamát bámulni; a be nem avattottak pedig, kiknek ezen fénybe állított életrajzi kivonat leendő szerencsés kezökbe jutni, megfójják elégelni, ha a hallhatatlan férfiról annyit megtudhatnak mennyi itt foglalva leendő.

Tartózkodva lépjük át e határ-vonalt, s ha nem másról mint arról volna szó „Hahnemann Életrajzában;“ mint mikint született, s vizsoutagságos élete pályájának bevégetével sokaktól siratva örök életre szenderült, senki több kegyelettel nem viseltette iránta, mint kiknek azon nehéz föladat jutott az általa föltalált homoeopathiának érvénye iránt kellő vizsgálatot tenni, s annak nyomán az emberiségre háromolható hasznát vagy károsoltát tiszta fénybe állítani.

Iparkodni fogunk azonban emléketől meg nem vonni a tartozó kegyeletet; s ha tantételei elemzésében, — melyeket Argenti ur magáévá tett, s tovább terjeszt műve által — néha komolyabb hangzatú szójáráshoz kellend magunkat tartani, csak azért leendő, mert a tévedéses állitmányok ellenében a szigorubb kifejezések sokszor mellőzhetlen kellékei az igazság földerítésének.

Hahnemann Életrajzának szemlélésében annak csak ott kezdődik fejtegetésünkre vonatkozó érdeke, hol orvosi tanulmányait 20 éves korában Lipszében elkezdvén, s ott be is végezvén, Bécsbe ment rövid ideig a kórodát látogatandó, honnét Szebenbe erdélyországba jutott B. Bruckenthal-hoz házi orvos s egyuttal könyvtárnoki minőségben; s miután itt aunyi pénzt szerzett, mennyi az orvosi oklevél elnyerésére szükségeltetett, utazott Erlangenbe, hol fölvatott 24 éves korában. Élete folyamának hullámos változossága már pályája kezdetén fölismerhető; s minthogy négy év

alatt végezte be orvosi pályáját; — mi közben — mi előtt oklevéllel birt volna — orvos gyakorlaton kívül más e hivatástol nagyon eltérő foglalatosságai voltak, nagyon kételyessé válik, vajjon orvos tudori rangot nyert-e el Erlangenben; vagy egyszerűen csak sebészi oklevelet; miután az orvos-tudori oklevél ős idők óta 5 évi tanulmányozás után adatik meg csak a 6-ik évben teendő nyilvános szigorlat letétele után.

Nem akarunk azonban ebbeli könnyen támadható gyanunkra valami nagy fontosságot helyezni, miután a sebészi oklevél mellet is hasznos polgára lehet az ember a világnak. Hahnemann oklevelének elnyerése után szászhoni Hedtsadtba, innen rövid idő mulva Dessaubá, innen nem sokára Gommernbe, három év mulva Drezdába ment, s alig pár év mulva ismét Lipcsébe vezette a sors. (1789.)

Legnagyobb részét a rövid tíz évnek e szerint költözködéssel, vándorlással töltötte el, mi alatt a vegytan körül kifejtett szorgalmának teljes elismerése mellet abbéli föltevésünk nagyon igazolva látszik lenni, hogy ő minden egyéb mással, csak gyógygyakorlattal nem foglalkozott, s bizalmat sehol sem tudván maga iránt gerjeszteni, elfoglalva sem is lehetett, mert máskint nem leendő sem kedve, sem ideje a vegytant fő tanulmányává tenni s a lipcsei gazdasági egylet buzgó tagjának lenni, a gazdasáthoz egyébkint is vajmi kevés szakmányát lelkesen kezelő gyakorló orvos értvén.

A kísérletek több nemeinek minduntalan változtatott választásából kitűnik ugyan a magasabbra való törekvés; de mivel középszerű észtehetsége s változatos jelleme által nem juthatott a közönséges észszerűség útján az általa elérni óhajtott magaslatra s bensejében még is meg volt a vágy a kitűnés valamely nemére fölvergődni; erővel azon volt, hogy oly eszmének birtokába jusson, mely az észszerűség közönséges irányától eltérőleg, valami szokatlant, titokszerűt, s megfoghatatlant rejtjen magában, jól ismervén az emberek ama gyöngeségét s kíváncsiságát, mely szerint a rendkívülinek látszó s titokszerűséget magában rejtő állit-

mánynak mindig találkoznak annyi időre csodálói, mennyi alatt egy új íge hirdetője érdekeinek célhoz juttatását eszközölheti.

Hahnemann a megragadott eszménck kivitelére szintugy találhatott volna minden más egyéb gyógyszerben anyagot; mint a Chinahéjban: s arra, hogy a Chinahéjat használja föl téves, s félrevezetésre szándékosan célzó eszméjének érvényítésére; nem volt épen szükséges a Cullen angol orvos gyógyszer-tárában menedéket keresni. De az általa kiviendő s utódjainak is csak igen kicsinyben és nagyon rövid időre silány sikert ígérő coup d'état-hoz szükségesnek látszott neki egy fő sarkponthoz ragaszkodni, s azt valóságából kiforgatni, hogy lázas képzelményének, vagy is inkább, mint illető nevén már megnevezve volt, félrevezetést szándékló tervének kivitelére látszologos alapot nyerhessen.

Mert midön Cullen gyógyszer-tanát németre fordítá, nem azért akadt fenn a „China-héj“ „láz elleni gyógyerejének elméleti csavart magyarázatán“ — mint Argenti ur naiv merézséggel mondja mestere után! — mivel annak hatása értelmezésében valami csürés csavarás rejlett volna; hanem mert Hahnemann éppen azon legfőbb-beesű szert vélte jónak üstökön ragadni, melynek az emberiség üdvére nélkülözhetlen jótékony-ságáról az egész világ meg volt győződve, csak hogy feltünőbb legyen azon fondor eszméjének nyilvánítása, melynek mikinti kivitelére már azelőtt láttuk hogy törte fejt.

Szegény Hahnemann, mindig csak mások munkája fordításával törte zuzta magát, s Argenti ur arra nagy sulyt fektett, s abban szörnyü tudományosságot lát; pedig a világ ugy van meggyőződve, hogy a szellemi tehetség alárendeltebb fokozatát tünteti föl az, ki csak fordít, mint a ki alkotólag maga eszéből terem elő valamit.

Nem csoda tehát, hogy Hahnemann felvergődési vágyainak küzdelme közt tehetlenségének érzetében a China-héjban látta fölkelni hajnal sugarát, s annak nagyobb adagbani bevételére ollyasmi lázbeli jelenségeket vett észre magán támadni, minöket csak is ő vehetett észre; miután mások a bűvös állítások valósá-

gának kinyomozása végett magukon kísérleteket tévén, azok fölül meg nem győződhetek.

„Giacomini két és fél obon kénsavas kinalt vett be, a nélkül hogy lázas rohamot érzett volna, mely erejét a kinalnak sem Andrál párisi tanár, ugy szinte más számos észlelő sem vehette észre, niből nyilvánosan következik „hogy Hahnemann tantétele egy roszul észlelt adaton alapszik, és hibás következtetésen, mely abból szükségkép nem foly *).

Mi a chinahéjra mint Hahnemann tantételének fő alapjára nézve áll, annak más egyéb szerekre nézve szintugy kell állni; s e szerint Hahnemann által fölállított azon tétel: miszerint a nyavalyák oly szerek által gyógyittatnak hamar, bizton és gyökeresen, melyek egészségesekben hasonló változásokat okoznak azon változásokhoz, korjelekhez, melyek gyógyítása céloztatik“, merő egy félrevezetésre számított hamis ámitó mondat.

Nem irigyeljük a hasonszenvészeket hiszékenységükért, — s így Argenti urat sem — kik a fondorlatok ügyes szerkezetében vélik föltalálni a hamis rejtélyes tannak igazságát; de sajnáljuk azon jó indulatot tanusító könnyen hívőket; s csak is ezek érdekében lépünk sikra a hamis tan learcására, — kik bizalommal viseltetvén felebarátaik nyilatkozata, hit-vallása s foglalkozásaik komoly hasznossága iránt a fondorlatok ügyes alkalmazásmódja által vezetettnek az ámitás sötét örvényébe.

Mert nem ámitásra számított tétel-e az, midön Hahnemann a chinahéjból nagyobb adagot vett be annál, minöt az allopathia a kórok legyőzésére szokott használni, hogy azután az általa eddig más orvosoktól nem tapasztalt különféle más symptomák ellen egy deciliomodik részét a chinahéjnak vegye be azok legyőzésére.

Valóban t. Argenti ur nagyon el kellett távozni az észszerűség s tapasztalás ösvényétől, hogy ilyféle szembe szökő állítást magáévá tegyen az ember; de még inkább meg kel-

*) Az allopathia és homoeopathia körti viszony, 15. l.)

let vetni az igazság szent érzetét, hogy ilyféle állítások „fő-
ereje és alkalmazás módja által nem világot árásson az
ember Prometheuskint a világra, hanem sűrű igen sűrű sötétséget.

Azonban térjünk vissza Hahnemann életrajzához, melynek
létrehozására Argenti ur annyi fáradságot szentelt, s nézzük mony-
nyiben sikerült a nagy mesternek föltalált uj gyógymódja által a
szenvedő emberiség kínzó bajait „hamar, bizton és gyöke-
resen varázs módkint szélyel oszlatni.

Alig hogy föltalálta a hasonlók hasonlók kal uj gyógy-
elvtét Hahnemann, már ismét oda hagyá Lipese városát, s Georgenthal
nevű kis helységbe vonult a nagy reformator, a helyett hogy üdv-
árasztó tauával azon város lakóit boldogította volna, melyben égi
sugallat közvetítése által neki jutott a dicsőség az emberiséget
gyötrő bajaitól varázs módra megszabadítani. Az uj ige hirdetése,
alkalmazása, s annak sikertelensége azonban sehoh sem ígért biz-
tató eredményt s egy helybeni maradhatást, mert lakhelyétől nem
sokára Walslebenbe költözött, innen Pymontba, onnan Braun-
schweigba, s megint nem sokára Königsuterba vándorolt; — Sze-
gény Hahnemann! mennyire üldözte a sors saját kiválasztottját;
— sehoh elismerés, mert sehoh siker! Mily gyötrő földi lét, való-
bau szánandó az ember, ha eltéved!

S most szives elnézéssel leend a t. olvasó, ha Hahnemann
életrajzának ismertetésében néha meg szakitjuk a folytonosság fo-
nalát; de Argenti ur oly sok eltérő adatokat s nagy mestere élet-
rajzával semmi viszonyban nem álló tárgyakat hoz föl, mikint
szinte követnünk kell példáját azon különbséggel, hogy nem az
elvakitottság szemüvegén nézzük a dolgokat és más ember élet-
rajzát közölvén, nem ragasztunk ahhoz saját dicsérésünket esz-
közlő tényeket, miut azt Argenti ur teszi, ki 4000 példányban ké-
zen forgó magyar művének 9. lapján saját maga lép föl csillag
alatt, s oly badar eszmékkal telt jegyzést közöl, hogy az ember
nem tudja bámúltában mit gondoljon hamarjában Argenti ur felől.

Ha a Magyar Sajtó 1857 ki 52-ik számában említés volt
tëve arról, miszerint a bécsi téholydában bál tartatott, melyben

1) volt elmebeteg részt vett, az csak annak bebizonyító tényeül szolgál, hogy a bécsi tébolydában 200 nem hasonszenvileg gyógyított elmebeteg meggyógyult, s mint olyanoknak a bálba való megjelenés megengedetett. Itt semmi psychikai erő nem hatott a már meggyógyult betegekre, hanem ok és észszerű allopathicus gyógymód és az orvosok psychiatriai ügyessége által visszanyert ép lelki állapotuk öntudatában a zene varázs hatalma és a társalgás kelleme mellett vígan mulattak, mit az illető elmebetegszok semmi esetre meg nem engedtek volna, ha a volt elmebetegek ép elméjük állapotáról meg nem voltak volna már eleve győződve. De Argenti ur a dolgok tényállását mindig máskint látja mint más józan ember, s azokat oly elcsúrt szavakba önti mikint azok értelme nem annyira rejtélyessé mint éppen is nevetségessé válik.

Ugyan melyik gondolkozó ember előtt nem fog unalmat gerjeszteni midőn a bálroli történetről értesülvén, hogy a mulatság reggeli három óráig tartott, még ezen hozzátevést kell hallani. „Ime — mennyire hat az elmebetegekre a psychikai erő! mert midőn nem lehet tagadni, higgyék el áll az is, hogy a mennyire az organismus ezen abnormis állapotára physicailag is szükséges hatni, a physical eszközök között kétség kívül leghasznosabbak azon szerek, melyek elvünk szerint qualitativ hatnak az organismusra, milyenek többi közt a belladonna, veratrum, stromonium.“

Valóban igen sok hit, sőt vak hit, tökélyes megadás és saját eszéről való lemondás kívántatik ahhoz, hogy elhiggye és valónak tartsa valaki, mit t. Argenti ur itt és másutt elmondani nem irtózik. Azt hiszi Argenti ur, hogy már elég van téve ez elmebetegségek szelés lélek- és lélekkórtani ismeretet igénylő gyógyítása körül, ha azt mondjuk, hogy „azok a leghasznosabb szerek, melyek elvünk szerint qualitativ hatnak.“ — Azért fáradoztak-e a tudomány és emberiség érdekében oly férfiak, mint Esquirol, Pinel, Guislain, Nasse, Neumann, Rokitansky, és több más jelesek, az elmebetegségek oki-viszonyainak földelítésében, mitől függ leginkább a gyógyeredmény; hogy ez elme-

betegségek bár mily kór viszonyok közti nyilvánulásában egy képzelményi „qualitativ ható szert alkalmazunk.“

Mily vakmerő játék- és visszaélése ez a szavaknak? Lehet-e orvos ki midőn például szembe szökő agy-vértorlástol látja föltételezve az elmebetegséget, egy quintilliom vagy decil-liomodik részét adja a belladonna, veratrum. vagy stramonium egy szemerének — granum; — nem fog-e inkább az egyéniség al-kata, s mérsékményéhez képest általános, vagy helybeli vérbo-csátást eszközölni, hideg borongatásokat a fejre alkalmazni és el-vonó szereket használni; mintsem a „qualitativ ható szer“ ked-véért egy embert föláldozni, s azt a társaságtól rossz gyógymódja végett elvonni.

Mindezeket úgy látszik azért mondja el leginkább Ar-genti ur s szövi nagy mesterének életrajza közzé, hogy alkal-mat lelhesen egy általa Váczott „belladonnával“ gyógyított ese-tet fölemlíteni, mely iránt az akkori városi sebész M-y által ada-tott magának bizonyítványt, melyet inter acta tartogat most is, hogy utódai hivatkozzanak reá mint tényre, midőn ő már nem lesz.“ Ez ugyan jámbor óhajítás, minek ellenében magunk pedig azt óhajtjuk hinni, hogy oly utódok nem lesznek ön után, kik ily szegénységi bizoyitványt akarjanak érdemes okmány gyanánt az emberiség elámitására, még önnön tul is t. Argenti ur használni.

Miután a „különféle betegségek hasonszenvi gyógyítása“ című magyar műnek szerzője nagy mesterét mint igen szorgal-mas embert tünteti föl Königsutterban; leginkább az tűnik ki a Panagyriconból; hogy tulajdonkép a már sok helyen megkísért új tanának sehol sikert nem nyújtott alkalmazásával felhagyott, s újra kísérletek-tételével töltötte az időt, minthogy már mihez fogjon, nem tudta. S valljon kin kísérlette meg Hahnemann a szerek gyógyerejének parányi — vagy is: semmi — mennyiségében rejlő fő hatalmát. E kérdésünk megfejtését Argenti ur se-gíti elő, midőn azt mondja „hogy leginkább magán és hoz-zátartó zoin.“ Sajnálatra méltó hozzátartozói, kiknek a beteg-

ségek minden nemein keresztül kellett menni a szerek kísérlete által: valamint maga Hahnemann is, ki ismervén némely betegség gyógyíthatlanságát, nem irtozott a sorstól kiválasztott saját nagy személyiségén a gyógyíthatlan betegségek több nemeit kelteni. De ha meggondoljuk, hogy Hahnemann jól tudta mit mivel, úgy nem csodálhatjuk, ha Königslsruherban minden idejét arra fordítani látjuk, mikint szemfényvesztési művének fölruházására annyi anyagot vagy is inkább jellegeket gyűjtsön, mennyi az elvakítás és rászedés művének hitelbe hozására elegendőnek és szükségesnek látszott előtte.

Hogy a maga idejében híres Hufelanddal érintkezésbe, sőt levelezésbe is állhatott Hahnemann, azt kétségbe nem vonjuk, de onnan azért ugyan mi hitelességi alapot nyerhet a homoeopathia; melynek észszerűtlen alaptalanságát Argenti ur is talán ismervén, még is minden csekély és semmit nem jelentő mozzanatot megragad s felhord, csak hogy a hamis tannak valami módon hitelt szerezzen, mivel azzal nem bír.

Érintettük már, hogy az igaz-valónak nem sok dicsérő szóra van szüksége: miért örölködik tehát t. Argenti ur a homoeopathia becsének kimutatására annyi mindenféle üres tényeket felhordani. Nem vagyunk oly látnoki tehetséggel megáldva, hogy a túlvilági szellemek nézete fölül magunknak biztos tudomást szerezhethénk, annyit azonban egész önhittséggel merészlünk állítani, hogy ha Hufeland még ma is élne, mást nem mondana, de okos ember létére nem is mondhatna, mint hogy a Homoeopathia merő szemfényvesztés, ámitás és csalodásra épült hamis tan.

Nem hiába gyanítottuk föntebb, miszerint talán az „Életrajzban“ foglaltatik valamely rendkívüli tények ismertetése; sejtelmünk nem csalt. A sok mindenféle adat mellett Argenti ur Hahnemann két levelét is oda csatolja, hogy az általa védett, követett, s hirdetett ál-tannak hitelét emelje a megnyert, vagy nyerhető hivek szemeiben azon fellengző ábrándozások által, melyek-

kel a két levél eltelt, s a melyek ecsetelésében meg kell engedni a nagy mester túlhaladja minden utánczóit.

Mi nem foglaltatik minden a két 8. lapra terjedő levélben? A régi gyógy-tan gyalázásán kül az egész Homoeopathiának alapja itt van lerakva oly öszinte és félre nem érthető nyilatkozatban, mely minden kételyt eloszlat a fölött, miszerint Hahnemann nem bírván az az időbeli ontologicus alapra fektetett gyógy-tudomány szín-vonalára sem fölemelkedni, mindent elkövetett, hogy a levegőben hadanázó Don-Quichotto-féle eszméinek hirdetése által magát feltünővé tegye, mit közönséges uton gyöngé tehetsége által nem birt tenni.

Tanítványai és utánczóinak is ezen két levélben foglalt vallomás adja a kellő irányt eljárásukban, s a képmutatás mesterségéhez szükségelt ama mindent megvető bátorságot a kitételekben; mert a biztonság negélye nélkül hogyan lehetne az ámitás sikerére számítani.

Az említett két levél további tartalmának részletezésétől ezuttal annál inkább fölmenthetni véljük magunkat, minthogy Argenti ur művének mint ezen két levélben foglalt hit-vallomásból folyó tanának szemlélésében ugy is elég alkalmunk leend annak becséről magunknak megszerezni a kellő fölvilágositást; s nem akarjuk már előre ostromolni annak egyes pontjait, mint tanítványa Argenti ur azt teszi ott, hol nagy mesterének abbeli állítását, „hogy minden betegséget csak ugy kell a gyógyásznak tekinteni, mint összegét azon jelenlevő symptomáknak, melyekkel bennünket egyes kórese-tek megkinálnak. Beláttam hogy a betegségeknek csupán e nézlete az igazi, és egyedül alkalmas a gyógyításra.“ így dönti meg csillag alatti jegyzetben. „E tekintetben mi már nem osztozunk Hahnemann véleményében: mert a symptomák összegének egyedüli tekintetbe vétele csakugyan nem elegendő a valódi orvoslásra; és mivel erre nézve elkerülhetlenül szükséges, hogy a betegnél jelenlevő symptomákat orvosi szempontból fogja fel az orvos: azért helyes thera-

piája nálunk is csak annak leend, ki pathologiai, és egyéb orvosi ismeretekkel bir, melyek nélkül a homoeopathia, mely valódi tudomány; egyszerű műveletlen empyriává fajulna.“ Argenti.

Elismeri e szerint t. Argenti ur, hogy Hahnemann műveletlen empyriát üzött, mert ő a symptomák összegét vette csupán tekintetbe, a mint azt tanítványainak is szigorú kötelességévé tette, ha máskint a homoeopathia fölkenntjének nevére magokat érdemletleneknek nem akarták tenni. Itt tehát Argenti úr saját mesterét itéli el, s tőle öröklött gyógymodját, midőn ön magának és hiveinek bevallja, „hogy a betegnél jelenlevő symptomákat orvosi szempontból kell felfogni“ mi allopathicus fogalom szerint úgy értelmezhető: hogy a jelenségek a szervek kóros elváltozásának nyilatkozatai, s hogy ezen kóros változásokat kell tulajdonképen szem alá venni, ha azt akarjuk, hogy helyes és eredményre vezető therapiája legyen valakinek Argenti ur tudós nyelvén szólván. Mind e mellet t. Argenti ur még is csak nagy mesterének példáját követi, és szinte csak a jelenségek összegét veszi tekintetbe, ha bár állításainak egyik fontos tétele ellen kikell, s azt megtagadja; mit egyébiránt csak azért tesz, hogy „pathologiai és egyéb orvosi ismeretek“ tudosan hangzó szavak nevezésével kacérkodhasson: mert bizony a homoeopathia azokat az „egyéb ismereteket“; mint: kór-tan, kór-bonctan, kór-szövet-tan, élet-tan, vegy-tan, s a többieket nem is tudja érvényesíteni a „symptomák összegének egyedüli tekintetbe vételénél; minél fogva bebizonyul, hogy a homoeopathia nem csak műveletlen empyriát, de még ennél is műveletlenebb Categoriát képez.

Ezen most taglalt jegyzésében Argenti ur a homoeopathiát mint „valódi tudományt“ akarja tekintettni; de mivel hiszünk, hogy e nevet még több helyen fogja Argenti ur a homoeopathia fölékítésére s tekintélyének emelésére usurpálni: fenntartjuk magunknak arról megfelelőbb helyen szólni, most pedig a további „Eletrajzra“ vessünk futó pillantatot, nehogy hosszas szemlélésünk által a bírálat alá vett mű szerzőjének eredeti bűnébe

essünk az által, hogy Hahnemann „Életrajzára“ kelletlenül több figyelmet fordítottunk, mint az tán megérdemli.

Volt alkalmunk föntebb látni, mikint Hahnemann lakhelyének minduntalani változtatása közt Königsutterban telepedett le: — innen csak hamar Altonába költözködött, hol új tanának varázs hatalmáról szinte senki meg nem győződhetvén, Hamburgba távozott; a vas akaratu sors Hahnemann új tana dicső becsének megismerésére az emberek értelmét itt sem engedte megnyilni; azért nem sokára hazájában — bal jóslatú — Eilenburgban tért vissza, honnan rövid idő mulva Torgauba, s végtére ez időbeni utazási cyclusát befejezvén, Lipszében telepedett le hosszabb időre.

Tehát a sors, mely Hahnemannt választotta ki sok millió közül az égi szövétnék meggyújtására, melynek világánál az emberiséget gyötrő bajok elleni gyógyszerek fő ereje varázs hatalomként nyilvánult; még folyvást üldözte kedveltjét! Valóban csodás! hogy egy hamar bizton és gyökeresen gyógyító új gyógytan fölfedezőjének bizalmat kivívni és rendszerének mit neki mint teremőjének még is csak leginkább kellett érteni; az elismerés diadalát mikint hogy nem sikerült megszerezni? Hogy van az, hogy mai nap minden hasznos új találmány általános fölkarolásra talál mint a t. nagy közönség, mint a találmány minőségéhez tartozó szakférfiaknál. — Igaz hogy megkivántatik miszerint a találmány valója és becsé közszemlélhetővé s megfogható legyen; — de akkor értékét senki el sem is vitázhatja ha benső erejénél, vagy alkalmazásánál fogva létesíthető eredményről mint tapasztalati, mint észbeli uton mindenki meggyőződhetik. Ez az, mi a homoeopathiában mindég hiányzott, és egyuttal az oka, hogy Hahnemann rögeszméje szüleményének hatástalansága miatt sehol nem győzhetett. — És tanának hamis igéi, melyek által a nagy mester maga sem boldogulhatott, mind ennek dacára még ma is fennállnak — fennállnak pedig és terjesztettek azon apostolai által, kikben a tudomány rögös és fáradsá-

gos ösvényétől való irtózat termékeny talajra talál a könnyű és szinleg csábító gyógmódnak nevezett ál-tan buzgó ápolására.

Mint mindenütt ugy Lipsében sem karolta fel Hahnemann a szerencse; a kegyetlen sors kevéssé szünetelvén az üldözésben, időt engedett neki a fáradalmas vándorlás után kipihenni. -- De oly égi szellem mint Hahnemann, kit a fölkarolt rögeszmének hatalma ellenállhatlanul magával ragadt, mikint pihenhetett volna annyi keserű csalódás után. Nem, nem, ő nem pihent, a sok hajótörést szenvedett kísérlet után az írásra adta magát és irt, pedig nagyon sokat. Az egy parányi szer által előidézettnek vélt milliónyi jelenségeket — hiven leírta, a mint azokat t. i. képzelménye bő tárházában és az általa gyalázott régi gyógykönyvekben föllelhetette. — És miután számos ily állítólag általa magán és hozzátartozóin kísérlett szernek száz meg százezernyi jelenségeit összegyűjtötte volna, alkotta azon nagy művet, melynek neve Organon, kiékesítvén azt a t. olvasó előtt részben már ismeretes büvhangzatú rejtélyes tételekkel, melyek olvasásánál a Delphi és Delosi oraculumok örök emlékü isteni valósága nem lehet hogy ne jussanak eszünkbe.

Mihelyest az égi sugallat nyomán származott Organon megszületett, melyben mint már említök, milliónyi meg milliónyi részint gyógyszer jelenségek — symptomák — részint a betegségek jelenségei följegyezvök; s leginkább is csak ezekből áll az egész Organon; mi volt természetesb, mint hogy a józanabb rész csak hamar belátván, miszerint itt pusztá phantasmagoriák tartalmaztattnak, megvetéssel viseltetett azon könyv iránt, melyet homoeopathiának neveznek s melynek szerzőjéről Argenti ur azt mondja, hogy „ő nagyobb volt, mint szerencséje; nagy volt ő mert nem tudott kicsiny lenni.“ Mely kegyeletéről Argenti urnak mestere iránt hogy mit tartsunk, az előzményekből kivethető; — Más részt pedig a gyógytan oly ujoncai, kik a tudomány megszerszéséhez a megkivántató szorgalmat és fáradságot nem bírták kifejteni, kedvező alkalomnak tekintették oly tannak apostolaivá vállni, mely könnyű módja és rejtélyessége által a kitűnés cse-

kély nemének reményével kecségteté őket, mire tehetlenségük érzetében máskint kilátásuk nem volt.

Ha Hahnemann Organonja hihetetlen gyorsasággal elterjedt a világ minden részében mint azt Argenti ur nagy önmegelégedettséggel valószínűleg a homoeopathia érvényítésére kérdőleg kürtöli, csak arról tesz tanúságot, hogy a világ minden részében találtatnak oly orvosok, kik hivatásuk magas feladatától csak nagyon középszerűleg vannak áthatva, s kik kevés fáradtsággal szeretnének könnyű áron oly polera jutni, minőre máskint csak fáradthatatlan szorgalom és megfeszített tanulás által juthatni. Az ilyeneknek hármas érdekekben fekszik valami új-tan vagy fölfedezés tovább terjesztése: a könyv-kiadás kettős és annak tartalmával való foglalkozás érdeke. Ez az oka s csak is ez uton történt, hogy az Organon több nyelvre fordított át és terjesztett tovább.

Hogy magyarra is átfordítottat; azon valóban csodálkozunk! — az e fölötti csodálkozásunkat azonban úgy fejtjük meg magunknak, mikint a badar eszméknek is a ragályosság nemével kell talán birni; minek erejénél fogva az okos embert is hatalmukba keritik; mert máskint lehetetlen, hogy oly férfi, kinek nevéhez az irodalmi téren és hosszú ideig viselt tan-székekben szerzett annyi közösen elismert érdem van kötve; be nem látta volna az „Organon“ milliónyi magokban semmit jelentő jelenségektől hemzsegő és szemfényvesztési néhány tétélektől kongó haszontalanságát, sőt ártalmosságát. Igaz hogy nem volt gyakorló orvos. — — Azután a fordítás idejére eső korszakban a szellemség tulnyomó tetszelgése még az anyagiban is fő érvü volt. — Mind a mellet az „Organon“ egy kötetének átfordítása után magyarra, az érdekekkel halmozott fordító már időszerűnek látta azzal felhagyni.

Dacára az „Organon“ megjelenésének, Hahnemann azért Lipsesében még sem tudott bűvös gyógymódjának annyi biveket megnyerni, mennyinek bizalma és az új tan hasznossága felöli meggyőződése szoló tény gyanánt bizonyította volna az új gyógy-mód előnyét; sőt minden erőlködése mellet még azoktól is el-

hagyatott, kik kíváncsiságból vagy más indokolatlan okból egyszer másszor a varázs hatalmu gyógymódnak alá vetették magokat; miért is kényszerülve lön annyi fáradságos és meghiusult kísérletek után Lipsceből tizenöt évi ott tartózkodása után távozni; és Köthenbe költözött.

Az Anhalt-Kötheni éghajlat úgy látszik kedvezőbb volt a homoeopathia tenyészetére; — Mert míg más nagy országban csak kevesen avattatták fel magokat az új gyógymod fölkenntjeivé, addig a nevezett 48 négysz. mérf. területű kis fejedelemségben számos új apostolokkal gyarapodott, kik mesteröket csak nem annyiban multák fölül, mennyiben a lehető legnagyobb buzgóság kifejtése mellett mintegy közre működén, társulatot alakítottak, ez által akarván a világnak foglalkozásuk fontosságáról bizonyítékot nyújtani, s elhitetni, hogy csak ugyan komoly dolog az, mivel ők foglalkoznak. — A sok közül csak a nevezetesebbek neveit említjük meg, kik a mennyire egy részt a hasonszenvészet legjelesebb bajnokáivá váltak, más részt nagy mesterök tanának változhatlan igéit egyuttal nagyon önkényileg fejtették magoknak és változtatták.

Mert míg Hahnemann azt tanította, — pedig az ő tanának saját kívánata szerint, változhatlan zsoltárnak kellene lenni — „hogy a hasonszenvi gyógyszer minden elosztásnál és higitásnál erőben gyarapodik a dörzsölés, vagy megrázás által“ * az alatt Hartmann a nevezett társulat buzgóbb tagja szerint csak bizonyos pontig nagyobbodik a gyógyszer ereje higitás és rázás által; azon tul pedig kissebbedik **. Rau pedig éppenséggel is azt hiszi, „hogy a hasonszenvi gyógyszer ereje már az első higitásban éri el fő fokát, a további higitások által csak kissebbedik a szerek ereje; mert ugymoud“ ha máskint volna, a gyógyszerek mindegyik neme valóságos mereggé fajulna a higitások által.“ *** Ily ellentétben vannak az Anhalt-Kötheni ha-

*) Organon pag. 339.

***) Hartmann, Therapeutique homoeopat. de Malad. aiguës et chroniq. p. 48—49.

****) Rau, nouvel Organon p. 164.

sonszenvi társulat többi tagjai is, kiknek nevét Argenti ur betűrendben sorolja el, mindegyik betűből jutván egynehány a hasonszenvészeti koszorú kiegészítésére. — Nem akarjuk a szíves olvasó türelmét sem a többiek neve elősorolása, sem egy vagy más tétel iránti eltérő nezeitek ismertetésével tulságosan igénybe venni, csak annyit vélünk még szükségesnek ide igtattnunk Argenti urat érdeklőleg, hogy melyik üggytársának állításában hiszi rejleni az igazat; — miután észszerűleg ténynek kell leuni annak; „hogy a hasonszenvi higgítások annyira gyöngítik a gyógyszert, hogy ez már az első higgításban sem bir erővel, annál kevésbbé a másodikban, mert semmi anyagot nem ismerünk, mely egy csöpp, — vagy szemernek 0,0001 mennyiségében hatna reánk.*)

Mind a mellett, hogy Köthenben növekedett tanítványai száma, Hahnemann még is nem sokáig élvezhette diadalának jutalmát: mert tanítványai közül számosan belátván a csábító újtan árny- vagy is inkább szemfényveszti oldalát: csak hamar visszatértek régi rendszerökhöz, lelki-ismeretök nem engedvén öket a semmiség eszközével gúnyt üzni az emberiség rovására. Érezvén a veszélyt Hahnemann, mely gyógymodját az így elpártoló bajnokok netaláni őszinte nyilatkozata által érhetné; ily tartalmu levelet tett közzé: „Ujabb s több tapasztalás után látom, mennyire növekszik azok száma, kik hom. „orvos“ név alatt csak kontárok, és mint ilyenek, jótékony gyógymodom terjedését gátolják. Komoly megfontolásom után elhatározám, miszerint lithographirozott nevemet ezután csak annak adandom, kinek lelkületét közelebbről megismerni leend alkalmam.“ Lám, lám! mily őszinte vallomás — és Argenti ur nem vonakodott mesterének ily félre nem magyarázható levelét közrebocsájtani!

Nem kétkedtünk soha, miszerint saját lelkület kívántatik ahhoz, hogy valaki a homoeopathiával foglalkozhassék: de hogy Hahnemann oly nyiltan mondja ki azt, miszerint a felavatandónak a bűvészet üzletérei határozott szándékáról eleve meg kell győződve lennie, az iránt Argenti urnak tartozunk köszö-

*) Az Allopathia és homoeopathia közti viszony 126-lap.)

nettel, miszerint nagy mesterének óvatos előre látását velünk tudatta. Hogy valamely tudomány gyakorlásához kedv és hajlam kivántatik; az természetes dolog, de még inkább megkívántatik ahhoz az észtehetség, melynek birtokában a lelkület nem hiányozhat senkinél tudományos szakmánya üzésében; s minthogy Hahnemann nem az észtehetséget akarta előbb kiismerni, hanem csak is a lelkületet, úgy hisszük, nem vontunk ki hamis következtetést, midőn a „lelkületben“ nem tudtunk más fogalmat látni, mint mondottuk.

Az imént érintett levél Argenti urnak alkalmul szolgált a régi rendszerhez visszaesetek mentségére hosszabb értelmezésbe ereszkedni, azt mondván: hogy azért volt nehéz némelyeknek Hahnemann tanával megbarátkozni, mivel az egészen különbözött a régi tantól, azzal indokolván mondatát; „hogy valamint nehéz kilépni a körből, melyben születünk; szintugy nehéz neveltetésünk szokásait elhagyni,“ s ezen hasonlatosságba semmikép nem hozható tényekből azt következteti Argenti ur; „hogy a kit lelke a mindennapiság örömtelen aljából magasbra hi a tudományos téren, azt pedans neveltetése nem fogja hátráltatni a haladásban.“

Ezen páthossal teljes tételekben nem tehetjük, hogy ne bámuljuk Argenti ur „oratoriáját és logicáját“. — Ezek által Argenti ur oly annyira elragadtatott az emelkedés fellengző sphaerájában, mikint nem hisszük, hogy Argenti ur maga is nem bámult volna ily óriásilag kiücamított okoskodásán, melyel a jó hiszemű olvasóiban a bosszantás jó mértékű fokát fölidézte. -- Ugyan honnan tudja Argenti ur, hogy nehéz azon körből kilépni, melyben valaki született; talán csak nem képzeli, hogy mai nap is még a régi egyiptomi kaszták korlátoit körében él a világ: nincs-e számos példa reá, mint a multban mint a jelenben, hogy a kit rongyokban ringattak, bibor és bársonyban temettek el legnagyobb tisztelettel és pompával; — Nem gyakori sőt mindennapi esemény-e? hogy a leg gondatlanabb nevelés mellet számosan a legnemesebb és érdemektől diszlő sarjadéknak még fé-

nyesebb törzseivé vállnak? És azután, hol van a tudományos téren a mindennapiság és örömtelen aljt? A ki a tudományos téren mindennapiságot lát és örömtelen aljt, az valóban nem vallhatja magát sem Apollo sem Minerva pártfogolt fölkeztjenek és annak csak ugyan jobb is, ha visszalép a homályos körbe, honnan talán kiindult. De hogy valaki azért ne birjon elhagyni bizonyos szokásokat, mert azokban neveltetett, nem nagy ügyességet föltételező és igen kicsiny érvű mondat, miből legkevesebb sem következtethető az, hogy valaki azért nem barátkozhatik meg Hahnemann tanával könnyen, mivel az egészen különböző a régi tantól; hanem inkább az következtethető, miszerint hálátlau és méltatlan dolog volna egy tudományos tért, melyen embertársainak számos üdvös szolgálatokat tehet elhagyni, s azt egy üres hitegető üzlettel fölcsereelni.

A mit továbbá Argenti ur a „visszaestek“ mentsége kapcsolatában a kis adagokra, gyógyelvre, a qualitativ és quantitativ erökre nézve mond, az többnyire jeligés mondatának rábeszélő ismétlése, mely iránti észrevételünket már nyilvánítottuk, csak azt fűzzük még hozzá, hogy Argenti ur „a valódi homoeopatha elve mellet soha sem szorul durva anyagokra“ kitétele által igen emlékeztet azon biztatásra melyel az ember Pesten a váczi-ut bal oldala elején találkozik, valahányszor csak arra vetődik, t. i. hogy tesszen ide jöjjön, itt finom kelmékből készítvék a ruhák, nem durva posztóbol.

Valamint a Hahnemann tanától visszaestek mentségére nem volt hiány Argenti ur udvariasságában a kellő indokok fölhozatalára nézve; ugy szinte nem hiányzik könnyen megfogható okoknál fogva a készség föllepni a homoeopathia védelmére a visszaestek vádjai ellenében; így indokolván a védelemre szolgáló bevezetést; „hogy a hom. szerek dilutioival mindenkor legyözi a valódi homoeopatha a legyözhető nyavalyát, ha a szer eltaláltatott és jól megválasztatott; azért ujonc tanítványai helytelenül vádolák egyes köresetekben a homoeopathiát mely életet oszt ha ügyesen kezeletik. Üssük föl könyvemet

bármelyik betegségnél, nem találunk egyet sem, hol a symptómák és egyéb körülményekhez képest több szer nem volna kijelölve; ha ezek közül a „leg hasonlóbbat” nem választandjuk, mitsem eszközölnünk betegeink javára; homoeopathice fogunk kuruzsolni, de nem gyógyítani.“

Mennyire sajnálandók e szerint azon négy ezer hivek, kik Argenti ur hasonszenvi művét megvették drága pénzen jó hiszemben és ama reményben; hogy annak utmutatása által majd talán hasznát vehetik egyes kór-esetekben, midőn szeretett gyermekeik vagy hozzátartozóik megbetegedvén, más értelmes orvos hiányában a csoda-tanban keresnek mint vészorgonyban biztatást és reményt! Hogy találják el és válasszák meg a „leg hasonlóbbat” szert, annyi sok egy egy betegségnél följegyzett szer mellett? és ha el nem találják és jól meg nem választják, mennyi lelki furdalásnak és remegésnek nem teszik ki magokat, megtudván Argenti ur művéből, hogy ha a szer jól meg nem választatik és ügyesen nem kezeletik, mitsem eszközölni a beteg javára. —

Nincsen az álmélkodásnak azon foka, melyen még fölül is nem emelkednek lelkünk bámulatból ezen óriási irtózatosságokon. — Minthogy még leerd alkalmunk ezen pontra illőbb helyen visszatérni, nem ereszkedünk további észrevételekre e helyen, csak a t. olvasó fellázadt kedélyét óhajtjuk előbb lecsillapítani és magokra azon lelki nyugalmat öltetni, melyre ily borzasztóságok szemléletében nagy szükség van, ha azt nem akarjuk, mielőtt tovább haladnánk; hogy szem lesütve rohammal ostromoljuk az ész és emberiség érdeke ellen vétkező tan szalma-várát.

Mindezeket azon okból mondja el Argenti ur a többi hasonszenvész ügyes fondorlata módjára, hogy a hasonszenvi szer óhajtott eredményének elmaradása esetében, — mi soha sem fog hiányozni, — ne a hasonszenvészet legyen vádolható; hanem a homoeopathiát üző apostol, ki nem tudta eltalálni a „leg hasonlóbbat,” mert a homoeopathia maga csalhatatlan, csak a hasonszenvész tévedhet el nagyon könnyen a jelenségek sötét tömkelegé-

ben, melyben mindenütt ürr s ismét csak véghetlen ürre bukkan az ember. — Azért mondja Argenti ur, „hogy jól különböztessük meg mindenkor a homoeopathiát a homoeopathiától, melyet már 1-ső Napoleon az eddigi találmányok legüdösbbikének mondott.“ —

Nem gondolunk tévedni, ha Argenti urnak ebbeli hivatkozására, melylyel a nagy elhunytnak emlékére homályt hozni nem vonakodik, azon észrevételt tesszük, miszerint ha még élne 1-ső Napoleon s a kérdéses tárgy felől magának tudomást szerezni nem restelne, könnyen megeshetnék, hogy a neki éppen nem hizelgő ily gondolkozást tulajdonító hasonszenvészeknek előbb a Salpetriére-ben, s onnan a kiépülés után kiszabadulván, a visszaesés meggátlására Caenbe utalványoztattna állandó lakást. A homoeopathia pedig maga mint tan; mükedvelői ugy is hamar rá unván a sehol föl nem található „leghasonlóbbnak“ kutatásával fáradni, csak hamar elenyészne mint tünékeny köd-kép, mely csak addig lebeg szemünk előtt varázs alakban, még a csálékony fátyol takarja el a máskint érdektelen meztelen valót.

Miután Argenti ur az örök emlékü nagy megholtak általólagos mondatából oly következtetést von, mely csak azért nem teljesült, mert „a körülmények máskint parancsoltak vele,“ csodálnunk kell, mikint hogy utódja, ki sokban nagy bátya eszméit s meggyőződésit követi s ki 12 év óta ül azon helyen, melyen a fél világ sorsáról rendelkezett az elhunyt; nem valósította mind- eddig szándékba vett abbeli akarátát, miszerint „egész Frankon- ba behozta volna a homoeopathiát.“ Valószínűleg akadályozá nagy bátya iránti kegyeletének tanusításában a párisi tribunál mult év- ben hozott ítélete, mely szerint tudtára adatott a hasonszenvé- szeknek, ipar- üzletöket „Charlatanismusnak“ nevező egy vád el- döntése alkalmával: hogy „a homoeopathiák bizonyítsák be va- lamely tudományos akademia előtt, hogy tudomány az, mit ök követnek. Addig pedig mig az megtörtént, legyenek tóut-douce- ment s a világért se adjanak oly hangos életjelt magukról.“

Azonban mind ez, és ehhez hasonló tények nem akadályozzák Argeuti urat a homoeopathiát dicsőítő szó áradatban tovább haladni, s azt a legnevezetesebb, legmagasztosabb találmánynak hirdetni; és varázs erejét bemutatandó, az electro magneticus telegraphphal összehasonlítani, melynek működésével mint Argenti ur mondja; a hom. gyógyszereknek az életerőre ható működése némi tekintetben csakugyan összehasonlítható.“

Nem vesztegetnök szavakat az öndicsérés ily kicsinyies tévelyei ellenében, ha nem látnók azokban az elvakítás ezer mesterségét, melyel a tévutra való vezetési és eltántorítási igyekezet mindent meghaladó mérvben gyakoroltatik némely a szavaknak hitelt adó emberre nézve. Talán csak azért találta föl Gausz és Fáraday a delej-villany táviratot, hogy Argenti ur hasonszenvészeti fondorlatainak magyarázatára alkalmat nyujtsanak. Miért hasonlítja össze Argenti ur a homoeopathiát más alatta levő kisebb horderejű találmányokkal, miután a homoeopathiát — a legnevezetesebb s legmagasztosabb találmánynak akarja tekintetni? Nem tartja-e méltóságán alólinak oly magasztos találmány fölkenntje létére az összehasonlítást oly valamivel, minek létesüléséhez a természet már rég átnyujtotta az ember kutató eszének az anyagot, melynek haszonra mikinti fordításához csak a kivitel módját kellett föltalálni.

A delej-villany távirat által létesülő eredmény nem oly tünemény, miszerint azt rejtélyességre alapított valami megfoghatatlannak kellene tartani; sőt inkább miut szükséges következménynek létre kellett jönni a villam-delej mint természeti erőnek ismerete mellet. De azért hogy az óhajtott eredmény létrejöjjön az, az: „hogy az egyik telegraphista messze levő társával tudathassa azt, mit akar, mint A. ur mondja; még sem volna tanácsos a delej villamos erőnek quintiliomodik, vagy deciliomodik dilutióját alkalmazni, ha nem a megkívántató meg ugyan nem mérhető delej-villany erő mennyiséget, máskint nem igen fogná egyik telegraphista a másikkal tudathatni akarattá.

Mondható-e ez a homoeopathiáról? Ismeretes e az erő, mely által az emberi szervezetben bizonyos változásokat előidézeni, vagy a szervezetben valami módon létre jött változásokat hasonszenvileg megsemmisíteni lehet? és megfogható-e a hasonszenvi szerekben állítólag rejlő erő természete? talán delejes erő az, mi bennök rejlik, vagy villamos, vagy delej-villamos, minthogy Argenti ur a telegraphphal találta legcélszerűbbnek összehasonlítani a homoeopathiát; noha a gépekben rejlő fő erőre is hivatkozott már, mint azt másutt volt alkalmunk látni. Azt hiszi Argenti ur, hogy kimutatta a dolog valóját, midőn azt mondja, hogy látjuk az „effectust.“ Igen a természet-erők által létesíthető effectusokat látjuk, de tudjuk is az effectus és efficiens közti viszonyt magunknak megfejteni, ha mindjárt ez iránti ismerete hiányát Argenti ur oly őszintén bevallja is, mi által en cavalierment a dolog lényegén akar könnyedén túl tenni, meglegedvén a tudósság felületessége színlelésével.

De hol az az effectus, melyet a természeti erők működése által létrejönni másutt csak ugyan ismerünk, a homoeopathiában? Mikint lehet ott effectus, a hol nincsen erő? talán csak nem hiszi Argenti ur, noha elakarja hitetni; hogy egy csöpp mákony festvénynek quintilliomodik dilutioja nagyobb erővel bír s e szerint nagyobb csillapító hatást szül az idegekre, mint egy egész tiszta csöpp; — vagy talán oly kábának hiszi a világot lenni, miszerint egy árva lélek is elhigye még sokáig azt, hogy dörzsölés és rázás által fejlesztetik az erő a hom. gyógyszerekben. Ezen eljárás által ugy látszik csak ugyan villanyos erőt gondoltak kifejteni a szerekből a hasonszenvészek, vagy legalább kifejteni láttatni, miuthogy a vilanyosság is dörzsölés által fejlődik ki azon testekből, melyekben az elrejtve létezik. De a *dulcam. cyclam. euporb. hep. s. lach. lycop. nux v. puls. rhna. spig. thuj. ver. s* a hasonszenvészet többi szereiben hol van az a villanyos, vagy delejes, vagy delej-villanyos erő. Mindedig ugyan legalább tudunkra semmiféle természet buvárnak nem sikerült a hasonszenvi szerekben elrejtett delej-villany erőt föltá-

lálni. De Argenti ur és többi t. társai a „legmagasztosabb találmány“ a homoeopathia bűvös erejénél fogva jobban beavatták a természet titkaiba és tüneténeibe, mint más józan eszű ember s így jobban is tudhatják mily varázs erő rejlik mily nem a hom. gyógyszerekben. Pedig a természet titkainak, s tüneténeinek megfejtése abban áll mond Humboldt Sándor „azokat minden csodaszerűségből kivetköztetni és a szükségesség határa közzé vissza vezetni.“ Teszi-e ezt t. Argenti ur ön és társai? nem, sőt éppen az ellenkezőt; — önök a megfejthető természet tüneténeit is csodaszerűséggel rakják körül és a természet törvények mikinti működését elvonják az ész szemlélete elől; hogy elvakítsanak. Igaz, hogy a homoeopathia nem természet törvényeken nyugvó tünetény, s így mikinti működését nem is lehet az észnek szemlélhetővé tenni: azért a titokszerűség! azért a szemfényvesztés!

Ennyi kitérés után azt vártuk volna, hogy Argenti ur vissza menyjen nagy mestere életrajzának folytatására; de Argenti ur minden oratoriáját fölhasználja arra, hogy a homoeopathiának valamikép érvényes rangot vívjon ki, még mielőtt nagy mesteréhez vissza térne. — Alig végezte be az életerőről való helytelen hibás nézeteit; már ismét neki tör uj erővel; — s most a homoeopathia tekintélyének emelésére, s érvényre juttatására nem a gépekben rejő fő erőben, nem a telegraphban keres támaszi, hogy talpra segítse az ész bírálata előtt már rég elbukott törpe szüleményt, hanem a régi gyógymodot, s annak eljárását ostromolja kegyetlenül, kárhoztat egyet is, kárhoztat mást is, s lerombol mindent, mi csak kezébe akad, sujtja az érvágást, a hánytatót, hajhastót s a többit, és azt mondja, hogy azok által inkább elcsigáztatik az életerő, mint segítetik működésében: s mindezeket azért mondja indulatos kitöréssel, hogy naiv kérdéssel oda illeszthesse legalkalomszerűbbleg; miszerint „a természet „similia similibus“ törvénye, melyet Hahnemann hozott életbe, összehasonlíthatlanul biztosabb és általa kedvezően, az az: oly módon segítetik az élet-erő, minőt kíván.“

Nem ékesen szóló szavak-e ezek, melyeket Argenti ur ipar-üzleti tanának ajánlására, s nagyobb kelletére merész bátorsággal felhord; — nem kell-e, hogy megint eszünkbe jussanak a pesti váci-uton elhelyezett zсібárusok, eljárások modorában oly sok hasonlatosság lévén. Ha mind ezek és hasonló tudományos miveletek után még azt mondja Argenti ur „hogy nem akarok itt panegyricus beszédet tartani gyógy módunk fölött, de nem sü-töm le szemeimet, — midőn s. a. t.“ csak arról győződött meg bennünket, mikint némely embert a legmeggyőzőbb okok sem piritják meg.

Nem akarunk az észszerű több ezer évtől fönnálló gyógy-mód, az „Allopathia“ védelmére fegyvert ragadni oly állítások ellenében, melyek önmagoktól is mint szappan-buborék az enyészet örvényébe hullnak alá saját valótlanóságok, gyöngeségök, és silányságuk által. Mert az észszerű gyógy mód fönn tartja saját magát önnön erejéből, mert alapja, mire fektetve van, örökös mint az ész, mert ez az alapja! igazolja az magát a legfényesebb s mindenki által mindennap látható és mindenkitől észlelhető sikerek által: és pedig még érvágások, piócák alkalmazása, has-hajtók és más elvonó szerek, valamint egyéb sajátlagos szerek hatása által eszközlött sikerek által, és melyekben nem az élet-erő csigáztatik el, hanem a rendes utra térítetik vissza. Mind-ezeket azonban t. Argenti ur úgy látszik nem tudja és nem képes fölfogni; és azért nem csodálandó, ha elvakított fellengzésében azt hiszi, hogy a homoeopathia valaha érvényes rangra emelkedend. A mit t. Argenti ur a „similia similibus“ mint természet törvényről szól, melyet Hahnemann hozott életbe, csak azt mondhatjuk Humboldt S. után! „hogy a természet törvényeket nem üres elméjéből szedegetheti ki az ember, valamint a módot sem, melyben a természet nyilatkozik, hanem azokhoz a természetnek kell anyagot nyujtani“.

Ennyi előnkbe gördített kellemetlen viszonyokkal nehéz küzdelem után keblünk könnyebülve érzi magát azon föltevés

lehetőségében, miszerint végtére a homoeopathia alkotója Hahnemannnak életrajzát talán zavartalanul kísérhetjük.

Láttuk, mikint Köthen ege alatt Hahnemann és tanára kedvezőbb hajnal derült. Az ő és buzgó, nézeteikben igen eltérő tanítványainak mindent mozgásba tevő fáradhatlanúsága által sikerült az ál-tan varázs ragályát kicsinyben más németországi tájakba is be ültetni s most már mindiukább enyésző silány életbe tartani. Melyik világ rész az, hol valamely kivált valami megfoghatatlant tartalmazó és csodaszerűséggel körülhálózott új eszme ne találjon viszhangra bal- és könnyű hittel eltelt keblüeknél? Mennyi idő kell néha, míg a tév-eszmék ártalmassága beláthatóvá lesz? — Míg a természet tudomány hü kezelése által az abból kisugárzó tiszta fogalmak a természet törvényeiről nem vállnak általánossá; míg a természet törvények szabatos és általános ismerete nem gyújt fáklyát a bal hit- és csodaszerűnek terjesztése meggátlására; addig nem reménylhető, hogy az ál-eszmék ne találjanak kedvező talajra, hol burjánkint addig tenyésznek, míg gondos művelés után a beültetett nemesebb növény által helyök-ből ki nem szoríttatnak.

Nem látjuk földadatunkkal megegyezőnek kutatni tovább, hol mikint és ki által karoltatott föl a hasonszenvészettel való üzlet: — Argenti ur azt elég bőven terjeszti elő és híven megjelöli a világ melyik zugában hol és ki által üzetik a homoeopathiával való fényüzés; azt sem hagyja ki a boldogító tan terjedése körüli örömeiben, hogy Brasiliában a miveletlen négek-nél tudott aránylag legnagyobb hitelre vergődni; és ezen Argenti ur csodálkozik; —

A homoeopathia üzlete által nyert ily fényes diadal után azonban Hahnemann hatás körével még sem volt egészen megelégedve, mert élete 80. évében kötött házssága után d' Herbilly Gohier Melániával Párisba költözött, szerencsését ott kísérlendő. Csak ugyan gyakran adja magát elő alkalom a halhatatlan udvarias Schiller szívből szakadt verseit alkalmazni az illető érdem és elismerés helyes megnevezésére:

Tiszteld a nöket; ők szövik és fonják

Földi létünkhez az égi rozskákat;

Igen tisztelettel hajolunk meg azon lelkes nő előtt, ki szegény Hahnemannnak annyi kínos csalódások közt vigaszt hozott és öreg napjaiban őt vigasztalando, véd szárnyai alá vette. Szegény Hahnemann! és még is irigylendő; kinek a sors megadta, hogy még 80 éves korán túl is a házias élet kellemeiben részesülhessen! Ritka szerencse.

Hogy Frankhon fővárosába mily elismerést vivott ki magának új gyógymodja által Hahnemann szinte nem akarjuk kutatni; elég tudnunk: miszerint múlt évben a t. olvasó előtt már ismert — ítélet hozatal alkalmával a párisi tribunal jelét adta annak, hogy a hasonszenvészek csak türetnek a homoeopathiával való üzletökkel; — mely eljárása a párisi tribunálnak, úgy hisszük, a nélkül hogy valaki a tulszigorúság jellegét süthetné reánk; — a dolog lényegét és kibatását tekintve, még nagyon is kegyeletes volt.

A természet változhatlan törvénye szerint működő kérelhetetlen sors mint mindenütt és mindenben érvényesíti magát, úgy Hahnemannra nézve sem követett kivételes eljárást; hosszú élete fölött is érvényre juttatá követelményes jogát és kiszóllitá 88. évében a halandók sorából. Egyszerűen registráljuk kimul-tát és nem folyamodunk az „Allopath. és homoeopath. közti viszony“ című műnek e pontra nézve Argenti ur által nagy mestere „Életrajzában“ commentalt halála minőségétől eltérő adatot nyújtó föl-világosításához.

Most rajtunk a sor, hogy kegyeletes fohászt szenteljünk az elhunytak, egy szánakozó könnyet a volt halandó holtnak! — S midőn lelkünk fájdalmas érzésektől kinezva elmereng a min deuség végetlen határán és mérlegeli a visszamaradt élők köz célra rendelt élet sorsát, az elhunytak erényeit s botlásait — lehetlen nem kitörni fohászokban amaz intézkedése fölött a sors nak, mely szerint némely elhunyt dicső erényeivel együtt örök enyészetre jut; míg mások botlásai és tévelyei is tovább tartatt

nak kelletnél emlekbe az élők nem legnagyobb előnyére. — De az idő, a hatalmas, a minden igazat végre is érvényre juttató csak azt kiméli meg, mi a természet üléből fejlett és törvényeiből fakadozott.

Gyászszal eltelt keblünk szünetelésre inti tollunkat, mi által Argenti ur kesergő szive fájdalmainak enyhülésére is egyuttal időt engedünk. — — —

A vesztség fölötti bánatos érzetből kissé fölüdülvén, nem tehetjük, hogy Argenti urnak a vesztség marcangoló érzete által felköltött lelkesültségét kissé fellengzőnek ne találjuk s hogy Argenti urat azon meggyőződésre vinni ne kívánnók, miszerint az emberiségnek igen nagy szolgálatot tehet már az által is, ha mit sem mivel többé; — még nagyobbat pedig az által, ha a homeopathia sikertelen terjesztése, — s üzletével felhagy.

Hogy Hahnemann emlékének megdicsőítésére szobrot emeltek tisztelői; az csak dicséretükre válik, — s mutatja a szívgyöngéd kegyeletét; melyel azonban csak azok iránt kellene viseltetnünk a szigorú igazság méltányossága szerint, kikhez valódi érdemök becsülésében rokonszenvünk vonz és köt. — De vajjon kegyeletből emeltetett-e az érdem hálás elismerése fejében azon szobor, mely Lipcse tágas piacán diszlik? Az érdem-emléknek jelképét ábrázolja-e a szobor? vagy tanítványai által emelt számításra épített bálványt jelképez? Ezen talán jogosulatlan kérdések további fejtegetésétől elállván; csak az iránt kell még Argenti ur szives készségét fölkérnünk, miszerint mondaná meg: hogy mikor volt szüksége egy tudományos alapra fektetettnek hitt s elismert tannak költői magasztalásra? Avagy lehet-e az? hogy egy tan valóságáról s a szerves testek ezer meg ezer anyagi változásainak mikinti eltéréseiről s helyreigazításuk módjáról a szellemi világban repdeső költői ész szüleménye adjon fölvilágosítást s nyujtson érvényének eldöntésére támpontot? Nem kell-e a szerves testek élet tüneményeiben, az az nyilatkozataiban magunkat inkább az anyaghoz kötnünk s azon törvényekhez ragaszkodnunk, melyeket a természet a szerves testek anyagi változásaiban sza-

bályszerűleg követ s a melyeknek helyes értelmezése által az élet-kifejezésnek szabályait megismerhetjük.

Tiszteljük a magasztos ihlettséget, melynek égi eredetű erejénél fogva a költő fölemelkedik a földi parlagi létből a magas szellemi világ aetheri tájaiba, hol a földi lét durvább anyagi elemeinek szükségessége alól fölszabadulva, mindent képzelményi tökélyben lát és tökélyre jutatni óhajt. De a szerves testek nem képzelményi, nem aetheri lények, azok nagyon is physicali lények és a természet törvényeknek alávetvék.

Azért kár volt Argenti urnak hazánk legjelesebb s halhatatlan költőinknek Hahnemann életére irt verseit az „Életrajz“ végéhez ragasztani; miután az által csak azt mutatta be, hogy semmit sem ejt el fölhasználatlanul, mi a homoeopathia érvényének emelésére és hitelbe hozására valamivel hozzájárulhatna. Pedig ha valaha és valamiért, ugy e tárgyra nézve hálátlan ügyért emelkedett dicsőítő szárnyra koszorúzott költőink szelleme.

Bevégezván az ecsetelés hü s igaz modora szerint ábrázolt „Életrajzát“ Hahnemannnak; áttérünk a szives olvasó türelmes kíséretében Argenti urnak 4000 példányban kézen forgó művének többi tartalmának rövid szemlélgetésére: hogy meggyőződhessünk, hol rejlik tulajdonképen varázs hatalma a bűvös homoeopathiának s mi által válik valódi tudománnyá, miután ezen rangali elnevezésében mindeddig egy okos ember sem egyezhetett bele; noha Argenti ur a homoeopathiát valódi tudománynak lenni állítja.

AZ ELMÉLETI HOMOEOPATHIA

TISZTA SZEMÜVEGEN VIZSGÁLT ALAKJA.

Minthogy Argenti ur a homoeopathiát valódi tudománynak akarja tekintetni; nézzük, mi az a tudomány szoros értelemben véve? Mi a valódi tudomány? és micsoda fogalmakat kell a tudomány nevezetéhez kötni? Szoros értelemben a tudomány nevezete alatt értjük az átható fő eszmék szerint rendezett hasonnemű ismeretek foglalatját: míg a valódi tudomány alatt az eszmék összhangzását értjük azon tárgy természetével, melyről a valódi tudomány szól.

Tekintsük a tudomány ily értelmezése után, valljon bir-e azon kellékekkel a homoeopathia, melyek szerint följogositva érezheti magát azon elnevezés fölvételére, s vannak-e benne az ismereteknek oly tényezői! melyek a homoeopathiának a „tudomány“ nevezetet vindicálhatnak; minthogy minden, de különösen ama tudománynak, mely az életből fejlődött és az életben találja föl célpontját, nem tapasztalati tényekre kell csak alapitottnak lenni; hanem a tapasztalati tényeknek az elmélet constatirozott valóságából kell folyjni.

Nem akarunk az alig fölállított kérdésnél döntő következtetést hozni; ámbár Argenti ur a homoeopathia érvényét csu-

pán tapasztalati tényekre fektettvén, melyeket elméletilig sem valószínűsíteni, s e szerint rendszeresíteni; sem a tárgy természetével, melylyel a homoeopathia foglalkozik, összhangzásba hozni nem lehetvén; csaknem önként adja kezünkbe a következtést; melyet azonban tartózkodni fogunk a logicának különös barátjai lévén, előbb nyíltan kimondani, mielőtt Argenti ur, a különféle betegségek hasonszenvi gyógyítása című művének becses tartalmát át vizsgálva, magunknak annak értéke felől biztos tudomást nem szereztünk.

Az elméleti homoeopathiába való bevezetést így kezdi meg Argenti ur: „Az emberi testben támadt ezerféle rendetlenségek vagy is betegségek megsemmisítésére a jótékony életerő lép föl, s működik a természet örök törvényei szerint. E törekvését az életerőnek elősegítheti az orvos — de csak úgy, ha gyógyítani véleménye és működése a természet ítéletével s működésével megegyez. Századok után Hahnemannnak sikerült, számtalan csábító, tekervényes utak közt feltalálni végtére azon utat, mely a küzdő életerő segédelmére egyenesen vezet; — ki őt híven követi, az gyógyít, mert tagadhatlan immár: „similia similibus“ a természet törvénye; az e szerint alkalmazott gyógyszer által segítettik az életerő működéseiben, győzetnek le a nyavalyák hamar, bizton és gyökeresen.

Ki a természetről csak annyit tudni megelégszik, mikint minden látható tüneményekben valami láthatatlan erő működik s azt hiszi, hogy ezen erőnek hatálya által létesül, fönntartatik és egyenlítettik ki az összhangzatban megzavart egységes élet nyilvánulása: annak valószínűen Argenti urnak határozott s tiszta fogalmat kizáró tétele nem csak elégnek fog tetszeni, hanem azt talán saját fogalmával éppen is megegyezőnek lenni találandja.

Ha állhatna az, mit Argenti ur mond, hogy az emberi testben támadt betegségek megsemmisítésére a jótékony életerő lép

föl, ugy soha sem volna szüksége az emberi nemnek semmiféle orvostudományra s orvosi közbenjárásra a betegségek leküzdésében; átengedhetnök magunkat az életerő gondos miveletének, és a Fatalismus sötét ölébe vethetnök magunkat a tényesített tudat azon biztató reményével, hogy van egy jótékony életerő, mely a betegségek megsemmisítésére működik.

Mire való volna ott orvosi beavatkozás, ha a természet örök törvényei szerint a jótékony életerő teljesíti azt, mit a betegségek megsemmisítésére gyógytanilag tenni kell. Ily állítás valóban nem igen alkalmas arra, hogy általa a fölvilágosodás s mivelődés lendületet nyerhessen, hanem igen is arra, hogy a természet tünemények magyarázatában az azok közt létező összefüggési viszonyok kutatásával felhagyván, a tunya tudatlanság elbizakodott föltevéséből származott állitmánynak hajtsunk tétet fejet; miután a fürkészzet által nyerhető földerítés a természet tünemények viszonyainak részleteiről tisztán fölöslegessé válik.

Azonban Argenti ur a jótékony életerő föllépése s működése mellet az orvost — természetesen a homoeopathiát — még sem akarja egészen nélkülözhetővé tenni a betegségek megsemmisítésében s a látszatra ezücségtelennek vállható orvos szerepét akkint biztosítja, miszerint ötet mint miniszterét a természetnek léptettvén föl, a természet törekvését általa mozdittatja elő, azon föltétel alatt igérvén csak sikert, ha intéseit követi s ítéletével magát ellenzésbe nem teszi.

Megvalljuk, hogy az ábrándozás ily nemét vizsgálat alá venni igen nehéz földadat, — s következésképp szerfölött erős akarat s kitartásra van szükség, hogy az ember meg ne unja a vele való bibelődést. De minthogy sok ember előtt másnak tartatik a homoeopathia mint ábrándozásnak és csalódásnak; nehéz kötelességünk teljesítésétől s e szerint Argenti ur művének szemléltetésétől el nem állhatuuk. Nézzük tehát, mennyi hatással van a jótékony életerő a betegségek megsemmisítésében, és mennyire segítheti azt elő a hom. orvos, ha a természet ítéletét megtudván mint Argenti ur mondja, vele egy értelemben működik.

Azon rég elmúlt időkben, midőn a betegségek természetét nem ismerték az orvosok s nem tudták, mily szervi változásokat okoz egy vagy más betegség és mily szervi változások tetelezik föl a jelenségek nyilvánulását; akkor az ugynevezett „életerő“ játszotta a főszerepet minden betegségben, mely életerőről azt hitték az orvosok, hogy mint önkéntes hatalom kiüzi egy vagy más uton a betegséget, melyet önálló lény gyanánt tekintvén, abban nem láttak egyebet egy betegítő erőnél, melynek legyőzése az életerő lép föl s működik annak megsemmisítésére. Ezen rég elavult tételt Argenti ur a homoeopathia mint leghasznosabb új találmánynak erejénél fogva még ma is a legérvényesebbnek akarja tudni, noha tudhatná, hogy a betegség nevezete alatt nem valami betegítő erőt, hanem oly cselekményt értünk, minek folytán a szervezet egy vagy több szerveiben kóros anyagi ⁺ változások történnek, mi által az egészségtől eltérő nyilvánulások, az az: kör-jelenségek jönnek létre. *+ sokszor csak jätik —*

Az idő megtanított számos hibák kijavítására; de éppen azért oly állítás, hogy az életerő lép föl mint hatalom a betegítő erő mint más hatalom ellen mai nap badarság címével tiszteltetik meg; s a ki illyesmit mond, az a tudomány világító haladásától már rég tulszárnyaltatott, és arról tesz tanúságot, hogy sűrű homályban tévelyg és sötétségben tapogatózik.

Más részt azon tétel, hogy az életerő legyőzi a betegítő erőt, vagy ha nem volna képes saját erejéből kivívni ezen diadalt, a hom. orvos jól megválasztott gyógyszerével segíti az életerőt küzdelmében: ama fogalom megszülemlésére ad alkalmat, miszerint minden hom. szereket ingerlő, vagy erősítő szerekül kell hogy tekintsünk: mert csak így lesz megfoghatóvá a hom. szerek segéderejének szereplése az életerő elégtelenségének esetében. E szerint az aconit. éppen úgy ingerlő szer, miut a bellad. ez szintugy mind a lach. és lycop. oly annyira, mikint meg nem foghatjuk, mire szolgálnak azok a sok szerek a homoeopathiában, miután egyetlen egy életerő ellen csak mindég elégségesnek kellene lenni egyetlen egy ingerlő szernek. Egyébiránt az egész ho-

moeopathiai elmélet az életerőről s annak ingerlő szerek általi gyámolításáról, föltalálja alapnyomát az annak idejében híres Stahl és Brown scott orvos rég eltemetett, s haszonvehetlenné vált rendszerökben: s Argenti ur még is azt mondja, hogy a homoeopathia magasztos új találmány, pedig csak a régi téves rendszereknek eltorzított saját célra épített új kiadása.

Ezekből látja t. Argenti ur, hogy mind azon érvek, melyek a homoeopathia valóságának értéktetésére felhordattak, ama rég eltűnt időbeli forgalomban volt téves eszmékből vették eredetüket, melyek a fényt árasztó tudomány mai fejlődöttsége által haszonvehetlen tényekké váltak; és Ön ama magokban semmi értelmet nem foglaló régi elavultságokban keres a homoeopathia részére érvényes alap eszméket, s azokat terjesztve, még tovább is fönn akarja tartani: pedig a tudomány már rég elítélte azokat.! —

Kimutattván az „életerő“ felöli érvénytelen állítását a homoeopathiának, melyre mint fő alapra van fektetve a homoeopathia gyógyszerek azonos hatása, miszerint a betegségekben az életerő segítetik általok működésében: mintegy szükségesképpen s önkint ajánlkozik azon következtetés; hogy valamint az életerőről elmélet nem egyéb ábrándozásnál, úgy a homoeop. szerek segítő erejéről való tétel az életerő működéseiben nem egyéb ábrándozásnál, s üres fogalomnál; mely szerint nem hasznot sőt nagyon nagy kárt okozhatunk ott, hol az életerő nem jótékonyan, hanem nagyon is ellenségesen és rombolólag győzetik le azon kór-cselekmények által, melyek folytán egy vagy több szenvedő szervben támadható kór-változások által az élet föltételek is veszélyeztetvők.

A „*similia similibus*“ Hahnemann által számtalan csábító és tekervényes utak közt föltalált elv, mely szerint a homoeop. szerek által hasonló jelenségek küzdettnek le, mint a milyenek ellen adatnak, azok a természet életerejét segítvén elő a betegségek legyőzésében, nem egyéb pusztá állításnál és üres ábrándozásnál. De megengedvén azt, hogy a homoeop. szerek az élet-

erőt segíti elő a betegségek legyőzésében, vizsgáljuk csak, mi-
kint segít az „életerő“? s mikint segítetik a hom. szerek által
az életerő a betegségek legyőzésében: nézzük, például: egy vér-
teljes egyénben tüdőlob lép föl mind a két tüdő nagy részében s
együttal a mellhártya is helyiségévé válik a gyuladásos kórfolya-
matnak: Mikint segít ily esetben az életerő s mikint távolítja el
a vér-rostonya tulbőségét? úgy, hogy a mellhártya gyuladás kö-
vetkeztében rostos-savos, genyes vagy véres izzadmány rakodik
le a mellüregbe, s a megtámadott tüdő részek a légsővekben
történt rostos kiizzadmány következtében megkeményednek, mint-
egy meghusosodnak, és mielőtt az életerő jótékony törekvése ál-
tal az okozott izzadmányok kiküszöböltetnének a testből, az alatt
a tüdő mellhártya lobtól megtámadott vérteljes egyéniség már rég
elhagyta a siralom völgyét s elköltözött ama tündér honba, hol a
szellemi világ gyönyörrel kárpótolják azon földi gyötrelmeiért, me-
lyeket a még idejében eszközlésbe vett érvágás, piócázás s rosto-
nya bontó szerek mellet még sokáig kellett és lehetett volna vi-
selni. — Talán más kimenetele leendett volna a most ecsetelt
tüdő- mellhártya gyuladási esetnek, ha a homoeop. szerek segít-
tendették az életerőt jótékony működésében? nézzük, mi történ-
hét ilyes kor-esetben a homoeop. szerek foganatba tétele mellet?
nem más, mint az, hogy a mit az elégtelen életerő néhány nap-
pal később teljesíthetett, a homoeop. szerek támogató ereje által
gyorsabban hajtatik végre s az ily betegségtől meglepetett egyé-
niség gyorsabban jut el a boldogok világába.

Ha könnyebb tüdő lobos esetek kevésbé vérmes egyé-
niségeknél néha önmaguktól, vagy mint Argenti ur mondja, a
természet jótékony működése által gyógyulnak; az csak kivéte-
les dolog; azért azok valami általános érvényű állításnak vagy
tan-tételnek alapul nem szolgálhatnak. Minden észszerű orvos előtt
tudva van, hogy gyöngé testalkatú, nem vérteljes egyéniségben
föllépő tüdő-gyuladás, ha csak egy tüdő karélyra, az, az: kisebb
tüdő részre terjed: a vérvétel nem mellözhetlen eljárás; de min-
den észszerű s tapasztalt orvos előtt tudva van, hogy bár nem

vérteljes egyéniségben föllépő mellhártyalobnál a nádályok általi vérvétel oly fontos, miszerint ennek jókori eszközlésétől függ leg-
többször a szomorú kimenetel meggátlása.

Valamint a tüdő és mellhártyalobnál az egyéniség testalkatát, mérsékményét, a gyuladás helyiségét és terjedelmét szükséges tekintetbe venni a gyógyelv helyes föllállíthatására nézve; szintugy szükséges mind azon föltételeket más egyéb betegségeknél is tekintetbe venni; máskint gyógyeljárásunk nem csak helytelen s hiányos fog lenni mindég, hanem gyakran a betegnek legnagyobb kárára vállhat.

Teszi-e azt a homoeopathia, midön sem az egyéniség testalkatát, mérsékményét, sem az anyagi kór-változások minőségét, terjedelmét, helyiségét, sem más egyéb irányadó körülményekre nem figyelvén, csak a symptomákat veszi tekintetbe? teheti-e azt a homoeopathia „similia similibus“ elvénél fogva a semmiséggel egyenlő szereivel, midön általánosságban föllíltott ábrándos tantétele nyomán az életerőre bizza a betegség legyőzését, ez pedig elégtelen lévén a betegség megsemmisítésére, a homocop. képzelményi hatású szereivel segíti az életerőt működésében? Valóban borzalom fut végig idegeinken, ha meggondoljuk, hogy találkozhat egyéuiség, ki tüdőmellhártya-lobtól lepetvén meg, a hason-szenvérszet életerőt segítő szereinek áldás-dús hatástalansága miatt a gyötrelmes földi létől minél gyorsabban megszabadulhat.

Hogy Hahnemann „számtalan csábító, s tekervényes utakon járt“ mig végtére mint Argenti ur mondja sikerült szemfényvesztési művét, homoeopathia név alatt összegyűjteni, s azzal a világot elámitaui, arról meggyőződünk már Hahnemann életfolyama szemléletében, hol kinyilatkoztatuk Humboldt Sándor után; „miszerint a természet törvényeket nem üres elméjéből szedheti ki az ember, hanem a természetnek kell ahhoz anyagot nyújtani.“ Meg van-e a homoeopathiában ezen kellék? a természet nyújtotta-e hozzá az anyagot, vagy üres elméjéből szedte-e azt ki Hahnemann, hogy nem csak Humboldt mondatát, hanem a természetet magát minden törvé-

ha g
bushan
i vön
be a
Tatol

nyeivel együtt kikacagja? Nincs-e a homoeopathiában minden a természet törvényekkel ellentétben? Nem kell-e megint azt mondanunk, hogy ábrándozás, vagy tulajdonkép ennél rosszabb valami az, mi a homoeopathia üzletével gyakoroltatik az emberek élete rovására.

De Argenti ur még is oly buzgó s jó hitű homoeopatha, mikint ő mindent hisz, mit mestere mond, noha már egyszer ellenkezésbe láttuk vele s pedig éppen is a homoeopathiának egy sarkalatos pontja fölött; hol a durva empyria címet Argenti ur távol akarja tartani a homoeopathiától és azt tudománynak nevezni: mi pedig lelkünk őszinte nyilatkozatában az empyriánál is haszontalanabb Categoriának kénytelenítettünk nevezni azt.

Ezen jó hiszeműségénél fogva Argenti ur azt hiszi, hogy mivel az *ipecacuanha* — hánytató gyökér — nagyobb adagban egészséges embernél hányást okoz, tehát kis adagban adandó hányás ellen; s majd ezt csillapítja. Nem állítunk sokat, ha indokolt bátorságunknál fogva nem riadunk vissza azon állítástól, miszerint Argenti ur valószínűleg soha sem látott a gyógyszerészeti laboratóriumban hánytató gyökeret törni, mert máskint tudhatná talán, hogy némely laborans az *ipecacuanhának* porrá törése alkalmával hányásra ingereltetik a nélkül hogy azt mondhatnók, hogy nagy adagot szitt be abból. Igaz, hogy a törés alkalmával fölszálló por mennyisége a homoeopathiai mennyiség arányához még igen nagy számot képez.

E szerint az *ipecacuanha* gyökér ama hatására nézve hozott állítása Argenti urnak a valóság körén kívül esik: ha csak Argenti ur a hányás csillapítására homoeopat. adagot nem értett; mi alatt mi nem kis részét a szernek értjük, hanem semmit. Mert midőn kis adagban adjuk néha más célból mint hányási a hánytató gyökeret, péld. egy szemeknek hatodrészét, nem ritkán történik, hogy szándékba nem vett hányingert s hányást idézünk elő; miből világos, hogy a hánytató gyökér kis adagban nem csillapítja a hányást; mely önkint előforduló esetben egyébkint mindég az oki viszonyokat szoktuk kifürkészni, s miután meg-

győződünk a hányást föntartó okokrol, legtöbbnyire könnyü feladattá válik ezen ritka kór-esetekben feltünővé váló jelenséget legyőzni. S itt ismét bebizonyul, valamint a china-héjnél láttuk, hogy a „*similia similibus*“ elv hamis észleleten és ráfogáson alapszik, s következésképp az egész homoeopathia érvénytelen halmaza a hamis s szemfényvesztésre számított állitmányoknak.

Egyébiránt Argenti ur is sejdítette állitásának könnyen bebizonyitható valótlanágát; mert hozzá teszi hogy csak akkor foghatni kis adagban hányás ellen: „ha egyébiránt a betegnek egyéb symptomái is hasonlóak a nagyobb adagban bevett *ipecacuanha* symptomákhoz minden tekintetben.“

Nincs egyetlen egy tétel a homoeopathiában s Argenti ur állitásában, mely mellet egy kibúvó ajtó nem lenne készletben a szükséges menekülés esetére:

Mire valók a hányási actusnál azok az egyéb symptomák hasonlósága. — A hányás mindég kellemetlen és ugyanazonos actus marad, ha hánytató borkő, *ipecacuanha* vagy réz-éleg által idéztetik elő, valamint ha önkint lép föl; melynél a symptomák külömbféleségére valami fontosságot helyezni nem lehet. Mert még az egyik egyén könnyebben hány s erősebb idegzeténél fogva nem kiroztatik ájulásoktól s hideg verejték nem üti ki arcát, addig egy másik egyénre a hányási actus valóságos kintornácá válik, de azért a hányás mindég csak egy és ugyanazon módon jő létre, és ha mellözhetlen javallat szerint szükséges volt bevenni egyik vagy másik betegnek; a sikeres hatás, az az: az utánna következő könnyebülés és gyógyulás mindég kárpótolni fogja azon gyöngéb idegzetüt, ki a hányás által talán egy kissé megviseltetett. De Argenti ur ily alapos és okszerű tényeken meg nem nyugszik, és az ellenkezőnek lehetősége esetére mindig készletben tart a homoeopathia modora szerint, az *ibis*, *redibis*, *non*, *morieris in bello delosi oraculumhoz* hasonló rejtélyes mondatot.

Ez azután nem titokszerűség, nem szemfényvesztés, nem merész visszaélés az igaz felé törekvő észnek!!

Nem, nem az előtt, ki a homoeopathia bűvös függőnye mögé tekintet s az áltannak könnyen lefátyolozható ámitásait tiszta szemmel s elfogulatlanul nézi.

Bár mennyire földerítve gondoljuk is lenni a „similia similibus“ tételnek alaptalanságát s ráfogásra épült haszontalanságát az előzményes kimutatások által, még is szükségesnek találjuk, sőt kényszerítve vagyunk Argenti urnak e tétel fölötti kifogyhatatlan változatosságú állítmányait tovább is szemléletbe venni; hogy a similia „similibus“ elv, mint a homoeopathiának fő alap tételének mibenlétéről s fontosságú érvényéről kételkedést nem hagyó mérvben meggyőződhesünk.

Argenti ur nagy mesterénk állítása után indulva, hogy a „similia similibus“ tételnek minden kigondolható módon hitelt szerezzen; azt mondja: hogy egyedül egészséges embereken teendő kísérletek által lehetséges kipuhatolni bizonyos gyógyszer positiv hatását, s ebből azt kulcsolja, hogy azon változások által, melyeket bizonyos szer az egészségesekben eszközölt; intetik az orvos ugyanazon szer választására akkor, midőn betegénél hasonló változásokat tapasztal; hogy annak kis adaga által gyógyuljon a beteg.“

Nem akarunk ezen tételnek sem oratoriai, sem grammaticai szerkezetére észrevételt tenni; elég legyen az, mikint már az „ipecacuanha és china-héjnál“ láttuk, mennyire valótlan és értéknélküli ezen állítás becse; mert ha bár az ipecacuanha hánytató tulajdonnal, a china-héj pedig lázüző tulajdonnal bir, ha t. i. elegendő s megkívántató adagban adatik; abbeli sajátságáról még is senki sem volt képes meggyőződni, miszerint a hánytató gyökér kis adagától a hányás megszűnjék. —

Érezzük s sajnosan kell éreztetnünk a t. olvasóval is az egy és ugyanazon tétel gyakori ismétlésének kellemetlen hatását; de minthogy a homoeopathiában annyira divatban van az egy és ugyanazon tárgy körüli versio, mi sem kerülhetjük ki a hibás

körben való mozgást, melybe szinte a szives olvasót türelmetlensége dacára is be kell vonnunk.

Volt alkalmunk látni, hogy a kinal sem nagy sem kicsiny adagban nem idéz elő semmiféle lázas mozgalmat, ez iránt tehát több észrevételt tenni fölösleges volna. De hogy kicsiny adagban láz-üző sajátsága csak is kicsiny mérvben nyilvánul, arról minden észszerű gyakorló orvos meggyőződött. Mert ha tapasztalás által a korhoz képest szükségesnek bizonyult kinal mennyiséget nem nyújtunk az illető betegnek, a láz lappangó alakban gyötri a beteget, és láz senyv kifejlődésére nyújtatik alkalom; mi soha, vagy igen ritkán történik, ha a pos-gerjes láz rohamokat mindjárt eleinte föllépésüknél megfelelő kinal adagokkal elnyomjuk, a pos-gerj erejét megtörjük és megsemmisítjük, a mi egy vagy két roham közti szabad idő alatt teljesíthetjük, mielőtt a beteg még valami nagy fogyatkozást szenvedett légyen erejében.

Igy történik-e ez a homoeopathia gyorsan, bizton és gyökeresen gyógyító bűvös közbenjárása által? — Nem egy beteget láttunk, ki harmad napos váltólázban szenvedvén, hat hétig gyötörtetett láz senyves állapotot végre is előhozó pos-gerj befolyásos hatalma alatt: s midőn a jótékony de gyöngye életerő még hom. gyógyszerek segédereje által sem akart a szenvedőn könnyörülni; az észszerű gyógytannak a szerint kellett a már hosszú ideig kinzó ellennel szembe szállani, hogy a sok láz roham és éhezés kinja által elerőtlenedett s árnyékká vált beteg erejének fölsegélésére előbb megfelelő tápanyag nyújtott; csak azután válván lehetségessé a sajátlagos láz-üző szer jótékony és gyorsan gyógyító hatását foganatba tenni.

Hasonló esetek ily kérdések föltevésére adnak alkalmat: Mikint volt az, mert ezután csak nem hisszük, hogy lehessen — hogy a homoeopathia az ámitással azonos tételei által némely beteg türelmét annyira le tudta varázsolni, miszerint hat heti eredménytelen közbenjárása után lett csak képes az illető beteg kiábrándulni azon kábultságból, melybe ringatva volt a szemfényvesztés ügyes művésze által? Mikint volt az, hogy a kiáb-

rándultak példáján nem okulva, mások is az elvakítás hálójába kerültek? — — A kíváncsiságot ébresztő rejtélyesség, — a csodaszerűség bámulása, a vágy megfejtetni a megfoghatatlant, s ily hasonló érvek működtek talán varázs gyanánt. — —

Az iménti elmezés eléggé mutatja, hogy az egészséges embereken teendő kísérletek által a gyógyszerek sajátsága soha sem tudathatnék ki: Mert míg némely gyógyszerek hatása a beteg embereken ugyan az mint az egészségeseken, addig némely szerek csak betegeken külsőlik hatásukat. Az Argenti ur által példába vett *ipecacuanha* hányást okoz egészségesnél szintugy mint betegnél, de nem szünteti a hányást kis adagban; a kinal elüzi a váltólázat, ha elegendő mennyiségben adatik, ellenkező esetben a poszterj káros hatásának enged tért, és időt szintugy, mintha magára hagyatnék a váltóláz; de lázat sem kicsiny, seu nagy adagban nem támaszt egészséges emberen.

„A gyógyszerek gyógyhatásának kiderítésére legjobb mód a gyógyszereket a betegségekben észlelni, mert föltehető, hogy ugyan azon betegségtől meglepett, és hasonló körülmények közéhelyezett betegek ugyan azon szerek által gyógyulhatnak.“ *)

Ezen utat követték mindég a legjelesebb orvosok a gyógyszerek gyógyhatásának észleletében, mert ha egészséges embereken észleletetnék csak a szerek gyógyhatása, sok gyógyszernek sajátságát nem lehetne felfödözni.

Igy például: hogy lehetne a gyüsünke — digitalis — szivmózgást csillapító hatását fölismerni egészséges embernél, ha nem szenved szivdobogásban — a gránát-gyökér-héj hatását a galandóc ellen — az iblany hatását a golyva ellen, miután az egészen egészséges ezen bajokban nem szenved.

Azon állítás szerint, melynél fogva a kísérlendő gyógyszer oly bajokat támaszt, melyek ellen természetes jelentkezések-nél azután azon gyógyszert alkalmazni kell; szükségesképen az

*) Az Allopathia és homoeopathia közötti viszony. 54. l.)

következik: hogy ki például egészséges korában iblanyt vesz be, annak golyvától, görvélytől, másodlagos bujasenyvtől, csont-dudoroktól kell meglepetni, minthogy az iblany ezen betegségek ellen oly bizton ható fölséges szer: mert máskint hogy lehetne tudni gyógyhatását, ha egészséges emberen az iblany nem támasztja ezen betegségeket.

Lássá t. Argenti, mennyire valótlan annak a gyorsan, bizton és gyökeresen gyógyító homoeopathiának azon tétele, mely fő alapját képezi és melyben mint fő alap-tételben legalább valami valószínűnek kellene foglaltatni, hogy a többi kisebb rendű állitmányoknak valami kis hitelt lehessen adni.

Egyébiránt higye el t. Argenti ur, hogy a gyógyszerek hatása felöli észletben nem oly könnyen és felületesen szoktak eljárni az allopathiában, mint a homoeopathiában: mert mielőtt gyógyszerrel kísérlet tételik, előbb annak természettani s vegytani tulajdonai tanultattnak ki, s akkor a már ismert gyógyszerek hatásához hasonlatosságból az kulcsoltatik; hogy annak egy megjegyzett betegség ellen ilyen, vagy olyan hatása lehet. Azután azon állatokon tesszünk kísérleteket, melyeknek szervezetök a mienket leginkább megközelíti, s végtére a hasonlatosságtól vezéreltetve és bölcs körülnézéstől tartoztatva először az egészséges, s csak azután a beteg emberen tesszünk kísérletet. Ez a legjobb, legbiztosabb mód a gyógyszerek gyógyhatása felől magunknak biztos tudomást szerezni.

És mindezek dacára Argenti ur még is azt mondja, hogy a „similia similibus“ természet törvénye: melynek nyomán kellettkezett ama elv valót és nem ámitást foglal, s rejt magában; hogy a homoeopathia magasztos új találmány és valódi tudomány, és hogy „az eddigi gyógyászat azon okból oly tökéletlen, mivel a gyógyszerek valódi ereje nem ismertetik.“

Ezen határtalan merészségű állítására Argenti urnak nincs mit feleluünk. — Ily kitételek ellenében a tudomány fegyverét mocskolnók be és becsét kisebbitenők, ha érvekkkel lépnek föl

az esztelenség lázas tévelyei ellenében. — Csak a fölött kell azonban csodálkoznunk ily állítások szemléleténél: hogy mikint lehet az, hogy míg egyes ember, ki észszerűleg nem indokolható cselekményei által a társadalomnak káros tagjává; s szenvedélyeinek szerte duló s ész által nem fékezhető indulatos kitörései miatt veszélyessé válik, állami gondoskodás alá vétetik: addig a józan észről megfosztott rögeszméjük egész seregének szabadon engedtetik a társadalomban a szertedulás.

Ha mindedig nem követhetünk rendszeres eljárást a homoeopathia magasztos tételeinek szemügyre vételében; úgy még kevésbbé várja tőlünk azt ezután a türelmes olvasó; mert legnagyobb igyekezetünk mellet sem tudtunk oly vezérfőnálra rá találni, mely szerint Argenti urnak „elméletnek“ nevezett eszme zavarát a homoeopathiáról valami rendszeres alakban megismertethetnők.

Mert alig pendit meg Argenti ur egy tényt, már ismét egy attol távol eső s semmi összefüggésben nem levő más tárgyra megy át s oly sebes vágtatva halad az esztelenség ösvényén, mikint csak nem veszélyesnek látszik előttünk ötlet követni. —

Hogy lehetne ott rendet követni, hol a homoeopathia egyik alap tételét alig adta elő Argenti ur, már ismét tudja az ég miféle fellengző zavart eszme ömledézéseknek nem engedi át magát, melyekben a fondor eltántorítási s szemfényvesztésre számított elkábítási törekvés félreismerhetlen jelekben észrevehető.

Azt hiszi tán a szives olvasó, hogy kitételeinkben s megrovásunkban túl-szigorú s igaztalanok vagyunk, s Argenti módja szerint szinte elragadtatunk párt érdek által: — Nagyon sajnálnók ha súlyos s kellemetlen föladatunk megoldása vállalatában oly félreértés, — s elismerésre nyujtanók alkalmat. De hogy meggyőződjék a t. olvasó, ide iktatjuk Argenti ur tizenhét sorbol álló szakaszát, melyet mindjárt a „similia similibus“ össze vissza hordott s forgatott tételnek bevégzése után, annak melléje ragaszt. —

„E tan által a gyógyművészség lényeges változáson ment által; különösen Hahnemann gyógyszer- s gyógytana új alakot öltött magára. Csak Ő, e század legjelesbbike, érté meg a természet intését, ennek örök törvényei szerint alkotott gyógyelve után rendezvén a gyógyszereket, a rendetlenségbe jött életerő segedelmére. Eszméjének és ezen épült elvének valóságát betegek ágyainál igazolja a tapasztalás, mely szerint így lehet csakugyan az életerőt segíteni; segítvén az életerőt, így lehet a beteg testben létező változásokat, mint a rendetlen életerő (vagy is nyavalyák) termékeit, az életművezetből kitaszítani, vagy megsemmisíteni; így lehet az életművek rendes működését helyreállítani; így lehet az elvesztett egészséget hamar, bizton, kínzás nélkül visszaadni; midőn a régi gyógymódnál, a természet itéletével ellenkező egyéni vélemények erőszakos hatalma alatt nyög mindekkorig a sinlődő életerő.“

Hányfelé nem szolgál az ide s tova, s bomlásnak indult kalandos eszmék szárnyra kelt cikázása ezen szakaszban: történelem -- tantétel — dicsérés — tapasztalás — életerő — testi változások — gyalázás — itt találkoznak tizenhét sorban mind megannyi heterogen eszme elemek egybe forrva egymással; mintha csak lázas álom szüleményei volnának: és még is Argenti ur előtt a homoeopathia tudománynak tekintetik.

Iveket kellene betöltenünk nem arra nézve, hogy a t. olvasó az előzményekből úgy hisszük már úgy is eléggé értesült elméjét fölvilágosítsuk ezen szakasz érvény nélküli üres szavainak értelmetlensége felől: hanem hogy Argenti urnak azon jó szolgálatot tegyük; miszerint kétes l-i állapotát normalis helyzetbe hozzuk és nem értesültségének a tények mai állásáról segédkezet nyujtsunk az azok iránti fölvilágosodhatására nézve.

Ugy látszik azonban, hogy Argenti ur nem egészen értesületlen az észszerű gyógytudomány haladása, s fejlődésének magas foka felől: mert az inént szőnyegre hozott szakasz után következő sorokban oly neveket említ, melyekkel a gyógytudomány fejlődése szoros kapcsolatban van, s melyek előtt Argenti urnak nem csak porba kell hullni bűvészetének gyakorlatában, hanem tisztátalan öntudata vádjában sötét pirba kell hogy elburjuljon. — Ha Oppolzer, Rokitanszky, Skoda és sok más jeles, — kikről Argenti urnak talán nincs is tudomása — kórbonctani ismeretek segélyével diagnostikai kész s helyes tapintatot, s kórismeit tökélyes képességet sajátítottak el magoknak; csak is azért van; mert a betegségek természet- lefolyása- értéke- s a kór-változások folytán létesülő jelenségekről máskint nem is lehet, hogy valakinek tiszta fogalma, de csak homályos is legyen, ha csak kórbonctani ismeretei nincsenek; melyek nélkül a kór-ismeret — diagnosis — mindég ingadozó, véltétes — hypotheticus — s bizonytalan marad.

Már pedig éppen is a jelenségekben nyilvánuló kórter-mészete; az: az: az anyagi kór-változások minősége s mennyiségéből származó jelenségek tudathatják csak, mily betegséggel van dolgunk, melyik szakban van a kórfolyamat; s a kór-változások mikinti átalakulása szerint, mennyit lehet tenni és várni a betegség kimenetele iránt; valamint ezen a kór természetéről való ismeret által válik csak lehetővé helyes gyógyjavallatot fölállítani, s célszerű gyógyszerek adagolását eszközölni. Minden más ettől eltérő eljárás nem lehet észszerű, nem lehet helyes, de nem lehet sikeres sem. Az észszerű gyógytan eljárási módján kívül nyert szerencsés eredmény mindég csak a véletlen események tulajdonítandó, minek néhai létesülésében az érdem nem az orvos, sem tudományának föl nem rovatthatik. De vajmi ritka ily szerencsés véletlen eredmény a járatlan s a tudomány minden segéd-ágában nem avatott gyógyász közbenjárása mellet. Az észszerű gyógytan avatottjai közt olyan nem létezik, de nem is létezhet, ki a gyógytan kiegészítő segéd tudományait, mint kór-bonctan,

kór-szövet-tan, élet-tan, vegytan, görcső-tan, tájbonctan, s. a. t. nélkülözhetné, vagy nélkülözni akarná. De a homoeopathia nem szorul azokra a segéd tudományokra, mint: kórbonctan, kór-ok-tan, s. a. t. mert a homoeopathiában nincsenek is betegségek, hanem csak jelenségek, melyek Argenti ur tudományos szakavatottsága szerint a „rendetlen életerő termékeiből“ fejlődnek; s ha betegségek nevezésével kacérkodik is Argenti ur, mint azt később látni fogjuk, azért nem az anyagi kór változásokból származó jelenségekre fektetett kórisme — diagnosis — adja az iránt a gyógyszerelésre nézve, hanem a rendetlen életerő termékeiből fejlett ezerféle nem igen értékesíthető jelenségek. Mily különködés! Mily szegénysége a tudománynak!!

A főnnebb nevezett orvosok kórbonctani ismereteik folytán szerzett diagnostikai képességek becsét akkint akarja kisebb értékűvé tenni Argenti ur; mennyiben nagy bátran azt mondja: „hogy fáradhatatlan szorgalmokat nem jutalmazza a háladatlan „*contraria contrariis*“ elv szerinti gyógytan.“

Honnét tudja t. Argenti ur, hogy a háladatlan „*contraria contrariis*“ elv szerinti eljárás nem jutalmazó? Sejtjük, hogy nagy mesteréhez hasonló helyzetben lévén, szinte nem volt képes annyi szorgalmat kifejteni a gyógytudomány szabatos elsajátítására, mennyinek birtokával szerencsés eredményeket létrehozni lehet, s azért választotta a könnyű, titokszerűségével csábító, tulajdonképen semmi, legalább komoly férfiúhoz nem méltó fáradságot igénylő ál-tant foglalkozási üzletének.

Tehát nem látta volna még t. Argenti ur, hogy a *contraria contrariis* elv szerinti gyógyeljárás által naponta a legfélenyesebb eredmények vivatnak ki? Valóban nem tudná, hogy ezen gyógy mód által naponta megakadályoztatjuk a heveny, valamint az idült betegségek további fejlődését? Hogy gyógyitana tehát ön oly vérteljes beteget, ki rögtön szédelgéstől, fejkábultságtól, félre beszéléstől, egy szóval heveny agyvértorlástól lepetik meg? Talán csak nem adná a *stram.* egy szemerének dicillimilliómodnyi részét? Nem hisszük miszerint lelkiismerete annyira el volna

fásulva, hogy hasonló fenyegető veszélyes jelenségek mellett érvágást nem eszközölne, és a beteget a *stram. bellad.* vagy tudja isten miféle hyperpsorinum quintilliom — vagy decilliomodik része kedvéért fel áldozna: Mit mivelne ön t. Argenti ur, ha széngőztől elkábított, s tetszhold állapotba ringatott egyénhez hivatatnék? Talán csak nem szivatna vele még több szén gőzt: pedig Önnek a „*similia similibus*“ elvénél fogva csak azt lehet és kelle-ne tenni; más a széngőztől befertőzött légkörtől különböző légkör-be nem vitetné talán csak a beteget, mert a „*contraria contra-riis*“ elvet Ön a természet törvényével nem egyezőnek állítja.

Látja t. Argenti ur, mennyi bonyodalomba jut az ember, midőn téves uton jár s midőn oly állításokhoz ragaszkodik, s tesz magáévá, melyek nem csak az ész és tapasztalás, s e szerint a természet törvényével ellenkeznek, hanem még károsak is ember-társainkra!

És Ön t. Argenti ur, ki a homoeopathiának a tudomány címét akarná vindicálni, mind ezek után még is azt mondja: hogy „nem anatomiai, vagy physiologiai, nem chemiai vagy botanikai értekezés kedvéért kíván a beteg ember orvost; — ő gyógyulni akar: célszerűen alkalmazott gyógytan segédelme által!“

Mindég abban a meggyőződésben voltunk, mióta a homoeopathiának belszerkezetével vagy is inkább rut szemfényvesztési hálózatával közelebbről megismerkedtünk, hogy annak semmiféle a gyógytan kezeléséhez okvetlen szükséges segéd tudományokra nincs szüksége. Minek oda az emberi test belsejét, a zsigerek és szervek szerkezetét, alkotását, azok egymásközi összefüggését, s az egész szerves életre kiható egybevágását tudni? Mire való volna a homoeopathiában a szervek szöveti alkotása, viszonya, s szerkezetéből folyó physiologiai — élet-tani — működéseket ismerni? Nem fölösleges-e az élet nyilatkozatainak törvényeit ismerni, hogy az anyagi változások által létesülhető rendellenes működéseknek jelentőségét megértve, kellőleg méltányol-hassuk? Tehát azért fáradoztak volna-e oly férfiak, mint: Czer-

mak, Gmelin, Tiedeman, Purkinje, Valentin, Ehrenberg; és más jelesek az élet-nyilatkozatai törvényeinek kifürkészésében, s azok értéktetésében az élet rendellenes nyilvánulása esetében; miszerint Argenti azt mondhatta: hogy nem physiologiai értekezés kedvéért kíván a beteg orvost. Azért fáradtak s kómkedtek-e oly férfiak; mint: Berzelius, Bequerel, Brodie, Liebig, Magendie, Mitscherlich, Orfila, s más jelesek a szerves és szervetlen testek vegyelemcinek, s együleteinek földerítésében, s azok az emberi szervezetre üdvös, vagy káros behatásának ismertetésében; miszerint Argenti ur azt mondhatta; hogy nem chemiai értekezés kedvéért kíván a beteg orvost?!

Valóban igen fölületesnek kell lenni, és embertársainak egészségi ügyét igen csekély becsünek kell tartani, hogy valaki azt mondhatta, mit Argenti ur mond. — Tehetünk-e a gyógyítási téren csak egy lépést a nevezett gyógytudományok ismerete hiányában? Nem vagyunk-e kényszerülve mindég a legkisebb bajoknál is a gyógytudomány minden segédforrásait szemelött tartani a beteg ember biztonságáért; miután a kis bajokból is néha nagyok lesznek, ha azok természetét, s a súlyosbító okot föl nem ismervén, jókor nem vetünk gátot azoknak nagyobb fokrai fejlődése ellen. Igaz, hogy vannak sok helyütt, csak nem mindenütt olyanok kik minden előleges képzettség nélkül, sem írni sem olvasni nem tudván, szinte betegségek gyógykezelésével foglalkoznak; de azokat az általok létesítő gyógy-öldöklés érdemében kuruzslóknak, a társadalom vampyrjainak, s hóhérainak szoktunk nevezni; kik saját balgaságoktól ön magok is elragadtattva, talán szinte komolyan hiszik, hogy a gyógyászat nem terjed tovább saját tudományoknál.

Mert valószínű, hogy a szóban forgó kuruzslók szinte tudománynak nevezik miveletöket; mit egyébiránt éppen oly joggal tehetnek mint Argenti ur, ki a tudományt így értelmezi: „A tudomány, e szó értelme szerint oly tant jelent, mely után tudunk valamit.“ — Ezen értelmezése után a tudománynak, a gákovai csotrakó sváb (ezen a néven ismertetik a kör-
9*

nyéken egy pór, ki csonttörésekben páratlan tekintély) szinte tudománynyal toglalkozik; mert a legegyszerűbb mechanikus foglalkozást illetőleg miveletet tudja: az: az: a törött csont végeket össze tudja illeszteni, s sinékbe rakva össze tartani: és hat vagy nyolc hét alatt meggyógyítani, mint szokták mondani: mennyi idő alatt t. i. a képlődő csontrög — Callus — élettani folyamat szerint képzése befejezését eléri. Igaz, hogy a nevezett csontgyógyász az alatt az idő alatt mindenféle kenőcsöket használ, azokkal bűvös módra kenegeti a tört csontvégek táját, mit oly komoly arccal s neki készüléssel végez, mikint senki sem hiszi, hogy valami varázs erővel ne rendelkezék. De aztán oly hirben is áll, hogy a világ leghiresebb sebészeti tudora sem bizatnék meg előforduló csonttörés esetében annak kezelésével, ha mindjárt Balassa, Kovács, Schuch vagy Trousseau volna is; bár legtöbbször az az eredménye a csontgyógyász ügyességének, hogy az általa kezelték néhány ujjnyival rövidebb végtaggal hagyják el a hamis Aesculap bűvös szentélyét.

A tudománynak oly sajátságos, és mások fogalmától nagyon eltérő értelmezése nyomán Argenti ur ily tapasztalati és kifogási tényeket hoz föl. „Igy mi tudjuk, mikint a *similia similibus*“ tan szerint a Cholera világ szerte *veratrum*, *arsenicum*, *carbo veg.* által egyaránt szerencsésen gyógyittatik s gyógyittatott. Mennyire különböző, egymással ellenkező szerek használtak az allopathiában e nyavalya ellen!!!...“

Csodáljuk a három fölkiáltó jel után, mikint a három nevezett homoeopathiai gyógyszer ereje által a Cholera mint járvány a földszinéről még el nem pusztított; miután a homoeopathiai szerek oly műbeli betegséget támasztanak, mint a milyenek ellen hatályosak. — Miért is nem adják a hasonszenvészek az *Ars. Carb. veg.* vagy a *veratrumot* egyenkint, vagy felváltva mind a hármat nagyobb biztonságul az embereknek, hogy az azsiai Cholera ellen biztosítva, s védve legyenek.

Mert ha igaz a „*similia similibus*“ elv, mely szerint a hom. gyógyszerek a természetes betegségekhez hasonló betegségeket támasztanak; úgy igaznak kell lenni annak is, hogy azok kik az *arsenicum*, *carbó veg.* és *veratrum*-ot kísérletképen beveszik, azoknak hányással, gyakori fehéres anyagú hasmenés — szorongatot lélekzet — ikra görcsök — végtagok hidegülése — és a betegséggel járó többi jelenségeivel párosult mübeli Cholérán kell keresztül menni.

Valóban érdemes lenne tiszteges jutalmat kitűzni azoknak, kik bemutatták, hogy miután a védlabdacskákat bevették, a mübeli Cholérának édes kísérletein menvén át, a valódi Cholérát elkerülték.“ *)

De még inkább csodálkozunk ama tekintélyes és értelmes testület, a francia akademia részrehajló eljárása fölött, miszerint a hasonszenvészet a Cholera ellen ily biztos szereinek nagy érdemü becse és elvitázhatlan hasznossága elismerésében mind eddig késett, és a Bréant-féle száz ezer francs-nyi díjt még nem osztotta ki a hasonszenvészek közt; minthogy a boldog emlékű alapító vég-akarata szerint annak ítélendő oda a száz ezernyi francs, ki a Cholera legtöbb esetei gyógyítására biztos szert föltalál. **) Talán csak azért nem ítéltetett oda a nem egészen megvetendő díj a hasonszenvészeknek, mivel azok három biztos szernek birtokában vannak, s meglehet mindegyikért száz ezernyi francsot követelnek, mennyinek erejéig az akademiai tagok saját erszényekből terjeszkedni nem képesek, vagy nincs kedvök.

Látja t. Argenti ur, mily kevés fáradságba kerül az Önök állításait érvényteleníteni azokat tiszta fénybe s valóságokba előállítván.

Ha pedig az allopathiában különböző és különféle szerek használtattnak a Cholera ellen, az csak azért van, mert va-

*) Az Allopathia és homoeopathia közti viszony. I.)

**) Journal de médecine et chirurgie par Championnière. Art. 5170. pag. 144. Anno 1856.

lamint más betegség- ugy a cholera-ban is a különféle kórviszonyok, valamint az egyéniség létállapota adják az irányt és utmutatást a szükséges észszerű eljárásra.

Nem lenne hossza vége, ha a végtelen fondorlatok során egyenkint akarnánk végig pillantani s azok haszontalanságát a t. olvasónak bemutatni; végtére is mindég ugyan egy és azon tárgy körül forog a délibábos szószágyárság, melynek üres, jelentőség nélküli készletéből Argenti ur nagy mestere példája szerint soha ki nem fogy. Mindenütt fülületes, kicsinyies, az iskolás gyermek szájában is nem nagy beccsel bíró dolgokat említ föl, csakhogy a nyeglész ügyes manoevre-je szerint vevőre találjon. Avagy nem a nyeglész miveletéhez hasonló eljárási modor-e az, midőn tudományos tartalmát a homoeopathiának hasonló tételekben akarja kimutatni:

„Meggyőződtem arról, hogy valamint a víz, még tűznél van, forr és a forrás megszüntetésére nem szükség a vizet kimeríteni, hanem a tüzet elmozdítani: ugy a gyuladásnál is nem szükséges vért eresztetni, hanem illő hasonszenvi orvosságokkal kell a vért lecsillapítani; mit érvágás által eszközölni nem lehet, — nem lehet ez által a vérnek tü-zességét elvenni, a mint ezt a kórbonctudomány is bizonyítja.“

Mondhatjuk, hogy ezen tétele által kitüntette Argenti ur physical és logical tudományának non plusultráját. — Csak anynirol győződött volna meg t. Argenti ur a tűznek a fazékban levő víz forrása viszonyában, hogy a tűznél levő forró víznek forrása megszüntetésére nincs más mód, mint a tüzet elmozdítani? csakugyan nem volna ezen veszélyes cselekvénynél más mód a víz forrását megszüntetni?! hiszen a tűz elmozdításánál könnyen kezét égetheti meg az azt végrehajtó; — vagy talán azt gondolja Argenti ur, hogy az nem volna nagy baj; mert hisz ott a forró víz, tegye belé kezét, ki azt a tűznél megégeti és a „*similia similibus*“ erejénél fogva könnyen és kínzás nélkül győzelmes-

kedik a tűz pusztító erején. — Ugy hisszük, nem egy hamar találkozik ember, ki azt elhívén, eshetőség esetében megpróbálja; mert azt a hét éves iskolátlan gyermek is tudja, hogy hasonló kísérlet által csak növelné a már megégett rész baját; de tudja azt is, hogy ha a víz forrását meg akarja akasztani, elég kis mennyiségű hideg vizet hozzá önteni, mely eljárásban nem teszi ki magát a megégetés veszélyének.

Mogvalljuk, hogy ezen és ehhez hasonló tételei által Argenti urnak egy csöppet sem vagyunk meglepetve; az csak akkor történhetnék meg, ha a „különféle betegségek homoeopathiai gyógyítása“ művében oly állításos tételekre akadhatnók, melyek az észszerűségét legalább némileg megközelítik; de az iránt, mennyire az eddigi észrevételekből meggyőződünk; bátran az kulcsoljuk, hogy oly találkozástól mindenkorra biztosítva fogjuk látni magunkat.

Ha már azon állítás is téves és helytelen, melyből egy más állítás valóságának kimutatására mint hasonlatosságból következtetést akar valaki vonni: hogy lehet majd az való és helyes? nem kell-e annak is szinte téves s helytelennek lenni! — Micsoda érvü leend e szerint Argenti ur a forró víz elméletéből kivont következtetésének; mely szerint azért nem szükséges vért erőszteni gyuladásoknál, mert a forró víz forrását csak a tüztől elmozdítás által lehet megszüntetni; s mivel a vérnek tüzességét vérelesztés által nem lehet elvenni; hasonszenvi orvosságokkal kell a vért csillapítani!!!

Ezen sajátságos elmélete Argenti urnak a felől tesz tanúságot, hogy a homoeopathia azon tudatlan rég elmúlt időkbeli eszmék zavart vegyületéből van összerakva még zavartabb, haszonvehetlenebb és tudatlanabb alakban, minőre azon eszmék adhatnak alkalmat: melyekben a vegytan, kórbonctan, szövettan s a gyógytanhoz tartozó többi tudomány nem lévén még biztos alapra fektetve; a jelenségek számlélete vezérelte az orvosokat gyógy-eljárásokban. De azon idő rég eltűnt; s a tudományok közös fejlődése által terjesztett mivelődés megtanított a természet törvények

szabatosabb megismerésére, s ennek nyomán az életműves szerkezet egészségi és kóros jelenségeinek oki megfejtésére a physiologia, chemia, kórbonctan s a többi segéd tanok világitó segélyével. S éppen azért nem tudjuk megfogni, mikint találkozhat ember, ki orvosnak vallja magát, hogy azt mondhassa; „nem lehet a véreresztés által a vérnek tüzesességét elvenni“ — Nem nyilvános-e a gyuladás fogalma körül a porias nézet, melylyel Argenti ur a lóbos kórokat tekinti? Hasonló nézetek a 16-ik században találhatók föl a többi közöl Sylvius Deleboë-nál *) ki a betegségek támadásában a nedvek égvényességét tartván okul, a vért forrásba, tüzeségbe menni gondolta hasonlólag a víz forrásához, miut azt Argenti ur a tűz által forrásba menő vizről gondolja.

És Argenti ur még is azt mondja hogy a homoeopathia az újabb kór legmagasztosabb találmánya, és a mivelődést előmozdítja.

Ha a 16-ik században oly nézetek uralkodtak, nem lehet csodálni; a vegytan még bölcsejében feküdt, a kórbonctanról még csak sejtelem sem volt, valamint a gyógytan többi segéd tudományairól is igen szükkörű volt az ismeret: de azért azon ő s időbeli orvosok minden hibás fölfogásuk és hiányos ismereteik mellet is a természet tárgyával némű pontban megegyező rendszert követték; s így nem is annyira hibáztathatók, mert a gyógytudomány mint más egyéb természet tudomány az általános művelődéssel fejlődött és fejlődik naponta.

Mondható-e ez a homoeopathiáról, mely még a 16-ik század nézeteinél is ésszerűtlenebb és zavartabb fogalommal bir a betegségek természetéről. — De hiszen a homoeopathiának nem is a célja tudományt fejleszteni, tudományt mivelni; hanem büvészetet, — ámitást üzni, hogy — — — —

Egyébkint a kórbonctudomány nem arra tanit bennünket, hogy gyuladásokban a vér tüzeséggel bir; — mai nap csak

*) Arbitror autem incendi sanguinem, — — — effervescentiamque ob partes oleosas sanguinis praesentes calidam excitari. Sylvius Deleboë. prax. Med. lib 1. Cap. XL.)

pórbanyák szájából lehet ilyesmit hallani, — hanem arra, hogy a vér elemeinek szokott rendes arányában oly eltérés jön létre, miszerint rövid idő alatt, néha hirtelen rostonya túlbőség képződik a vérben, mi által gyuladásnak nevezni szokott betegségek jönnek létre; mely elnevezést az észszerű gyógytan csak is a könnyebb megérthetés végett tartotta meg, nem pedig azért, mint ha égéshez hasonló a vérben tüzességet, forrást fejlesztő kórfolyamatot akarna az által értetni.

Könnyen észrevehető, hogy Argenti urnak a kór-vertanról s kórbonctanról még csak árva fogalma sincsen s hogy kórbonctani előadásokban soha sem részesült; noha megemlíti hason-szenvészeti nagy művében Andral-t, Rokitanszky-t s másokat, kikről hallott valamit, de sem műveiket nem olvasta, sem előadá-saikon jelen nem volt, máskint nem szólna a köznép közönséges nyelvén.

Nem lehet föladatunk e helyen sem kórtani előadást tar-tani, sem egy vagy más tekintélyes orvos tapasztalásából meritett statistikai kimutatásához magunkat kötni; elég az; hogy az ész-szerű gyógytudomány szabályszerű követelményes alaptörvényé-hez tartozik; miszerint vérteljes egyéneknél, kik agy-agyhártya, tüdő, sziv, máj s egyéb nemesebb szervek gyuladásától lepetnek meg, vér eresztessék; mely eljárás által ha nem fog is mindég megakasztatni a további kórfolyamat, de legtöbbszörre elfog hárit-tatni a veszély, mely vérelesztés nélkül legtöbbszörre bekövetke-zik. De mind ezeket Argenti ur nem tudja, vagy szándékosan ignorálja; s azért hoz föl az érvágás hasznossága- és szükséges-ségét mellőző adatokat némely allopathicus orvos értekezése nyo-mán, csak hogy a homoeopathia elvével megegyezőnek látszó bi-zonyítékot mutathasson föl a megnyert vagy megnyerendő lívek-nek; s üres ál-tanának tekintélyre vonatkozó támpontot találni látszassék.

Mínt hogy különösen a tüdőgyuladás kedvenc nád-paripá-ja Argenti urnak, melyen kiváló kedvvel szeret lovagolni; — mely betegségben mint már említök az allopathicus orvosok csak

akkor eszközlik a vérelesztést, ha az egyéniség testalkata nem gyöngé, nem vérhiányos, nincs kimerítve s a gyuladás terjedelmes; — ide iktatjuk a mai kor legjózanabb, legjelesebb orvosi tekintélyek egyikének nézetét az érvágást illetőleg tüdőgyuladásban, kinek a természettel meggyőző tapasztalását valamint minden más észszerű orvos bírja, úgy vele meg is egyez: s az Wunderlich lipcei tanár, ki azt mondja.

*Manche Einwürfe sind gegen die Venaesection in der Pneumonie gemacht worden, sie sind theils entschieden irrthümlich, — — oder sie sind belanglos, oder sie beziehen sich nur auf die zu oft wiederholten und namentlich auf die unter allen Umständen auch bei dazu ganz ungeeigneten Kranken vorgenommene Aderlässe. So ist namentlich bei Vergleichung der Mortalitätsverhältnisse nicht zu übersehen, dass grössere Sterblichkeit bei einer unter allen Umständen venaesecirenden Behandlung kein Beweis gegen die Venaesection und für die Nützlichkeit des expectativen Verfahrens ist, sondern nur den von selbst klaren Satz bestätigt, dass die unverständige und bei allen wenn auch noch so ungeeigneten Fällen gleichmässig vorgenommene Anwendung eines starken Eingriffes nachtheiliger ist, als Nichtsthun. *)*

És ily tények ellenében Argenti ur még is elég bátor az emberiség rovására nagy szájhösiességgel azt mondani, és némelyekkel elhitetni; hogy a nem sokára szemléletbe veendő a semmiséggel azonos gyógy-elv, — és hom. szerek által gyógyul a tüdőgyuladás mintegy varász mód szerint, így adván elő tudományos értékezését: „a hom. szerek qualitativ működven, legtöbb esetben azonnal bő izzadásba hozzák a szenvedőt, mely által gyulasztó tüzét vesztvén a vér, a veszedelmentülttétetik. Ez tény, elvitázhatlan tény annak bizonyítására, hogy az érvágás nemcsak szükséges, sőt következményeire nézve sokszor nyilvánosan ártalmas.“

*) Wunderlichs Pathologie und Therapie 3. Bd. 2. Abth. S. 372.

Ezt nevezi aztán Argenti ur tudománynak!

Nem undok nyegleségeit tüntet-e föl inkább művének minden sora, mint tudományt? Valóban sokkal nagyobb becsünek tartjuk az emberiség egészségi ügyét, mintsem hogy azt oly könnyelmű fölületességgel akarnók kezelni. Szegény könnyen hívők!!!

Ha megszakitás nélkül, s mintegy szünteleni zihálásban haladtunk mineddig Argenti ur művének szemléletében, úgy annak oka egyedül abban rejlik, hogy Argenti ur tudományos rendszerének előterjesztésében nem találta célszerűnek az által könnyíteni az olvasó sorsán, miszerint azt fejezetek és szakaszokra osztotta volna; minek folytán mi sem érezzük följogosítva magunkat más rendszert követni, mint melyet kinos türelemmel vizsgálat alatt tartunk.

Miután Argenti ur művészi minden rendet hagyó előadásából megtanultuk a „*similia similibus*“ elvnek, mint a homoeopathia fő alap tételének értelmét, becsét s a természet törvényei szerint fejlett tudományos alakját ismerni; követjük Argenti urat további haladásában, melynek erejénél fogva a legkülönbélebb oldal s homlok kirolhanások közt végtére eljutott a büvös „kis adagra.“

Igen a „kis adag“ az, mely a homoeopathiának szinte sarkalatos alap-elvét képezi; mely nélkül a „*similia similibus*“ elv, törpe töredékes ábránd volna csak, s melyben mintegy súlypontjában találja föl a homoeopathia gyógyelvének öszszetársításánál fogva csodaszerűségét.

Ha azt hiszi a t. olvasó, hogy Argenti ur a kis adagrol akarván értekezni; azonnal hozzá fog annak fejtegetéséhez: úgy

nagyon csalatkozik várakozásában. Mert valamiut a „*similia similibus*“ elv nagy horderejének ismertetésénél mindenféle elszáguldozott; ugy a varázs „kis adag“ valóságát oly távol eső régiok jelenségeiből magyarázza meg, miszerint az eddig is már nagy mérvben é. zott kinjaink komoly sulyosbulásától tartunk, ha eszméi kirándulásában ötet mindenhova kísérni, le nem mondunk.

Könnyítve lesz rajtunk azonban terhes föladatunk teljesítésében az által, hogy Argenti ur a csábitó „kis adag“-ban rejlő erő kimutatására többnyire jeligés mondatában fölhozott érveket ismétli, melyeknek rendkívüli becsével már volt szerencsénk megismerkedni. A „kis adag“ ropantságát mutattván be, Argenti ur majd a gőz-erő által létesülő cselekményeket, majd a gőzt magát; majd a gyógy-elvet s annak alkalmazás módját, majd a művészet legmegfelelőbb eszközét hányja veti föl, hogy azon mindjárt a „*similia similibus*“ elvnek zavart elemzésénél föl-hordott tényekkel előálljon ismét: s miután hadanázásában össze vissza kevert mindent; egész önhittséggel oda ragasztja: „*bigyék* el uraim, a kis adag az ész postulatuma: — a mi nem hat az egészségesre, hathat a betegre. Nemcsak az egészségesre, de a betegre sem hatandnak gyógyszereink, ha a szer nincs jól eltalálva.“

Meghiszük, sőt ha nem volnánk nem csak a „*priori*“ hanem a „*posteriori*“ után is meggyőződve, mikint a hom. szerek sem az egészségesekre, sem a betegekre nem hatnak, de nem is hathatnak, nem is emelők szót; de miután erről könnyű minden embernek meggyőződni, ha csak kissé bele tekint valaki a fondorlatok manoeure jében, mely a hasonszenvészeti üzlettel gyakoroltatik, ugy nem is szükséges terjedelmes illusztrációkat felhordani a „kis adag“ roppant erejű becsének megítélésére.

Meglepőleg hatott azonban reánk Argenti ur őszinte valómása, mely szerint önönmaga is kimondja: „*hogy a hasonszenvi szereknek nincsen az egészségesre hatása.*“ Hiszen a „*similia similibus*“ elvnek az által akart értéket szerezni Argenti ur, miszerint azt állította a homoeopathia fő

alap elvénél fogva, hogy a hom. szerek oly jelenségeket támasztanak egészséges emberen, mint a minőket azok természetes támadásokban legyőznek.

E szerint saját ön vallomása által dönti meg hitelességét a homoeopathia alap-tételének, melynek támogatására oly sok mindenfélét összehordott. — De hát mit miveljünk tovább, ha Argenti ur maga is megtagadja azt, mit legvalóbbnak akart tekintetni. — Nem balfogás-e ez t. Argenti ur öntől, hogy midőn a „hasonszenvi szer roppant hatásáról“ akarja meggyőződtetni a világot; éppen akkor vallja be megsikamlásában, hogy a hom. szereknek nincsen az egészségesekre hatása, midőn másutt nagyon is nagy erőlködéssel azt állította, hogy a hasonszenvi szerek azok, melyek oly betegségeket gyógyítanak, mint a minőket támasztanak egészséges emberekre. Hát mivé lesz a „similia similibus“ elv! — A fő alap-tétele a homoeopathiának!!

Nem tudjuk, a tények ily szembeállításánál mit felel Argenti ur, de még ha most is azt mondja „azért az önök ergója nem logikai következtetés“ akkor valójában nincs mit többet mondanunk.

Hogy az egészségesekre nem hatnak a hom. gyógyszerek ha mindjárt egy egész hom. patikát mint szokták mondani bevenne is valaki egyszerre: azt a többi történet megkísérlés közül a többi közt hiteles kutforrásból tudjuk; miszerint egy bátor ügytársunk gyakorló orvos Pécssett L.-tr. ily merényt el is követett a nélkül, hogy csak valami változást érzett volna testében; mely sok előtt talán vakmerő bátorságnak látszó cselekvényben azon biztos meggyőződését látjuk L.-tr. ügytársunknak, melyel ő maga is a hom. szerek semmiségének kimutatására vezéreltetett.

A mi az egészségesekre nem hat, az a betegekre sem gyakorolhat valami nagy hatást, mit Argenti ur oly föltételezéssel mondott is egyébkint, hogy hathat a betegre. Kételye e szerint állításának föltételes nyilatkozatában szinte nincs elosz-

latva; csak hogy Argenti ur a homoeopatha ügyes fordulata szerint ama ismert nem éppen megfogható és észszerű igényével lép elő a homoeopathiának, mely szerint a hom. szernek jól eltalálnak és a betegséggel rokonszenvűnek kell lenni, hogy a betegre hasson. De mikép lesz a hom. szer az egészséggel rokonszenvű, és ha nem lesz, mikint tudható meg, hogy melyik betegségben lesz rokonszenvű!! Lássa t. Argenti ur, mennyi homály! mennyi ürr; és Ön azt mondja, hogy a homoeopathia tudomány! hogy a hasonszenvi szer roppant hatást gyakorol!

De mikint is hathatna oly parányi semmiség az emberi szervezetre, minő a hom. szerek. — Ha szunyogokkal egyenlő test alkattal, s szervezettel volnának is fölruházva az emberek, még akkor is egész biztonsággal követhetnék pécsi üggyársunk L.-tr.-nak példáját minden legcsekélyebb veszélyeztetés nélkül. Mikint is hathatna valami szernek quintilliomodik vagy decilliomodik része az emberi szervezetre akár egészséges, akár beteges állapotában? Nem vagyunk-e meggyőződve, hogy a legerősebb öldöklő mérgek, és szerek abbeli veszélyes sajátásaikat elvesztik, és ártalmatlanokká lesznek már a 3-ik higgításban.

Vegyünk például a könkéksavból — *acid. hydrocyanic.* vagy *borrus.* — egy tiszta csöppet, mely Gay Lussac szerint készítve mint villám eloltja életét a legerősebb embernek: adjuk azt 99 csöpp lepárolt vízhez: és rázzuk föl, hogy a vegyülék benső legyen; ez az első higgítás: vagy is „1-ső dilutió”: Most vegyünk az első higgított üvegből egy csöppet, öntsük azt egy második üvegbe, melyben szinte 99 csöpp lepárolt víz tartalmaztatik, s rázzuk föl ismét; ez a második higgítás, vagy is a „2-ik dilutió”: — ha ebből egy csöppet veszünk, ez a csöpp az első tiszta csöppnek már 10000-ik részét teszi ki; melyet ha egy 3-ik üvegecskébe öntünk, melybe ismét 99 csöpp lepárolt víz tartalmaztatik, s fölrázzuk, nyerjük a 3-ik higgítást, az az a „3-ik dilutiót” melyben egy csöpp az első tiszta csöppnek 100,000-ik részét teszi ki.

Ha ebből a 3-ik dilutióból egy csöppet aduók egy megszületett gyermeknek; az Argenti ur nézete valamint a homoeopathia elve szerint egy irtózatoss nagy adag lenne; pedig nem csak hogy nem fogna semmi változást szenvedni egészségében az új szülött a 3-ik dilutiobeli „kőnkék-sav“ egy csöppjétől; hanem bátran beadhatjuk az egész 3-ik dilutiobeli mennyiséget, hozzá adván még a 2-ik dilutiót is a nélkül hogy legkisebb veszélytől tartathatnánk; mert a „kőnkék-sav“ máskint oly nagy méreg, már a 2-ik dilutióban elveszti minden erejét, annál inkább a 3-ik dilutióban az által, hogy a hol nincs alany ott nincs tárgy: az az hogy nincsen anyag, mihez kötve legyen az erő.

Igy van ez minden más egyéb gyógyszerrel.

De minthogy Argenti ur nem az allanti, hanem a magas dilutiókat használja; micsoda ereje lesz a kőnkék-sav 20-ik vagy 30-ik dilutiójának, hol annak már csak sextilliomodik és decilliomodik része foglaltatik. Ugy de a homoeopathák egy része azt állítja, mikint azt a Kötheni hasonszenvészeti társulat Corypheusainál is láttuk, hogy rázás és dörzsölés által növekszik a szer ereje, mely erő növekedési hitben azonban nagyon eltérnek egymástól. Mert még az egyik mint Hahnemann; ki a homoeopathiát alkotta s eszerint legnagyobb hitelű tekintély, kinek dogma-szerű szabályain nem is volna szabad változtatni követőinek; azt hiszi és tanítja tulajdonképen; „hogy a hasonszenvigyógyszer minden elosztásnál és higgításnál erőben gyarapodik dörzsölés, és rázás által“ *) az alatt tanítványa Hartman azt állítja, hogy „a gyógyszer ereje csak bizonyos pontig nagyobbodik higgítás és rázás által, azontul pedig kissebbedik“ **) miglen Rau már éppen is azt tartja, hogy „a hasonszenvi gyógyszer ereje már az első higgításban éri el fő okát: a további higgítások által csak „kissebbedik a szer ereje; ***“

*) Organon pag. 339.

**) Hartmann, Therap. homoeopat. de malad. aeg. et. chroniq. p. 48—49.

**) Rau, nouvel Organon p. 154.

Ily ellentétes nézetben vannak a hasonszenvészek bűvös tanok legsarkalatosabb tételei fölött; mit nem tehetnének, ha valami való rejlene a tantételekben; de éppen azért teszik is, s egymással azért ellenkeznek, hogy a világgal elhíthessék, miszerint az ellenkező nézetre alkalmul szolgáló kérdéses tárgyban valami igaznak, valóznak kell rejleni.

Mint buzgó hive nagy mesterének, Argenti ur szorosán ragaszkodik Hahnemann eljárási módjához; mennyiben t. i. ő is a magas dilutiókat használja; de a szer erejének kifejtésére nézve már nagyon eltér nagy mesterének tan-szabályától; mert nem hiszi, hogy dörzsölés és rázás által növekedjék a hom. gyógyszer ereje; azt mondván: „Kis adag alatt azonban az orvosok dilutióját értem, nem pedig a homoeopathiának szellemével meg nem férő, elvileg a vastag materialismushoz tartozó: trituratiókat, essentiákat.“

Hogy mit tart Argenti ur vastag materialismusként; — a dörzsölést-e vagy az allanti higgításokat, azt bajos volna Argenti ur bonyadalmas sehogy sem érthető logikai előadásából kivenni; annyit azonban még is kiveszünk eszme járásából; hogy ő nem csak az „essentiákat“ tartja vastag materialismusként, mely a homoeopathia szellemiségével az: az semmiségével meg nem egyez; hanem a dörzsölést is s e szerint a rázást is vastag materialismusként tartja: pedig Hahnemann a homoeopathia alkotója éppen ezen mivelet által gondolta a szerek hatását öregbedni!!! azt mondván:

„Hogy a hom. gyógyszer minden elosztásnál és higgításnál új fokozati erőt nyer a dörzsölés és rázás által, mi eddig a gyógyszerekben rejlő gyógyerő kifejtésére ismeretlen volt, s mely mivelet annyira erélyes, hogy utolsó időkben a tapasztalás kényszerített kettővelleszállítani a megrázások számát, tizet használván azelőtt minden higgításnál.“*)

*) Organon §. 278.

Hahnemann ezen miveletet arra tartotta jónak, hogy a világgal elhitesse; — ismervén a szokatlan s rendkívülinek látszó dolgok tárgyában az emberek könnyen elcsábítható oldalát; — miszerint a rázás és dörzsölés által fejlesztett erőben valami varázs rejlik; mi nélkül a világ alig hiendette, hogy az anyagságból kivetkeztetett gyógyszereknek valami hatásuk lehessen. Hasonló bűvészeti eljárásra szükség is volt akkor, midőn a homoeopathák még magok szolgáltatták ki gyógyszereiket a boldog jámbor hívőknek; de most miután abbeli szabadalmuk megszűnt, s a gyógyszerészeknek jutott a szerencse a bűvös szerek készítésével, s azok kiszolgáltatásával foglalkozni; azóta ezen dogma érvénytelenné vált: s azért Argenti ur azt a homoeopathia szellemével meg nem főró „vastag materialismusnak“ nevezi, s a gyógyszer erejét egyszerűen a magas dilutiókban mondja rejleni; ha t. i. a szer jól megválasztatott és jól eltaláltatott!!

Ily ügyességgel rendelkezik ez a homoeopathia; — minden idő viszonyokhoz tudja magát alkalmazni s alapelveit a mint az idő kívánja, megváltoztatni.

Ha Hahnemann csak rázás és dörzsölés által tapasztalta kifejlődni a hom. gyógyszerek erejét, hol lesz a gyógyszer ereje a magas dilutióban rázás és dörzsölés nélkül. — — Jaj de Argenti ur érezvén, mikint kezéből valamint minden hasonszenvész kezéből a gyógyszerek kiszolgáltatathatási egyédáruság uralma elég hosszú ideig tartott ellentállás után kisikamlott, egyuttal tudta azt is, hogy a gyógyszerészek nem igen sokat fogják dörzsölni és rázni a dilutiókat, és hogy nem igen sokat fognak tartani hasonló miveletről: jónak találta művében a dörzsölést és rázást „vastag materialismusnak“ nevezni, s kereken azt mondani, hogy a homoeopathiai gyógyszerek ereje egyszerűen a dilutiókban rejlik minden előleges rázás és dörzsölés nélkül; elég önhitséggel birván, miszerint a bűvösnek látszott rázás és dörzsölés nélkül nyilvánossá vált semmiség által is hivekre akadni bizony számított.

Ennyi a hasonszenvészek között létező ellenmondás mellett már oly annyira szétromboltatott önnön magok által Habnemann bűvös tana, miszerint nyilvánossá vált haszontalanságának vesztett becsét rábeszélés s üres szó-árral iparkodnak helyreépíteni s azt lábra segíteni, mint azt Argenti ur is teszi midőn azt mondja, „nem-de? haszonvehetlenné válnának a szélmalomok, ha a szél függélyessen hatna a szárnylapokra? nem-de? ki az emeltyünél erőben vágynyerni, az erő távultát lehetőségig nagyítja a támaszponttól. Így különösen gyógyszerünk alkalmazás módjában lappang azon theoria, mely szerint kis adagaink erőteljesen működnek.“

Ily és hasonló érveket hoz föl Argenti ur a hom. gyógyszerek kis adagai nagy erejének kimutatására, mely minthogy azokban nem létezik, szükséges volt az elkábítás művéhez folyamodni és hitegetés által mintegy port hinteni szemébe annak, ki a sok üres szavak és hasonlatba vett nagy példák vakító bámulása által el végre is csakugyan hisz a hom. szerek kis adagainak bámulatos varázs erejében. Mert hány ember nem fog találokzni, ki oly biztonsággal ejtet műfogásos szavakra ne hajoljon és ily kitételek által el ne tántorodjék. „Hiszen nem csodálják már, hogy a gözhajó Pestről Pozsonyba néhány óra alatt büszkén fut föl a szőke duna hátán, midőn azelőtt a gőznek ily célra szolgáló alkalmazását nem ismervén, lovak ereje által sokkal hosszabbidő alatt számtalan akadályok közt jutának kitűzött helyökre a közönséges hajók. Hiszen hiszik már a vaspályai mozdony bámulatra gerjesztő erejét! Hiszik nem de? mert látják. — Látni fogják a hasonszenvi szerek meg nem fogható erejét is, csak méltassák hív, s el nem fogult tapasztalásukra.“

Azt ugyan minden ember hiszi, hogy a gözhajó gyorsan halad a dunán, valamint a mozdony a vaspályán, mert nem csak látja, de be is látja okát a gyors haladásnak; miglen a hom. sze-

rek semmi legkisebb erőt magokban nem rejtő semmiségében senki nem is láthat egyebet; ki csak kissé látni akar és az elvakítás undok művének alá nem akarja rendelni saját belátását: mint gunyúzást az emberiség legdrágább becsü tárgyával, az egészség ügyével, s mint rut szemfényvesztést, melylyel az emberek józan ítéletét el akarják a homoeopathia követői ámitani az emberiség legnagyobb kárára.

Sokat mondunk-e? ha ily eljárási modor után, melylyel a tudomány nevezetét magára ölteni akaró ipar-üzleti törekvés minden fegyelem nélkül handabandáz: a homoeopathiát undok nyegleség címével tiszteljük meg: — Ugy hisszük, s az emberiség érdekét csak közepszerűen is szívéen viselő kénytelenített azt hinni, s velünk tartva azt vallani, hogy nagyon is kiméletes és érdemen fölüli cíumel tisztelünk meg követőitől tannak nevezett oly balga eszme gyűjteményt, mely csupán arra szolgál, hogy az emberek jámbor hisszékenységét fölhasználván, ámitást, babonát, sötétséget és tudatlanságot terjesszen szét a világon.

Mint hogy a különféle betegségek hasonszenvi gyógyítása című műnek szerzője mindenben nagy mesterének eljárási módját követve, mindig arra hivatkozik, s az által akarja a szemmel látható, s ujjakkal tapintható üres szemfényvesztési üzletét hitelre vergődttetni, s bizalmi érdemletre juttatni; miszerint a homoeopathia parányi, az: az: semmiségi adagai hatásának közlebröli megismerhetésére nézve a kétkedöket kísérletek tételére bírja: azzal indokolván panaszos buzdítását: mikint nem kívánja „hogy valaki vakon higyen a hasonszenvnek, de ugyanmond; nem titkolhatom el méltó fájdalmamat, midön igazságosan pártolt gyógymóduink ellen olyanok emelnek szót, kik róla csak annyit tudnak, hogy itt parányi adagok használtattak; hogyan? s mikép erröl fogalmuk sincs!“

Részünkröl ugyan nem történt kísérlet a „priori“ is már legnagyobb észszerületlenségnek bebizonyuló change de marche-féle büvészettel; noha volt alkalmunk 1848-ban egy hasonszen-

vész hamarjában hirre kapott eljárását látni, s utána az általa gyógykezelt árnyékká s sinlődékké vált betegek egészségét visszaállítani, kik a bűvös gyógy-ujdonság hirétől elkapatva, türelemmel viselték hat hétig legegyszerűbb betegségeik kinjait; míg végtére a bűvös tan apostola látván eljárása sikertelenségét, s leginkább pedig a hívők kiabrándulását, jónak látta amugy bucsuzás nélkül távozni: — részint azért, hogy a „posteriori“ el ne kelljen pirulnunk a fölött, mikint oly komoly föladatban, minő a betegségek gyógyítása, lemondván minden észszerű eljárás módjától, mit gyógyításunkba követni szoktunk; az életerőre bizuk a beteg sorsát, s magunkat a rejtélyesség ámitó hatalmának alá rendeljük: részint pedig s főleg azért, mert igen tekintélyes, s józan térfiak részéről történt kórodai kísérletek eredménye állt előttünk; mely eredmény Argenti urnak is elég meggyőző indokul szolgálhatna hasonszenvészetteli abbanhagyására.

Igy Broussais 1833-ban, kísérleteket tett heveny bajokban; de csak hamar abba kelle hagynia, nem akarván betegeit, kiknek kór-állapotuk napról napra sulyosbult, veszélybe ejteni. *)

Igy Andral 1833 és 1834 ben tett hasonszenvi kísérleteket a Pitié kórodában. Minden elővigyázat megtétetett, és a gyógyszerek a lehető leghasonszenvilegebben készítették el, hogy hatályukat semmi se zavarja meg.

A nyert eredmény ez volt:

Az első sorozatbeli 54 beteg közül csak 8 mutatott könnyü javulást, a többi 46 eset megmaradt ugyanazon kór-állapotban. A javult esetek ezek voltak: négy eset idegtájdalommal, egy toroklob, egy hasdugulás után következett hasmenés, és végtére egy már tizennyolc nap óta tartott csúz.

2. A második sorozatbeli 35 kór-esetre az eredmény ez volt:

Gyógyulás	Zerecs.
Tagadó eredmény	27.
Jelentéktelen eredmény	3.

*) Az allopathia és homoeopat. közti viszony 180 l.)

Kártékony eredmény	1.
Kedvező eredmény	4.

Ha tekintetbe vesszük az önkinti javulásokat, látni fogjuk mi marad a hasonszenvészetre. *)

Dacára a hiteles és kétségbe nem vonható sok kísérletnek, melyek hasonszenvi szerekkel egészségeseken szintugy mint betegeken tétettek a világ minden kórodáiban a legjelesebb, legjózanabb s legelfogulatlanabb szak-tudósok által; dacára annak, hogy a kísérletek mindenütt meghiusult eredménye tényleg nagyon is tanusította a homoeopathia haszontalanságát, s érvénytelenségét; miről egyébkint már a „*priori*“ is minden gondolkozó embernek meg kellett győződve lenni, látván a sok üres alap nélküli ábrándos föllengzéseket, melyekkel a természet-törvényeknek semmi közük, semmi viszonyuk nem lehet: dacára mind-ezeknek Argenti ur még is makacsul megköti magát és azt mondja még pedig Krisztus urunk születése után 1862-ik évben: kérem önöket: tegyenek előbb kísérleteket és azután okoskodjanak.“ — Hát meddig és hányszor tétessenek még kísérletek, miután az eddigiék tisztán kimutatták a homoeopathia hasznavetlenségét? Ki által tétessenek a kísérletek, miután a legjelesebb s legnagyobb hitelt érdemlő szakférfiak által tétettek hasonszenvi kísérletek, melyek folytán a létesült s nyert eredmény kimutatta a homoeopathia semmiségét; — de dacára mind-ezeknek Argenti ur megmarad ábrándozásában, melynek elragadtató hatalmánál fogva most is azt hiszi, „hogy el kell jönni az időnek, midőn majd mindenki tapasztalati adatok által legyőzvetve, gyógy módunk elsőségének hódoland.“!!! Mit lehet erre még egyebet mondani, ha nem akarjuk egészen komolyan venni a dolgot, a mint nem is lehet; s másnak nem tekinteni mint ábrándozás és tévelygésnek az ily lelki megkötöttséget; mint: „szegény ábrándozó!!

Hát nem bebizonyult e a kísérletek tétele folytán nyert tapasztalás mint utolsó rugony által az, hogy hasonszenvi eljárás

*) Az allopath. és homoeopat. közti viszony 180 l.)

következtében helyre nem hozható kár okoztatik azon súlyos és nehéz betegségekben, melyekben észszerűen és gyorsan szükséges segílyt nyújtani, midőn az orvos oly veszélybe döntheti a beteget az által ha semmit sem tesz, mintha hibásan cselekszik.

Ily minden kételyt eloszlató tények után, melyek a hasonszenvészet — követőitől szinte gyógymódnak, általunk pedig ipar-üzletnek s obscurantismusnak nevezett — ábrándos érték nélküliségéről tökélyesen meggyőznek; nem tehetjük föladatunkká a „kis adag“ érdemében fölhozott minden az ábrándozás régióban mozgó érveket tovább is szemléletbe tartani, melyeket Argenti ur annak varázs erejéről elhitétetésére halmazkint felhord: csak arra nézve találjuk szükségesnek a t. olvasó figyelmét fölköltteni; miszerint ha néha egyes hasonszenvileg gyógyult esetek kiemeltettek is; tudni való, hogy olyankor nem a semmiséggel azonos homoeopathiát illeti a siker, hanem a szervezet — organismus — gyógyerejét; mely tagadhatatlan némelykor egyes kórfolyamatot szerencsés kiemetre juttat kivételképen. — De vajmi ritkák ily esetek; — és ha gyakoriabbak volnának is; — lehet-e a gyöngéd gondoskodás jellemét magán viselő fölvilágosult napjainkban a véletlenre, a jó szerencsére, az organismus gyógyerejére bizni egy ember életét. — Pedig a homoeopathiának eljárása szerint csak az „életerő“ a véletlen, a jó szerencse az egyedüli tényezők a betegségek gyógyításában, a mint arról már mással s többször meggyőződünk; s ezen a műveliség mai álláspontjával semmikép meg nem férő, s semmi megnyugtató biztosítékot nem nyújtó tényezőkben bizakodnak a homoeopathiák, s egyedül azokra támaszkodnak, a mint nem is támaszkodhatnak másra; és a minden szellemi haladást visszautasító Fatalismus vak rendeltetésére bizzák betegek sorsát; azért is fölösleges a homoeopathiában a pysiologia, chemia, anatomia s a többi gyógytudományok értékével bensőbben megismerkedni!

Az elméleti homoeopathiának még néhány levélből álló hátra lévő részéhez nincs mit szóllanunk; ahhoz szavakkal majd nem lehetetlen szóllani: nem áll az egyébből, mint a fondorlatok

folytonos kitartással szerepelő végtelenségéből; melyek mellet gladiatori merészséggel, és csak undok nyegleséggel megférő kiapadhatlan szó-árammal összekötött konoksággal viv életre halálra Argenti ur, csak hogy hitegetés által hamis üres ipar-üzletnek valamiképp imitt amott elámitható híveket szerezzen.

Avagy nem gladiatori merészséggel határos küzdés-e az midőn Argenti ur ilyest mit mond: „Nem céлом itt ismét előhozni gyógyszereink gyorsabb s biztosabb hatását a heves — acutus — bajokban, ugy mint az idült — chronicus — betegségekből“ és ismét „mert keserű érzés rezgi át keblemet, ha fölemelem fátyolát azon időnek, melyben alkalmam volt gyermekek gyógyítását (régí gyógy mód szerint) szemlélni, és sok szegény szánandó állapotát látni.“ Avagy nem a rút nyegleség manœuvre-jét tünteti föl azon kitétel, midőn Argenti ur azt mondja: „de nem lehet nem említenem gyógyszereink könnyü bevételeit és olcsóságát“ és ismét; — „Szánandó szülék! ártatlan gyermekek! mily szívesen, és minden undor nélkül vehetnék be az újabb gyógy mód szerint adandó szereket, pedig nagyobb sikerrel.“

Mit lehetne ily és ehhez hasonló az elcsábítás művét szem lesütés nélkül üző, s minden szerénységből kivetkezett müfogásos szó-dagályra mondani, mint a mit már nem mondottunk volna az ál-tan learcázására. — Mert hogy mennyire hatályosak azon semmiséggel azonos gyógyszerek melyekről Argenti ur azt mondja: hogy gyorsan, s bizton hatnak, arról már volt alkalmunk meggyőződni több helyen; arra nézve pedig, hogy a homoeopat. gyógyszerek olcsók és könnyen bevehetők, csak annyit mondhatunk, hogy hatályok mirőségéhez és az általok létesíthető eredményhez képest még nagyon is drágák; melyeknek mi szándékboli és célboli létezését a köz-egészségi ügyre örködő hatóság ha egyszer bővebben értesülni magának fáradságot venni nem restelend, valószínűen véget vetend áldásdús alkalmazha-

tásuk módjának, mit már rég óta megérdemlett volna tekintve az áldozatokat, melyek imitt amott a szemfényvesztés ipar-üzletének zsákmányul eshettek.

Miután a csodás homoeopathia tekervényes teoriáját anynyi kinós érzések közt áttanulmányoztuk; melynek bűvös s üres foglatját tulajdonképen három sorban lehetne előadni, ha a „similia similibus“ elv egy részről, és a „kis adag“ elvnek illusztrációjára más részről annyi mindenféle ábrándos föllengzések, s a hitegetésre szükségelt műfogásos szó tenger által a tér el nem foglaltatnék: — átmegyünk a t. olvasó szives türelmével annak gyakorlati részére; az: az: a bizton, gyorsan és gyökereesen gyógyító hasonszenvi szerek alkalmazásmódjuk megtekintésére; hogy meggyőződhesünk, mikint fejtí ki az anyagtól megvált erő csodás hatását, minek valóságáról s értékéről az elméleti részben sehogy sem győződhetünk meg, s hogy végre beláthassuk azon érdemes kellekeit, melyeknél fogva képesítettik a tudomány cím jogos igényére a homoeopathia, miután az elméleti homoeopathiában nyomára sem akadhattunk olyasminek, mi a tudomány értelmezését megközelítő fogalommal csak távolról is megegyeztethető volna; sőt ellenkezően mind olyan elavult ezermesterféle eszmékkel találkoztunk, melyek szerint az észszerűtlenség a legbátrabb, s legkonokabb nyegleség alakjában burkolva, mintegy tolakodó erőszakkal akarja magát a homoeopathia az érdem rend sorába fölvétetni.

* * *

Ennyi fáradságos törekvés után végre eljutottunk sok lelki gyötrelém közt azon szakaszához Argenti ur „különbéle betegségek hasonszenvi gyógyítása“ című magyar művének, mely a betegségek gyógyítási ügyében

e l ö l e g e s u t a s í t á s t

oszt fölavatandó, vagy kinjaik enyhülése után kutató hiveinek, hogy amugy derekasan fölkészülve s mint Pallas fölvértezve, biz-

ton haladhassanak azon sűrű köd gomolyba burkolt bővös pályán, melyen csodákat miveltetni, a betegségeket villám gyorsasággal megsemmíteni; s gyökeresen kiirtani pusztá gyermek játék. Egy kelléknek birtokába kell azonban jutni tudni, mely által mint mentő talizmán által megóvhassa magát az ember megeshető hiba ellen, s ez abból áll, mikint annyi ügyességet szerezzen magának ki a homoeopathiában sikert akar aratni, mely szerint a gyógyítandó betegségnek legmegfelelőbb s leghasonlóbb szerét sikerüljön mindég eltalálni, mely szerencsés kézfogás nélkül hiába fog lenni minden fölavatottsága s minden sovárgó áhitata; „mert ha a gyógyszer jól meg nem választatott és jól el nem találtatott; csak homoeopathice fog kuruzsolni, de sikert nem fogna aratni.“

Azért figyeljünk, figyelemmel legyünk és figyelmezzünk mindég mint Argenti ur mondja, a sokféle symptomákhoz mi illik mi nem, figyeljünk az alkalmi okra, figyelemmel legyünk a beteg egyéniségére és figyelmezzünk arra is, valljon nyugalom vagy mozgás közt, éjjel vagy nappal, reggel vagy este, borus vagy tiszta napon, holdfogyatkozás- vagy holdtöltekor enyhülnek-e vagy súlyosbodnak-e azok a sokféle symptomák, mert ezek tekintetbe vétele nélkül tisztán empyriai cselekvényt vinne véghez a magasztos új találmány fölavatottja; pedig a homoeopathia nagy tudomány, mely nélkül a miveltség mai álláspontjára nem is juthatott volna: azért figyelemmel legyünk, s vegyünk tekintetbe mindent, mi a symptomákra vonatkozik, mert minden legcsekélyebb eltérés egy másik leghasonlóbb szernek alkalmazását teszi szükségessé: nem elegendő például tudni, hogy valaki szüette fogfájásban szenved; — e mellett szerfölött szükséges a leghasonlóbb szernek megválaszthatására nézve még a felöl is tudomást venni, valljon kövér-e vagy sovány a fogfájásban szenvedő egyéniség; jámbor-e vagy indulatos, alacsony-e vagy magas természetü; mert ezen szigorú megkülömböztetés nélkül nem csak hogy nyomába sem jutna a leghasonlóbb, s legmegfelelőbb szernek a homoeopathia fölkenntje, hanem ismét csak durva empyriát üzne, nem pedig magasztos tudományt.

Azért figyeljünk ismét és mindig arra, kinek minek mi felel meg legjobban s ahhoz tartsuk magunkat: Ha a fogfájásban szenvedő egyéniség kövér; úgy annak leginkább megfelelő az: *antimon. calcar.* — ha a kövér egyuttal ingerlékeny is, könnyű fáradság lesz fájdalmait csillapítani; ott van az ingerlékenyek indulatosságát fékező: *bryon. carb. graphit. natr. phosph. sulph.* ily készlet mellet nem lehet zavarba jönni s ha véletlenül, mi alig föltehető a kövér s ingerlékeny egyén nő volna, úgy nem szabad megfélekedezni a nőknek különösen megfelelő: *puls-taep-plat.* s *belladonná-rol*; csak arra leend szükség még, hogy a kövér, s egyuttal ingerlékeny egyéniségnek legmegfelelőbb szere ügyes kéz-fogással jól megválasztassék s a fogfájásba szenvedőn villám gyorsasággal árad el az izzadás, s ha egyszer izzadást látunk, fennhangon hirdethetjük a győzelmet, ha mindjárt a kinok marcangoló érzete által kicsavart verejték volna is az. —

De hát melyik szer leend a sok közül a leghasonlóbb s legmegfelelőbb, minthogy vagy 12 alkalmas szer van megjelölve a kövér s egyuttal ingerlékeny egyéniség fogfájása ellen? hasonló csodaszerű mivelet érdeket költ s igen jó volna tudni mihez magát tartani hasonló körülményekben! Haj! azt szóval s értelmes utbaigazítás által nem lehet megmondani!.. Ügyes kéz-fogással el kell találni a leghasonlóbbat, mely művészi mesterfogás a *homoeopathia* bűvészi gyakorlatából folyik s mintegy önkint kínálkozik! — Ki annyi ügyesség kifejtésére nem érez magában képességet, az lépjen le a *triposrol* s maradjon meg a mindennapiság örömtelen uljában, mert az az újabb kor legmagasztosabb találmány a bűvöstudomány terén nem fog magosbra emelkedni, annak számára nem fog zöldülni borostyán koszorú.

Miután a csodaszerű tanba fölavatandó megtanulta, mily szerek felelnek meg az egyéniség testi és lelki létállapota, — valamint korához képest, akkor már le van küzdve a betegségek gyógyításában a nehézség; csak arra kell még különös figyelemmel lenni, valljon a gyógyítandó beteg nem szenvedett-e vagy szenved valami lappangó bajban, például köszvény-, rüh-, sömör-

vagy görvélyben, mert ezen esetben előbb azokat a bajokat kellene gyógyítani, miután föltehető, hogy a keletkezett új betegség azon lappangó kórok egyikéből fejlődött ki. — Így ha váltóláz ellen kellene a legmegfelelőbb szert megválasztani s a váltólázban szenvedő egyén rühtől volt meglepetve, akkor a rüh ellenes szerekből kell előbb az egyén kora- neme- testalkota- mér- sékményc- s életmódjához képest a leghasonlóbb szert fölkeresni, s a baj nagyságához képest minden két órában, vagy minden órában, vagy fél órában, vagy negyed órában a 10-ik, vagy 20-ik vagy 30-ik dilutióból beadni Argentum-urnak szorossan tudományos rendszert követő s annak szigorától el nem térő szabálya szerint; míg a javulás be nem köszönt, mi soká el nem maradhat a bűvös golyócskák és csöppek szaporá bevétele által létesülendő csodás hatása következtében, hála a tapasztalati tények bámulatra ragadó példáinak.

Azt mondja talán a szives olvasó, látván a fortélyok te- kervényes fordulatait, melyek a gyakorlati homoeopathiába való előleges utmutatásnál oly sűrűn előjönnek; mikint van az, hogy a szerek megválasztása — azok adagolási idejére valamint a dilutiókra nézve semmi megállapított rendszabály nincs fölállítva, mihez a homoeopathiával foglalkozó magát tarthatná, mi kivált súlyosabb kóros esetekben csak nem lehet közönséges dolog: különösen a dilutiókra nézve csak nem lehet azonos akár a 10-ik, vagy 20-ik — akár 30-ik dilutióbeli csöppek vagy golyócskák használtassanak a könnyen gyorsan és bizton elérhető eredményre nézve? Ily és hasonló előnkbe gördíthető kérdésekre bensőbb fölvilágosítással nem szolgálhatunk; mert az a homoeopathia titkaihoz tartozik, hasonló titkok megfejtésére egyenes magyar szívűségünknel fogva csak azért sem érezhetünk kedvet, miután azon önkényes bűvészszerű eljárásban semmi fontosságot nem látunk, sőt igen is igen kicsinyics gyermekességet. — Annyit azonban még is mondhatunk, miszerint velünk együtt valószínűen Argentum-ur is annyi hatást hisz rejleni a 10-ik dilutióban, mint a 30-ikban, azon különbséggel, hogy mi már a 2-ik dilutióban sem

találhatunk annyi parányiságát a szernek, mennyi által annak valami hatást tulajdoníthatnók, annál inkább a 10-ik, 20-ik, vagy 30-ikban. De hisz ezt Argenti ur éppen oly jól tudja, mint többi pályatársai és mint minden ember tudhat, ki ép szemmel tekinti a dolgok valóját, hogy a dilutiókban nem rejlik semmi gyógyerő; de meg nem is akarják, nem is akarhatják, hogy a dilutiókban olyasmi legyen, mi gyógyszer-erőhöz csak megközelítőleg is hasonlítson, máskint mivé lenne az az életerő s mivé lenne a homoeopathia? nem kivetkezne-e titokszerűségéből, mi alapját képezi szemfényvesztési csábító üzletének; s a nyilvános kártétel nem inkább bebizonyolna-e a szerek ellenkező és helytelen alkalmazásmódjánál: de a semmit nem veszik oly komolyan a világon; pedig szükséges volna, mert a „homoeopathiai semmi“ komoly nagyon is komoly dolgok foglalkozásával jön érintkezésbe.

S most midőn a magában rövid de tartalmára annál értékesebb előleges utasítás főbb vonalairól magunknak tudomást szereztünk; térjünk át azon részére Argenti ur művének, melyben a hom. szereknek a jellemző kór-jellemségek különböző nemeinek legmegfelelőbbsege foglaltatik, s azok mi módonni bizton, gyorsan, és gyökeresen ható eredményök felőli alkalmazása taníttatik; noha Argenti ur azt mondja mielőtt a csodaszerű repertóriumra át-térne, hogy chronicus bajokban több hétig is ugyan azon egy szert szokta adni s csak ha végre javulást nem lát, megy át egy másik szerre mindaddig, míg a legmegtelegőbb szerre rá nem akad, vagy a betegnek amugy is csak ideiglenes földi léte fölöslegessé nem tesz minden fáradságot s a leghasonlóbbnak alkalmazhatásától föl nem menti.

* * *

Figyelmünk s vizsgálódásunk tárgyát jelenleg a „Kór-szemle“ képezi; azon „repertorium“ melyben betegség nélküli symptomák, vagy betegséggel járó szembetűnőleg jellemző

symptomák ellen vannak a legmegfelelőbb szerek följegyezve azon célból, hogy egy betegség symptómái összegének kevéssé kifejezett nyilvánulása esetében a szembetűnőleg jellemző symptomák ellen lehessen gyorsan, bizton és gyökeresen működni: — Különösen az álmatlanság és álmoság több nemei, a szenvedélyek és fájdalmak, valamint a csontbántalmak elleni szerek itt találják föl magokat saját elhelyezésben, melyeknek helyes és célszerű alkalmazásában nem csupán a betegségre mint olyanra, hanem az egyéniség testi- és lelki létállapota, valamint a szervezett többi sajátságaira is figyelemmel kell viseltetni.

Ha valaki gond és aggodalom miatt azért nem alhat, mert holnap a könnyörületlen hitelezők elárvereztetik mindenét, s a sok gond és aggodalom miatt majd nem az öngyilkosság sötét eszméjével foglalkozik, az nem tudja mit mivel, járatlan a világban, ügyetlen, nem tanulta meg az újabb találmányok legmagasabbikának rendelkezésére álló eszközeinek bűvös hatását, s nem tudja hogy álmatlanságát föntartó kétségbeesésének elhárítására, ac-t, phospho-t, graph-t staphys-t kellene bevenni, mely csoda hatású szerek 20-ik vagy 30-ik dilutiójának egy csöppje fölmentené a kinos álmatlanságtól. Igaz, hogy az a sorstól üldözött talán kövér, vagy nyulánk termetű lehet, de az mit sem tesz, tudhatná hogy a kövérnek az antimon. calcarea: a nyulánk termetűnek pedig: nux v. phosphor. felel meg leginkább, csak bátran válasszon ügyes kézfogással egyet azon szerekből, boldog álomba fog ringattatni és kacagni fog romlására törekvő hitelezői kaján önzésén, — De haj! a gyöttrött álmatlan szelid természetű, róla ezen szerek hatása tesikamlík mint borsó a falról! szegény ügyefogyott, — hát nem tudja, hogy a: crocus. lycop. pulsat. és silicában rejlik a szelideknek legmegfelelőbb s leghasonlóbb szere; miért is gyötri magát oly sokáig, és nem vesz be az egyik- vagy másikkal! igen, de nem tudja melyik leend a négy szer közül a legmegfelelőbb, tart attól, miszerint nem fogja eltalálni a leghasonlóbbat! Hisz azon könnyű segíteni; — vegyen előbb az egyikből s várjon egy kissé, ha nem izzad azonnal, vegyen a másikkal,

kisértse meg sorra, egyiknek csak kell végtére működni, ha előbb meg nem virad és a jelenkező hitelezők, meg a dob-szó álmat még inkább el nem üzik.

Vagy valaki azért nem alhat, mert az álmoság majd el nyomja; -- ez ugyan különös neme az álmatlanságnak, de miután a homoeopathia létezését csak ugyan föltedezte, nem marad egyéb hátra: mint: arnicát, belladonnát, caladium-ot, chelidon-ot, natrum-ot, sambucus-t, silicá-t, coffeá-t, bevenni az álmatlanság ily nemével küszködőnek. Igen, de hogyan vegyen be belladonnát, hisz az örültséget költhetne föl benne, mert a belladonna oly bajokat támaszt, mint a minöket meggyógyít; pedig az álmos álmatlanságban szenvedő csak ugyan ép ésszel bír; s nincs szüksége reá, hogy a belladonna egyrésztől álmatlanságát elüzze, más résztől még örültté tegye; — s azután még hát ha a belladonna nem is találna lenni a leghasonlóbb szer, hogy vegyen be arnicát hisz az orr-daganatot fog előidézni, miután az arnica az orr-daganat ellen oly hatalmas szer; már pedig az álmos álmatlan csak nem akar ily áron megszabadulni álmos álmatlanságától; — de ha ezen nem éppen kellemes következesen tul tenné is magát, kérdés? a leghasonlóbb szer leend-e az arnica és ha nem leend, mit mivelni? csak nem teheti ki magát a tüdővész veszélyének az által, miszerint silicá-t vegyen be, mely hathatós szer miután a tüdővést oly bizton, gyorsan és gyökeresen gyógyítja; a „*similia similibus*“ erejénél fogva szinte tüdővést kell hogy támasszon annál, ki abban nem szenved.

Vagy tán azért nem alhat valaki, mert száraz forróságban van; s lázas hőség miatt helyét nem találja: vegyen be: calcar-t, chamom-t, phosphor-t, petrol-t, psorin-t: — De valljon még is melyik leend ezen öt szer közül a legmegfelelőbb — válassza a középsőt, a bölcsek már ugy is rég megmondták „*medium tene-ere beati*“ s e szerint a „*phosphor*“, majd talán csak nem hagyja cserbe a száraz forróságban szenvedő álmatlant: — igen de a száraz forróságtól gyötrött álmatlan kövér és szelid természetű: — ugy vegyen be antimon-t, vagy calcareá-t, s minthogy együt-

tal szelid is, válaszon a *croc-lycop-pulsat-s-silicá*-bol; — igen de ezen álmos álmatlanságtól üldözött száraz forráságban szenvedő nő! ugy vegye be *pulsat-t, scapiá-t, plat-t, belladon-t*; — de mikint vegyen be *belladonnát*, hisz a multkor álmokor ellen vette be azt. — Ugyan mit okoskodik, ilyesminek a homoeopathiában nincs helye, itt hinni kell, vegyen be a megjelölt szerekből, találjon el ügyes kéz fogással egyet jól; győződjék meg előbb és azután szöjjön! — biz furcsa volna, ha minden beteg ilyen ellenvetésekkel ostromolna: — — —!

Nincs az élet nyilvánulásban egy jelenet, mely Argentiur művében nem szerepelne mint kór-jelenség, s mely ellen a homoeopathia bőségben rendelkező áldásdús szereivel ostromlólag föl ne lépne; minden legkisebb senkitől kóros eltérésnek nem tekintett életnyilvánulás iszonyú nagy betegségnek tekintetik a homoeopathiában, s oly fontos valami gyanánt adatik elő és annyi szerekek ostromlatik; miszerint az olvasónak bámulni kell, mikint hogy mielőtt a homoeopathia csodaszerűségével meg nem ismerkedett volt, ily köz- és mindennapi dolgokban fontosságot látni eszébe sem jutott.

Már hogy is lehetne nem fönakadni, és bámulni azon, hallván, hogy a homoeopathiában az este felé beköszöntő álmoság ellen oly rettenetes szerek javaltattnak, mint: *lachesis, argent. calcar. con- croc. arnic. phosphor. silica. sulphur.* mindjárt csak kilenc szer egy semmit jelentő söt természetes élet nyilvánulás ellen. Mi csodálni van abban, ha valaki elálmosodik este felé talán azért, mivel az egész napot fárasztó munka közt tölté? Nem természetes igénye-e a fáradt testnek a pihenés, és nem az egészség nyilvánulása-e az álom utáni vágy ily esetben: — csak nem lehet az olyannak ki egész napon nehéz munkával foglalkozott talán még kedve éjféligen ébren lenni. — Jaj! de a homoeopathiában minden kóros és más alakban tűnik föl minden, mint a rendes észszerű világban szokott lenni. — Ezen ugyan nincs mit csodálni! szellemi világ az, tündér hon, hol a tarka képzelmenyek ezernyi szinezete mintegy összekeverve sűrű chaosban lebeg.

Vagy talán csak mi képzeljük, hogy az álmoság- és álmokra vonatkozó tünetek oly kis horderejűek és nem bírjuk föl-fogni azok jelentőségét: nem tudjuk, hogy „boszorkány nyomás“ óriási veszélylyel jár, életébe is kerülhet az embernek; hogy a „borzasztó álmok“ megsemmisítik az ember élet kedvét, kimerítik, végét vetnek egész élete pályájának; — nem tudjuk, hogy „a munka közben meglepő álmom“ egy irtózatoss jelenség, melyet életre halálra kell ostromolni, s kiirtani: sulph- zinc- ammon- phelland- natr- bryon- cyclam- pulsat- siciliá-val és másféle tudja a jó ég miféle mindennel nem.

Talán azt hiszi a t. olvasó, hogy a különféle betegségek hasonszenvi gyógyítása című művében Argenti urnak csak testi bajok ellen vannak bő készletben oly sokféle szerek és a szellemi élet különféle kóros nyilvánulásai fölött zavarban van; igen csalatkozik: éppen a lelki világban érzi magát egészen otthonosnak, s a legkisebb szellemi vagy kedélyi eltérésben állnak rendelkezésére a leghatalmasabb szerek, melyek helyes megválasztásához csak ügyesség, szerencsés kézfogás kívántatik, egyéb semmi.

Ki hitte volna p. o. hogy „a kisértettől való félelem“ ellen, mit mi legfőlebb is tudatlan bárgyus egyéniségnél gondoltunk előfordulhatónak; oly hathatós szerek birtokában legyen a homoeopathia; nem is álmodtuk, hogy azt oly gyorsan, gyökeresen, s bizton ki lehessen irtani oly szerekkel mint a minő az „arsenicum“ is, mely szintugy kiüzi a kisértettől való félelmet, mint a patkányokat a csürüből; ha ez azonban dacára hathatós sajátságának nem felelne meg és nem találna lenni a leghasonlóbb: ott van a carbo-, ignat-, pulsat-, ranunc-, sulph-, csak ügyetlen-kéz fogás lesz oka, ha a lelki üdvössége fölött veszélyben forgó egyéniség meg nem mentetik a kárhozáttal.

„Szerелеm féltő“ valaki? vegyen be: ac. phosph.- laches- hyosc.: és mosolyogni fog legfőlebb is vetélytársa győzelmén.

Vagy talán „hönvágý“ busítja keblét valakinek? mily balgaság! vegyen be aur-, capsic-, carb-, ac. phosph-, silicá-t, és meg

fogja utálni hazáját; nem fog utat módot keresni erőszakkal is betörni hazájába, és ezerszer boldognak fogja magát tekinteni a számkivetésben.

Avagy talán sir valaki, eszébe jutván vesztett kedvese vagy gyermeke bus emléke: — mily poriasság! vegyen be belladon-t, bryon-t, calcar-t aurum-t, chamom-t ignat-lycop-t, pulsat-t, rhus-t, natr-t, plat-t sulphur staphyis-t; és érzéketlenné válik keble mint hideg márvány szoboré.

Tán gunyt üz keserveimmel, hisz ez örütség! ki látta valaha igazolt fájdalmak érzete nyomán létrejött könnyek ellen mindjárt csak vagy tizenhárom szerrel ostromolni a gyöngéd érzés nyilvánulását: Nem, nem, ez tapasztalati tény; hinni kell a homoeopathia csodaszerű miveletében, csak vegye be egyikét a tizenhárom szernek, válassza meg jól és találja el a leghasonlóbbat, mert a könnyek ártanak a szépségnek, gyöngítik a szemeket s kivetköztetik a kedélyt vidorságából.

Vagy talán nevet valaki, s azért, mert az éjjeli ör nagyot botlott éjféli után; ez indokolatlan nevetés; vegyen be: bellad-t és még vagy tiz szert, s azonnal sirni fog.

Hisz az imént a belladon sirás ellen volt javalva, most meg a nevetés ellen? — Az mit sem tesz, csak vegye be; a quintilliom,- vagy decilliomodik részben rejlik a megfejtés.

Nincs a szellemi élet nyilvánulásában egy mozzanat, mely ellen a homoeopathia nem nyujtana segítő eszközt:

Nem bir valaki például Leonidás elszántsága,- s bátorságával; vegyen be belladon-t, chamom-t, con-t s még vagy nyolcz más szert, melyek Argenti ur művében megvannak jelölve ebbeli esetre nézve; s Themistocles csak gyáva törpe lesz mellette.

Nem bir valaki Demosthenes szónoklati tehetségével, vegyen be alum-t, ammon-t, belladon-t, és még vagy husz szert, melyek Argenti ur művében meg vannak jelölve abbeli esetre vonatkozólag és nem csak Demosthenes: hanem Ciceró és Lord Chatam neve is homályba fog borulni.

Nem bir valaki oly emlékező tehetséggel, miszerint a homoeopathiának milliárdnyi jelentőség nélküli symptomáit s csodát mivelő szereinek helyes alkalmazását eszében tarthatná? vegyen be: baryt-t, bellad-t, croc-t, croton-t, graphit-t, natrum-t, phosph-t, platin-t, rhodod-t, rhus-t, silicá-t, zine-t, asarum-t:

Hisz ez borzasztó! ez irtózatos! ez örütség!

Az mind igaz, de a homoeopathiának csodaszerű rendszerével ez mind megfér, — sőt éppen azért oly magasztos tudomány, az újabb kor csodálatra méltó találmánya.

Ha sejthetnök, hogy a t. olvasó türelmét nem fárasztjuk tulságosan a homoeopathia tapasztalati tényeinek további felsorolásával, ugy Argenti ur művének érdemére nézve még több csodaszarú tényeket mutatnánk be az épületes kiábrándulás kedvéért; — minthogy erre azonban mikint meggyőződve lenni hisszük magunkat, több szükség nincsen: átme gyünk a hasonszenv „gyakorlati részére“ hogy annak bel szerkezete és tartalmáról is vázlatos fogalmat szerezzünk, mert oly nagy tudomány megérdemli azt, hogy minden részét kellőleg méltányolva, átvizsgáljuk.

* * *

Hogy a tudományosság színezetét legalább némileg magán viselni látszassék a homoeopathia; jónak látta Argenti ur a betegségeket látszologos rendszerbe osztani és bonctani rendben előadni azokat; először a fejen, vagy mint Argenti ur mondja a fejben előforduló betegségekről értekezvén saját módja szerint; és mely kitüntetésben egy szerv sem részesül, — a szem betegségek tárgyalása előtt, a szemnek bonctani leírásával kezdi meg a homoeopathia „gyakorlati részét“ hogy a fölvatandó valamikép elhigje, mikint az anthropologia ezen kis részének ismerete által csakugyan a tudomány bajnokává avattatik föl: noha sejthetné, hogy arra bizonyosan a mellőzhetlen szükség, még kis kacérkodás vitte rá Argenti urat, miután más egyéb szervekről sehol sem tudunk rátalálni bonctani leírásra.

Bevégezván a szem bonctani ismertetését; — Argenti ur a lobos szembajok értekezéséhez fog s egyuttal még pedig mindjárt kezdetén a hom. szerek hatalmas működéséről is tesz említést, ösztönözvén szinte a szenvedőket, hogy a szembaj keletkezésekor azonnal használjanak gyógyszereket, mert különben ugymond: „a legokszerűbb orvos sem hárithatja el sokszor a legszomorubb következményeket.“

Midőn eme buzdítása által Argenti urnak elismeréssel tartozunk egy részről; mennyiben a szenvedőt figyelteti bajának idejébeni gyógyítására, nehogy gyógyithatlan szembaj legyen következménye az elhanyagolásnak; ugy más részről csodálnunk kell azon fölületességet a hasonszenvi eljárásban; melynek folytán a gyuladásos szembajokban a szemnek végromlása elkerülhetetlen következménynek kell lenni. Mert ha valahol szükséges a veszély elhárítására még késő nincs az erélyes gyógyeljárás; ugy a gyuladásos szembajok bizonyára azon betegségek közé tartoznak, melyek kezelésében a szabatos kór-ismeret és erélyesség arathat csak sikert és azok által lehet csak elhárítani a más-kint nem kerülhető veszélyt. Mikint fog a homocopathia képzelményi hatásu szereivel sikert aratni a gyuladásos szem bajokban, hol erélyes vérelesztés, hideg jeges borongatások, elvonó szerek által is csak akkor lehet elhárítani a veszélyt, ha még nagyobb szövet roncsolás nem jött létre. Nem kell-e rettegni a beteg sor-sán, midőn látjuk hogy oly kényes s gyakran néhány nap alatt bal végzetű bajokbau: mint szaruhártya-lob, szivárvány-leb ér-hártya-lob, szem lob; a homocopathia egyebet sem mivel; mint először nyujt aconi-t, ha javulás nem következik, — mi bizonyosan elmarad — belladon-t, ha néhány nap alatt nem következik javulás apis-t, ha erre sem köszönt be a javulás, azon még nincs mit rettegni, ott van a „mercur“ ha erre sem áll be a javulás, azért még nem kell kétségbe esni, van még elég szer, melyeknek gyorsan, bizton és gyökeresen gyógyító erejöknel fogva majd csak sikerülend győzelmeskedni; ott van még a silica, ott az arsenic, — ott a carbó és a a végreményt nyujtó „socalc.“ Ha mindegyike

ezen megjelölt szereknek csak néhány napig adatik is, bele kerül vagy husz napba, mi alatt a jó szerencsére várakozván „vagy a király, vagy a számár, vagy én meghaltunk;“ (francia közmondás) a szembeteg pedig földi világtól bizonyosan megszabadult.

A homoeopathiai kezelésnek ily ingadozó csak is a vak szerencsére épített és semmi biztosságot nem nyújtó eljárása szemléleténél sehoggy sem tudjuk belátni; hogy mire való legyen az egyik vagy másik szem rész gyuladásában előfordulható kórjelenségek fölsorolása; miután azok oly szigoruan elkülönítette nem fordulnak elő, miszerint szabatos kór-ismeretet fölállítani lehessen azokból; mire egyébkint a homoeopathiában szükség nincs is, mert a különféle szemgyuladások valamint más egyéb szembajok ellen mindig és mindenütt ugyan azon szerek alkalmaztattnak a legkönnyelműbb szerepléssel: — Mindenféle szemgyuladásban az aconit viszi a fő szerepet, melyről Argenti ur mindenütt azt mondja; hogy „szerencsésen elhárítandja a bajt;“ de ezen dicsérése után a szernek mind a mellet oda függeszti; ha pedig néhány nap alatt javulás nem következik, föl kell cserélni a hirhedt belladon-t; ha ezután sem következik javulás, nem kell csüggedni ott van még a calcar, - ott a carb, ott a phosph, ott az apis, és tudja a manó miféle ibis redibis non morieris.

De nem csupán a szemgyuladásokat fékezi és semmiti meg a homoeopathia bizton gyorsan, gyógyító szereivel; hanem gyuladás folytán létrejött elszervetlenedéseket, valamint hibás helyzet, kóros táplálás- és beidegzési zavarbol eredő szembajokat is szintugy csodálatra méltó gyorsasággal gyógyit gyökeresen a hasonszenvézet.

Ha valaki azért nem lát, mert szaru-homályban szenved; az a világért se használjon oly külszereket, melyek által a szaru-homály eloszlatása eszközöltetthetnék; hanem vegyen be: aconit-t, belladon-t, euphras-t: s. a. t.

Ha valaki azért nem lát, mert látá szükületben szenved egyik szemén, a másikon pedig előheg van jelen; az ne remé-

nyelje müleges láta készítés által látásának visszanyerhetését: hanem vegyen be: aconit-t, bellad-t, alum-t, ac. phosphor-t.

Ha valaki azért nem lát, mert lencsehályog van mind két szemén; a viláért sem folyamodjék ügyes szemorvoshoz, ha mindjárt Graefe volna is, hogy hályog műtét által látását visszanyerhesse; hanem vegyen be: aconit-t, belladon-t, calcarea-t. graphit-t, pulsatit-t, ha szelid, ha pedig ingerlékeny ac. phosphor-t, vagy magn-t; és a hályog mint villám örökre el fog oszolni; ha pedig oly nyakas és konok volna az a hályog, hogy végre is műtéthez kelle-ne folyamodni, ugy a műtét után azonnal vegyen be ismét: aconit-, belladon-t, euphras-t, silicá-t, sulphur-t, phosphor-t; mert ezek nélkül nincs üdv a világon.

Avagy látásában zavarva van valaki az által, hogy a tárgyakat kettőztetve s hibásan látja és kancsalságban szenved; vegyen be: alum-t, bellad-t, hyosc-t, és nevetni fogja azokat, kik a kancsalságot bizton elhárító műtétnek alá vetik magokat. —

Nincsen szembaj, mely ellen a homoeopathia föl ne lépne gyógyszerjeinek egész hadával, ha mindjárt oly világos volna is mint a napfény, hogy a bajon máskint segíteni nem lehet, mint műtét által: azt az egyet azonban meg kell engedni, hogy vigasztalanul nem hagyja a szembajban szenvedőt, mert a legnyilvánosabb gyógyíthatlau bajokat is gyógyszerjeinek végetlen seregével: az: az: semmijével ostromolja: — Csodálni kell, mikint hogy a szemhéjak összenövése — s a szemhegedés ellen is nem ajánl Argenti ur vagy tiz szert; ez esetben már valószínűen nagyon feltünővé válhatandott a gunyüzés; de a szemszörfordulat és szemszörkalásznál azért még is a pulsat- által véli elkerülhetőnek a műtétet.

Valamint a szembetegségek körüli fölfogás-, értelmezés-, előadás- s gyógyítási eljárásban mindenütt a leghaszontalanabb, legüresebb kontárság tűnik föl „a különféle betegségek hasonszenvi müben;“ mely szerint az emberiség annyi részvetre méltó szenvedéseivel tisztán guny, s csalárd játék üzetik; szintugy csütüzés tényezője gyanánt tűnik föl a homoeopathiai eljárás más egyéb betegségekben is.

Avagy nem gunyüzés-e az, midőn Argenti ur azt mondja: „Mióta Hahnemann gyógyrendszere fönáll; az orr-
pöfeteg. — Nasen polyp — kiirtására nem szükségese-
sek már a: kiszakítás, lekötés, kimetszés, izzó vas-
sali elpusztítás: gyógyszereink használata mellet
a még nem régi polypus néhány nap alatt, az idült
hosszabb idő lefolytával gyökeresen gyógyittatik:“
és pedig: calcar-, teucer-, sulph-, staphys-, phosph által. Hát a tyuk-
szem gyors és gyökeres elenyésztetésére nem volnának szinte
hasznosak ezen most nevezett szerek.

Nem eltántorítás- és elámitási szándék tünik-e ki önző
célok előbbvitelére oly állítás- és hitegetési törekvésben; mely
által nem csak az észszerűség üttetik csuful arcon; hanem az il-
lető szenvedő legnagyobb veszélybe ejtethetik a polypusnak azon
növekedése és elfajulása folytán, mely szerint a hozzá közel eső
szövetek, csontok, zsigerek, átlukasztattnak s enyészetre jutnak
az életet is veszélyeztetvén.

Nem kell-e oly apostolokat, kik az észszerűség és em-
beriség érdeke ellen konok ellentétbe helyezték magokat saját
akaratból; más fogadtatásba részesitettni, mint csupán nem ép-
pen hizelgő elnevezési címekkel megtisztelni, min végre is ép-
pen ugy kacagnak, mint azon, hogy szemfényvesztési üzletökkel
a világ szemébe imitt amott port hinteni sikerült, melynek kitör-
lésére mi a fehér kendőt nyujtjuk.

Tapasztalati tény tehát az is t. Argenti ur, hogy a „cal-
careas“ éppen ugy meggyógyítja a polypust, mint a lencsehályo-
got, ezt ugy mint a fűlfolyást, mint az álmatlanságot, mint a si-
rást, nevetést s még vagy ezer más bajt. —

Tapasztalati tény az is hogy a feledékenységét, mely az
elme tehetség hibás működésében találja föl alap okát s melyen
az emlékező tehetség gyakorlása; leginkább pedig az elme tehet-
ség minden iránybani fejlesztése s mivelése segíthet; oly szerek-
kel lehet elhárítani; mint: baryt- bellad-, croc-, croton-, graphit-, natr-
phosphor-, platin-, rhod-, rhus-, silica-, zinc-, asar-al; — Melyike ezen szer-

reknek leend még is a legmegtefeleőbb és leghasonlóbb ha kövér és ingerlékeny a feledékeny egyén; vagy ha feledékenysége leginkább csak reggeli órákban nyilvánulna. Nem kell-e azt hinni, hogy az, ki ilyesmikkel foglalkozik, s olyasokat állít s még másokkal el is akarja hitetni, az titkos esküvel lekötött ellensége az emberiségnek és minden tudományos haladásnak: vagy pedig oly annyira bárgyú; mikint a tudatlanság elbizakodó bátorságával az emberiségnek több kárt okoz, mint az időszakonként megjelenkező világszerte duló járványok. És Argenti ur még is azt mondja, „hogy a homoeopathia legmagasztosabb új találmány, hogy a homoeopathia tudomány!”

Íát tudomány-e az, és jó indulatu-akaratot tanusító magasztos találmány-e az, melynek fölfedezése nyomán Argenti ur magyar művében ilyest olvashatni: „hogy a Gutaütésen“ a hom. gyógyszerjeink bámulatos gyorsasággal segitendenek ott, hol még élet van, hol segiteni lehet. Mily ész- és szivbeli meggyőződéssel mondhatja, „hogy a „belladonna“ nélkülözhetlen veszedelem perceiben, többnyire valóságos gutaháritó;“ midőn a belladonna csalhatlansága mellet még is azt mondja: „ha ez néhány bevétel után várákozásunknak meg nem felel, az „arnica“ lesz hasznos“ s ha ez sem felel meg a várákozásnak; — az „opium“ lesz hasznos; és így tovább még vagy négyszer: hol marad és mivé lesz az a bámulatos gyorsan ható győgyerő, a valóságos gutaháritó erő; ha mindig s minduntalan más és más szerrel kell az előbbit fölváltani; — Nem nyilvános-e minden sorban a pajkos csalárd játék, mely oly komoly tényekben mint a minők a betegségek, oly könnyeden eljátszatik. És Argenti ur még is azt mondja, „hogy a homoeopathia legmagasztosabb új találmány, hogy a homoeopathia tudomány!”

Tudomány e az olyan zavart fogalmak, vagy is inkább bizonyos célra, s számításra épített eszmék gyűjteménye, mely a tárgy természetével a legszembeszökőbb ellentétben van.

Vagy a tárgy természetével öszhangzásban van-e; midőn Argenti ur magasztos új találmányának fölfedezése nyomán azt tanítja; hogy oly vérteljes egyéniségnek, ki szédelgéstől meglepetve, arcában megkékül, tagjaiban fásult érzéstől elnyomatik s már szöllani is alig képes: vér a világért se eresztessek; mi gyorsan végrehajtvá, megmenthetné a vérkiömlés veszélyétől, a haláltól, vagy a tagok szélhűdésétől; nem nem olyannak vért nem kell sietve ereszteni, hanem bellad-t, arnic-t, opium-t, nux vomic-t, cham-t, chin-t, kell adni; — Valóban biztos Argenti ur, hogy a vérelesztés késedelme miatt nem fog az agyvértorlásban szenvedő legnagyobb veszélyhez közelíteni minden perc mulásával; nem kell-e, hogy ismét eszünkbe jusson a már felhozott francia közmondás, s még hozzá az; hogy csodálni kell, mikint volt lehetséges, hogy valaha egyetlen egy ember is eltántoríthatott oly óriási veszélyes esztelenségek által, mint a milyenek a homocopathiában foglaltattnak.

A tárgy természetével megférő eszmék-e azok, midőn Argenti ur valamint mindenütt; úgy a kisedé ránggörcseiről értekezvén oly modorban, mely közönséges pór-kuruzsnőnek sem vállalhaték nagy becsületére; azt mondja: „ha gyulasztó körjelek vannak jelen, jó az aconit ha ez nem használ három óra mulva jó a bellad,“ — ha pedig ez sem használ három óra mulva — — akkor — akkor ott van az egész készlete a hom. gyógyszereknek; — nemde kísértse meg a hívő hitetgetett, mindegyiknek hatását bevárván három óráig; — Hát oly ráng-görcsi esetben mi történjék, melynél a szünni nem akaró ráng-görcsös roham nyilvános anyagi okok nyomán létesült ideg vissza hajlásnál fogva tartatik fűnn; — ott is előbb aconit alkalmaztassék s ha nem használ három óra mulva bellad- adasék a kisedednek. Nem lenne-e talán célszerűbb egy gyorsan működő s az okot elláritó hánytatót, vagy csörét alkalmazni ily esetben; — negyedórába sem kerülne és a veszélyben forgó szenvedő kisedednek szomorúsággal eltelt szülei bánatos érzése öröm nyilvánulássá változnék át. —

Ha még tovább akarnók folytatni „a különféle betegségek hasonszenvi gyógyítása című mű“ tényállásainak elfogulatlan szemlélet szerinti ismertetését; egyebet nem tehetnők, mint hasonló s ugyan azon egy minta szerinti üres tények ismétlését felhordani, és attól kellene tartanunk, hogy a t. olvasóban elvégre is unalmat gerjesztenők a nélkül, hogy a homoeopathia felül épületesebb meggyőződésre juthatna, mint minőre a tények hiven ecsetelt felsorolása folytán nyert tudomásvétel által eddig juthatott, mely szerint egyuttal arról is elég bőven meggyőződhetett, hogy a homoeopathia nem csak nem tudomány, nem csak nem magasztos találmány; hanem igen is bátor kigunyolása mind annak, minck a józan értelem, — és szokott helyes fölfogás szerint mindenki előtt becsben kellene tartatni s hogy végtére csakugyan oly találmány, mely által saját ipar üzlet gyakoroltatik az emberiség rovására a tudomány gunyuzésével.

17/10/24

17/10/24

Vagy a tárgy természetével öszhangzásban van-e; midőn Argenti ur magasztos uj találmányáuak fölfedezése nyomán azt tanítja; hogy oly vérteljes egyéniségnek, ki szédelgéstől meglepetve, arcában megkékül, tagjaiban fásult érzéstől elnyomatik s már szóllani is alig képes: vér a viláért se eresztessék; mi gyorsan végrehajtva, megmenthetné a vérkiömlés veszélyétől, a haláltól, vagy a tagok szélhűdésétől; nem nem olyannak vért nem kell sietve eresztetni, hanem bellad-t, arnic-t, opium-t, nux vomic-t, cham-t, chin-t, kell adni; — Valóban biztos Argenti ur, hogy a véreeresztés késedelme miatt nem fog az agyvértorlásban szenvedő legnagyobb veszélyhez közelíteni minden perc mulásával; nem kell-e, hogy ismét eszünkbe jusson a már felhozott francia közmondás, s még hozzá az; hogy csodálni kell, mikint volt lehetséges, hogy valaha egyetlen egy ember is eltántoríthatott oly óriási veszélyes esztelenségek által, mint a milyenek a homoeopathiában foglaltattnak.

A tárgy természetével megférő eszmék-e azok, midőn Argenti ur valamint mindenütt; ugy a kiseded ránggörcseiről értekezvén oly modorban, mely közönséges pór-kuruzsnőnek sem vállalhaték nagy becsületére; azt mondja: „ha gyulasztó kórjelek vannak jelen, jó az aconit ha ez nem használ három óra mulva jó a bellad,“ — ha pedig ez sem használ három óra mulva — — akkor — akkor ott van az egész készlete a hom. gyógyszereknek; — nemde kísértse meg a hívő hitetgetett, mindegyiknek hatását bevárván három óráig; — Hát oly ráng-görcsi esetben mi történjék, melynél a szünni nem akaró ráng-görcsös roham nyilvános anyagi okok nyomán létesült ideg vissza hajlásnál fogva tartatik fönn; — ott is előbb aconit alkalmaztassék s ha nem használ három óra mulva bellad- adasék a kisedednek. Nem lenne-e talán célszerűbb egy gyorsan működő s az okot elhárító hánytatót, vagy csörét alkalmazni ily esetben; — negyedórába sem kerülne és a veszélyben forgó szenvedő kisedednek szomorúsággal eltelt szüléi bánatos érzése öröm nyilvánulássá változnék át. —

Ha még tovább akarnók folytatni „a különféle betegségek hasonszenvi gyógyítása című mű“ tényállásainak elfogulatlan szemlélet szerinti ismertetését; egyebet nem tehetnők, mint hasonló s ugyan azon egy minta szerinti üres tények ismétlését felhordani, és attól kellene tartanunk, hogy a t. olvasóban elvégre is unalmat gerjesztenők a nélkül, hogy a homoeopathia felül épületesebb meggyőződésre juthatna, mint minőre a tények hiven ecsetelt felsorolása folytán nyert tudomásvétel által eddig juthatott, mely szerint egyuttal arról is elég bőven meggyőződhetett, hogy a homoeopathia nem csak nem tudomány, nem csak nem magasztos találmány; hanem igen is bátor kigunyolása mind annak, minek a józan értelem, — és szokott helyes fölfogás szerint mindenki előtt becsben kellene tartatni s hogy végtére csakugyan oly találmány, mely által saját ipar üzlet gyakoroltatik az emberiség rovására a tudomány gunyüzésével.

17/10/24

PPS

Sajtóhibák.

Lap	sor	helyett	olv.
46	9	fővárosába	fővárosában
64	28	események	eseménynek
63	13	homocopathia	homoeopathiat
65 ¹	29	napota	naponta
84	10	gyógyításunkba	gyógyításunkban
91	22	közönséges	közönyös

UMF

4849

46/17

Ára 1 ft. 50 kr. o. é.